

vijesti
muzealaca i
konzervatora
2023

vijesti muzealaca i konzervatora 2023

Impressum

Nakladnik:
Hrvatsko muzejsko društvo / Croatian Museum Association

Sjedište redakcije:
HMD, Rooseveltov trg 5, 10000 Zagreb

Kontakt: 091/2100909

E-mail: hmd@hrmud.hr

Za izdavača: Vlasta Krklec

Uredništvo: Snježana Pintarić, Vlasta Krklec, Klara Bukovac, Monika Petrović, Marija Sabolić

Lektura i korektura: Silvija Brkić Midžić

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak: MARKUS studio d.o.o.

Tisak: Tiskara Zelina d.o.o.

Naklada: 200 primjeraka

ISSN 1331-2448

Zagreb, prosinac 2024.

Tisak časopisa financijski je podržao Gradski ured za kulturu, međugradsku i međunarodnu suradnju i civilno društvo Grada Zagreba.

Prvi broj *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* izašao je u Zagrebu travnja 1952. godine.

Fotografija na ovitku:
Stari grad Zrinskih u Čakovcu
Foto: Aleksandar Novak

Autori u ovom broju

Ante Žaja
viši kustos
Muzej Matije Skurjenija

Darko Komšo
muzejski savjetnik
Arheološki muzej Istre

Iva Kranjec
kustosica
Muzej grada Zagreba

Janja Filipi
sveučilišni profesor pčelarstva
Sveučilište u Zadru

Katarina Ivanišin Kardum
muzejska savjetnica pedagoginja
Tehnički muzej Nikola Tesla

Marina Junger
kustosica
Centar za kulturu, Gradski muzej Čazma

Mateja Fabijanić
kustosica
Hrvatski muzej naivne umjetnosti

Nikolina Hrust
viša dokumentaristica
Umjetnički paviljon u Zagrebu

Petra Korbus
kustosica
Muzej Ivanić-Grada

Renata Brezinščak
muzejska savjetnica pedagoginja
Hrvatski prirodoslovni muzej

Ružica Marić
ravnateljica muzeja u mirovini
Gradski muzej Vukovar

Silvija Brkić Midžić
muzejska savjetnica
Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU

Slađana Bukovac
vanjska suradnica
Arheološki muzej Istre

dr. sc. Snježana Vujčić-Karlo
viša kustosica
Prirodoslovni odjel Narodnog muzeja Zadar

Vesna Vukelić Horvatić
kustosica, voditeljica zbirke donacija
Muzej grada Zagreba

mr. sc. Vlasta Krklec
muzejska savjetnica
Hrvatsko muzejsko društvo

Zvonimir Prusina
arhitekt projektant
Arhitektonski ured disciplina+

Sadržaj

Uvodna riječ	6
Obljetnice	
Ružica Marić	8
Prvih 75 godina Gradskog muzeja Vukovar – ljudi u službi čuvanja kulturne baštine Vukovara	
Iz stalnih postava	
Renata Brezinščak	14
Novi muzejski postav za novo doba	
Katarina Ivanišin Kardum, Zvonimir Prusina, Janja Filipi	20
Apisarij Tehničkog muzeja Nikola Tesla	
Darko Komšo, Slađana Bukovac	26
Rekonstrukcija Malog rimskog kazališta	
Silvija Brkić Midžić	30
Hrvatski muzej medicine i farmacije u virtualnom okruženju	
Petra Korbus	36
Novo ruho stare škole – osuvremenjena čuvaonica Muzeja Ivanić-Grada	
O izložbama	
dr. sc. Snježana Vujčić-Karlo	42
Izložba <i>Mahovine</i> – primjer suradnje između muzeja, srednjih škola i fakulteta	
Iva Kranjec	46
Tresao se grad, rodila se suradnja...	
Vesna Vukelić Horvatić	50
U životu i smrti – crtice iz zajedničkoga života Bele i Miroslava Krleža	
Mateja Fabijanić	54
Performativno-instalacijski rad <i>Sun worker</i> – naiva kao trajna inspiracija	
Ante Žaja	58
Izložba <i>A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner</i>	

Edukacija	
Marina Junger	
Edukativna muzejska akcija i digitalni mediji u Gradskom muzeju Čazma	64
Iz programa Hrvatskog muzejskog društva	
Lucija Sekula	
28. edukativna muzejska akcija <i>Za(jedno) svi za muzej</i>	70
Nikolina Hrust, Vlasta Krklec	
Noć muzeja 2023.	74
Sunčica Nagradić Habus	
Godišnje nagrade HMD-a za projekte realizirane u 2022. godini i Nagrada za životno djelo	78
Maša Hrustek Sobočan	
O Muzeju Međimurja u Čakovcu	88
Renata Brezinščak, Vlasta Krklec	
Stručni izlet članova Hrvatskoga muzejskog društva u Čakovec – et Muzeju Međimurja Čakovec i Muzeju nematerijalne baštine „Riznica Međimurja Čakovec“	90
IN MEMORIAM	
Ljerka Albus (1953. – 2023.)	94
Branko Spevec (1949. – 2023.)	95

Ružica Marić

Prvih 75 godina Gradskog muzeja Vukovar – ljudi u službi čuvanja kulturne baštine Vukovara

Drage čitateljice i čitatelji,

Kada govorimo o muzejskoj djelatnosti uobičajilo se u našim *Vijestima* objavljivati članke o realiziranim izložbama, novim ili obnovljenim postavima, edukativnim akcijama, knjigama i katalozima, i tako dalje. Tako je i ove godine – u Zagrebu se obnavlja Hrvatski prirodoslovni muzej, o čemu piše Renata Brezinščak; obnovljeno je Malo rimsko kazalište u Puli, a o tom uspjehu članak je napisao Darko Komšo; izvrstan je i novi Apisarij u Tehničkom muzeju, o čemu saznajemo iz pera Katarine Ivanišin Kardum; Ivanić-Grad polako napreduje prema suvremenom muzeju, što nas sve raduje (članak Petre Korbus)... Predstavljamo i niz vrlo zanimljivih izložbi u Prirodoslovnom muzeju u Zadru, Muzeju grada Zagreba i Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti. Isto tako zapažene su i edukativne akcije kao i tradicionalna *Noć muzeja*.

I dok tako nabrajamo uspješne događaje, čini mi se da puno manje govorimo i pišemo o nama samima, muzealcima koji volimo našu struku i promoviramo njezine vrijednosti svojim svakodnevnim aktivnim zalaganjem i kreativnim idejama. Protekla, 2022. godina ipak je donijela nešto novo i drugačije. Naime, mi koji smo bili prisutni u Vukovaru prigodom proslave 75. obljetnice Muzeja i odlaska Ruže Marić u mirovinu svjedočili smo prekrasnom događaju koji nas je podsjetio na nevjerojatno burnu povijest jednog Muzeja, do temelja uništenog u ratu i ponovno obnovljenog u punom sjaju, ali isto tako i na djelovanje jedne isto tako nevjerojatne kolegice, arheologinje Ruže Marić koja je svojom osobnošću obilježila nekoliko desetljeća vukovarske i hrvatske muzealne povijesti. Ta je povijest krajem godine bila nagrađena i nagradom Hrvatskoga muzejskog društva za životno djelo! Čestitamo još jednom!

Snježana Pintarić

Iz stalnih postava

Renata Brezinščak

Novi muzejski postav za novo doba

Katarina Ivanišin Kardum, Zvonimir Prusina, Janja Filipi

Apisarij Tehničkog muzeja Nikola Tesla

Darko Komšo, Slađana Bukovac

Rekonstrukcija Malog rimskog kazališta

Silvija Brkić Midžić

Hrvatski muzej medicine i farmacije u virtualnom okruženju

Petra Korbus

Novo ruho stare škole – osuvremenjena čuvaonica Muzeja Ivanić-Grada

Prvih 75 godina Gradskog muzeja Vukovar – ljudi u službi čuvanja kulturne baštine Vukovara

Na svečanosti u dvorcu Eltz, održanoj 25. ožujka 2023. godine, Gradski muzej Vukovar obilježio je 75 godina od otvaranja prvoga stalnog postava u zgradi Diližansne pošte u baroknom središtu grada, realizirajući tako akt o utemeljenju donesenom dvije godine ranije donacijom muzejske građe Vukovarca dr. Antuna Bauera.

U tom su razdoblju Gradski muzej i svi njegovi djelatnici prošli nekoliko faza, od samog osnivanja, preko ratnih razaranja u Domovinskom ratu, progonstva, povratka i obnove pa sve do otvaranja stalnih postava i rada u obnovljenom dvorcu Eltz.

Djelatnici muzeja i stotine pojedinaca dali su svoj doprinos u svim navedenim fazama, što je bila i okosnica obilježavanja ove obljetnice kroz multimedijalnu izložbu pod nazivom *Prvih 75 godina Gradskog muzeja Vukovar – ljudi u zaštiti kulturne baštine Vukovara* te instalacijom *Žive cigle* na kojoj su u silueti dvorca Eltz nizom fotografija prikazani svi djelatnici i mnogobrojni suradnici Muzeja. Na svečanosti su se prigodnim riječima obratili Marina Vinaj, predsjednica Muzejske udruge istočne Hrvatske, Franjo Orešković, zamjenik župana Vukovarsko-srijemske županije, Ivan Penava, gradonačelnik Vukovara u ime osnivača, te Nina Obuljen Koržinek, ministrica kulture i medija RH.

Gradski muzej Vukovar u svom 75-godišnjem vijeku prošao je najteže razdoblje tijekom Domovinskog rata, kada su agresijom na Republiku Hrvatsku grad Vukovar i Gradski muzej doživjeli strahovita razaranja u kojima su ubijene tisuće ljudi, mnogi završili u logorima u Srbiji ili u progonstvu.

Prva bombardiranja spomenika kulture uslijedila su 25. kolovoza 1991., kada je na dvorac Eltz iz aviona bačena „krmača“ koja je razornom snagom uništila dio kompleksa.

U tri mjeseca sustavnog razaranja uz ostale spomenike kulture uništene su i devastirane i muzejske zgrade Dvorca Eltz, Zbirke Bauer, Muzeja nobelovca Lavoslava Ružičke i Radničkog doma. Muzejska građa dijelom je uništena u ratnim razaranja, dijelom je nepovratno uništena, a dijelom je odvezena u Srbiju.

Nastavljajući rad u Zagrebu, prvo u Muzejskom dokumentacijskom centru, a zatim u Muzeju Mimara, Muzej je nastavio djelovati u progonstvu, pokrećući ili sudjelujući u nizu aktivnosti kojima je bio zadatak ukazati na vrijednost kulturne baštine Vukovara, s drugim muzejima, galerijama i arhivima skupiti dokumente prošlosti te postati mjestom okupljanja za prognane Vukovance.

Od 1997. godine, nakon procesa Mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja, Gradski muzej Vukovar djeluje u djelomično obnovljenom Dvorcu Eltz, iznalazeći načine da u nemogućim okolnostima povratka, srušenog grada i razorenih ljudskih sudbina udahne život ubijenom prostoru nizom aktivnosti kojima je osnovni cilj okupiti umjetnike raznih duhovnih izražaja te zajedno sudjelovati u kulturnoj i duhovnoj obnovi grada.

Gradski muzej je u tim okolnostima inicirao i formirao manifestacije koje su postale tradicionalne i danas su nedjeljiva slika grada, kao što su **Vukovarski festival komorne glazbe**, gdje su sudjelovali hrvatski i europski glazbenici, solisti i orkestri, zatim **Nebo nad Vukovarom 27. V.**, likovna manifestacija kojom se obilježava datum povratka Muzeja na svoju domicilnu adresu 1998. godine i kada se izložbama i priredbama uz sudjelovanje umjetnika iz cijele Hrvatske predstavljaju najznačajniji kulturni događaji u organizaciji Muzeja, zatim **Memorijal Stjepana Petrovića**, gdje u spomen na kolegu ubijenog na Ovčari, voditelja Zbirke Bauer, a u suradnji s Akademijom likovnih umjetnosti iz Zagreba Muzej predstavlja mlade diplomante.

Uz niz likovnih izložbi renomiranih akademskih slikara, Muzej je već 1998. godine

organizirao i manifestacije zasnovane na elementima tradicijske kulture: **Vukovarske adventske svečanosti**.

Na ovoj je manifestaciji tijekom četiri adventske nedjelje od 1998. do 2023. godine upaljeno stotinu adventskih svijeća koje su palili muzealci, konzervatori, umjetnici, glumci, sportaši, vukovarska mladež i svi sudionici kulturne obnove Vukovara. Uz nastupe mnogobrojnih kulturno-umjetničkih društava iz različitih hrvatskih krajeva, od Dubrovnika jadranskom obalom do Pule, Zagreba, Varaždina do Vinkovaca, iz svih hrvatskih županija, prezentirali su se tradicijski božićni običaji, nastupali su najznačajniji hrvatski orkestri i solisti. U sklopu ovih svečanosti Muzej je organizirao Žive jaslice, u kojima su sudjelovala djeca vukovarskih vrtića i škola kojima su bile namijenjene i brojne radionice u kojima im se prenosila ljubav prema baštini i tradiciji i svome rodnom gradu.

Gradski muzej je nakon deminiranja terena 2001. godine nastavio međunarodna arheološka istraživanja Vučedola koja je vodio dugogodišnji istraživač Vučedola dr. Aleksandar Durman. Zahvaljujući njegovim otkrićima, Gradski muzej je bio nositeljem triju najznačajnijih izložbi u Hrvatskoj koje su vukovarsku i svjetsku javnost upoznale sa značenjem arheološkog nalazišta Vučedol i značenjem vučedolske kulture u stvaranju europske civilizacije: *Vučedol: 3000 godina prije Kr.* u Klovićevim dvorima u Zagrebu, zatim *Vučedolski Orion – najstariji europski kalendar* u Vukovaru, Zagrebu i Ljubljani te *Zašto svi bogovi metalurgije šepaju – golubica ili jarebica* u Vukovaru i Zagrebu.

Godine 2001. Gradski je muzej Vukovar prema inicijativi Dubravka Adamovića pokrenuo *Vukovarski salon*. Održane su dvije izložbe u rasponu od pet godina na kojima je sudjelovalo 200 hrvatskih renomiranih umjetnika iz područja grafike, slikarstva, kiparstva, elektroničkih medija i fotografije.

Ove izložbe i sve druge manifestacije i muzejske aktivnosti privukle su više stoti-

na tisuća posjetitelja te otvorile put novim promišljanjima i projektima Gradskog muzeja Vukovar i bile su temelj prepoznavanja važnosti djelovanja ove ustanove u formiranju novoga kulturnog života u razorenom gradu, što je bio i poticaj za realizaciju dvaju najznačajnijih projekata Gradskog muzeja Vukovar koji su realizirani u sklopu jedinstvenog projekta Vlade RH, a koje je pod nazivom *Obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol* provodilo Ministarstvo kulture RH. To su projekt izgradnje Arheološkog parka i Muzeja vučedolske kulture

na Vučedolu i projekt otvorenja stalnog postava Gradskog muzeja Vukovar u obnovljenom kompleksu dvorca Eltz.

Jedna od najznačajnijih i najzapaženijih akcija svakako je prikupljanje likovnih djela umjetnika iz Hrvatske i inozemstva u zbirku pod nazivom *Muzej Vukovara u progonstvu, donacije likovnih umjetnika, ustanova i pojedinaca* koju je 1992. godine inicirao mr. sc. Božo Biškupić. Svrha akcije bila je stvaranje novoga muzejskog fundusa pri Gradskom muzeju Vukovar u budućoj kulturnoj obnovi grada Vukovara. Kao rezultat akcije uslijedile su dvije izložbe 1993. godine. Prva izložba donacija likovnih umjetnika Hrvatske za Muzej Vukovara u progonstvu održana je u Muzeju Mimara, kada je izloženo 110 slika i skulptura, te u povodu Međunarodnog dana muzeja izložba donacija likovnih

umjetnika za Grafičku zbirku Muzeja Vukovar u progonstvu u Muzeju Mimara, kada su izložena 543 grafička lista. Zamišljena kao stalno otvorena za nove donacije, zbirka *Muzej Vukovara u progonstvu* povećana je u međuvremenu novim donacijama, te ona danas broji više od 1.400 djela hrvatskih likovnih umjetnika kojima su se pridružili umjetnici iz Francuske, Austrije, Italije, Njemačke, Poljske i drugih europskih zemalja.

Nakon godinu i pol dana izlaganja u Muzeju Mimara, izložba *Muzej Vukovara u progonstvu* predstavljena je u Splitu, Zadru, Šibeniku, Makarskoj, Sinju, Dubrovniku, Rijeci, Puli, Đakovu, Osijeku i Vinkovcima te ponovno u Zagrebu, izborom radova u prigodi obilježavanja 50. obljetnice Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a u Muzeju Mimara. U Vukovaru je

Zbirka prvi put izložena 1999. godine u povodu održavanja skupa zemalja Podunavskih regija.

Nekoliko godina kasnije izložbom 22 za budućnost Vukovara, otvorenoj 2002. godine u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, Zbirci je priključena donacija 150 umjetnina, koje su na poziv talijanskog umjetnika Alvianija Vukovaru darovala 22 autora iz jedanaest zemalja.

U životu Gradskog muzeja Vukovar posebno mjesto zauzima potpisivanje Protokola o povratu umjetnina koji je potpisan 13. prosinca 2001. godine. Na svečanosti u Gradskom muzeju, uz prisutnost gradskih uglednika i predstavnika mnogobrojnih medija nakon desetogodišnje diplomatske aktivnosti koje je provodilo Ministarstvo kulture RH, u nazočnosti dr. sc. Antuna Vujića, ministra kulture RH, Protokol je potpisala mr. sc. Branka Šulc, pomoćnica ministra. Ovaj događaj je bio od izuzetne važnosti za Hrvatsku, a za grad Vukovar svakako jedan od najznačajnijih. Tada smo se kao muzealci osjećali da se Vukovar zaista vratio kući.

Vraćena povijesna građa, umjetničke zbirke, kao i predmeti s arheološkog nalazišta Vučedol bili su odmah dijelom izloženi javnosti. Započeo je i proces restauriranja vraćenih umjetnina. Stručna skupina imenovana od Ministarstva kulture RH u koju su uključeni konzervatori, restauratori, arhitekti i muzealci preuzela je složen zadatak obnove dvorca Eltz kao najvrjednijeg spomenika kulture, kao i muzeološku obnovu Gradskog muzeja u kojemu će u stalnom postavu biti objedinjene vraćene i novosakupljene zbirke.

Muzej je 2001. godine, nakon deminiranja terena, ponovnim pokretanjem sustavnih interdisciplinarnih arheoloških iskopavanja Vučedola uz 100. godišnjicu otkrića nalazišta i 60. godišnjicu pronalaska *Vučedolske golubice* udario temelje realizacije projekta Arheološkog parka i Muzeja vučedolske kulture koji je realiziran 2014. godine i danas djeluje kao nacionalni muzej s mnogobrojnim međunarodnim nagradama.

Sumirajući sve rezultate, ravnateljica muzeja Ružica Marić istaknula je u svom obraćanju važnost svih sudionika u tom dugom procesu nastajanja i razvoja Muzeja te uz riječi zahvale istakla prethodne ravnatelje Antu Brlića, Vladu Horvata, Antuna Dorna i Zdenku Buljan, kao i voditelje Zbirke Bauer Zdravka Dvojkovića te Stjepana Petrovića, muzealca i branitelja, zarobljenog po okupaciji grada i pogubljenog na Ovčari.

Izrazila je zahvalnost Vladi Republike Hrvatske i Ministarstvu kulture, ističući ulogu ministra Bože Biškupića u formiranju Zbirke *Muzej Vukovara u progonstvu – donacije hrvatskih i europskih umjetnika, ustanova i pojedinaca* kojom je već 1992. godine započela kulturna obnova Vukovara kao i njegovu ulogu u realizaciji projekta *Obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok, Vukovar, Vučedol* u sklopu kojega je obnovljen kompleks dvorca Eltz i Gradski muzej Vukovar, obnovljena barokna jezgra Vukovara, izgrađen Muzej vučedolske kulture, obnovljen dvorac Odescalchi i Muzej grada Iloka te iločke zidine. Posebnu zahvalnost za provođenje cjelokupnog Projekta uputila je pomoćnici ministra i direktorici Projekta Branki Šulc.

Zahvalila je ministru kulture Antunu Vujiću na kontinuitetu provođenja Projekta, kao i ministrici Andrei Zlatar Violić za čijeg je mandata otvoren stalni postav Muzeja 2014. godine, kao i ministrici Nini Obuljen Koržinek za čijeg je mandata otvoren stalni postav Zbirke Bauer 2017. godine i stalni postav zbirke *Muzej Vukovara u progonstvu* 2018. godine, na dvadesetu godišnjicu povratka Muzeja na domicilnu adresu, i početak rada na kulturnoj obnovi Vukovara u razrušenom dvorcu Eltz.

Izrazila je i zahvalnost na stalnoj podršci predstavnicima osnivača muzeja, gradonačelnicima Vukovara Vladimiru Štenglju, Tomislavu Šoti, Zdenki Buljan, Željku Sabu i Ivanu Penavi.

Osvrćući se na vrijeme progonstva zahvalila je ravnateljima ustanova u kojima je Muzej djelovao u progonstvu, Tugomilu Lukšiću i Ladi Ratković Bukovčan, ravnateljima Muze-

ja Mimara u Zagrebu te Višnji Zgagi i Maji Razović Kocijan, ravnateljicama Muzejskog dokumentacijskog centra u Zagrebu.

U osvrtu na provođenje procesa obnove dvorca Eltz i Gradskog muzeja Vukovar zahvalila je Zdenki Predrijevac, pročelnici Konzervatorskog odjela u Vukovaru te članovima Stručne komisije za procjenu ratnih šteta u kojoj su uz nju bili Zlatko Karač i Đuro Šimičić, ravnateljima Hrvatskoga restauratorskog zavoda Ferdinandu Mederu i Mariju Braunu iz Zagreba te Eduardu Hudolinu iz Osijeka, arhitektima Goranu Raki i Josipu Saboliću iz Radionice arhitekture iz Zagreba, Nikolini Jelavić, dizajnerici stalnog

postava te izvođačima radova Branku Brizaru, direktoru tvrtke ING-GRAD iz Zagreba i Vladi Iličiću, direktoru tvrtke MONTE-MONT iz Osijeka, kao i kolegama muzealcima iz Gradskog muzeja Vukovar i muzealcima drugih hrvatskih muzeja na sudjelovanju u izradi muzeološke koncepcije i posudbi građe za realizaciju stalnih postava: Muzeju Stjepana Grubera iz Županje, Muzeju Slavonije Osijek, Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku, Arheološkom muzeju u Zagrebu, Hrvatskom povijesnom muzeju, Etnografskom muzeju Zagreb, Strossmayerovoj galeriji HAZU, Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb, Muzeju suvremene umjetnosti, Zagreb i

Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata, Zagreb.

Zahvala je upućena i ravnateljima kulturnih ustanova u gradu: poglavito Hrvatskom domu Vukovar, Muzeju vučedolske kulture, Franjevačkom muzeju, Gradskoj knjižnici Vukovar, Hrvatskom državnom arhivu Vukovar, Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, područnom odjelu Vukovar, Zavodu HAZU Vukovar, Memorijalnom centru Domovinskog rata Vukovar te mnogim udrugama i pojedincima koji su sudjelovali u tom procesu.

Upravo je ovakav pristup uključivanja zajednice u cjelokupan proces rada, uz otvoren

suvremeni stalni postav, doprinio da uz mnoge druge nagrade i priznanja Gradski muzej Vukovar dobije nagradu *EMYA Silletto* za najbolji muzej Europe, koju mu je dodijelio Europski muzejski forum u 2016. godini.

Uz ovu svečanost obilježen je i odlazak u mirovinu ravnateljice Ružice Marić nakon 44 godine rada i 30 godina na čelu ustanove. Uz čestitanja mnogobrojnih gostiju muzealaca i suradnika, gradonačelnik Ivan Penava uručio joj je imenovanje za savjetnika za kulturu u gradu Vukovaru.

Okupljenima se obratila i novoizabrana ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar Ana Filipović koja je Ružici Marić čestitala na dugogodišnjem radu te joj u ime svih djelatnika zahvalila za

sve što im je ostavila u naslijeđe.

U programu svečanosti sudjelovali su Ladislav Vrgoč, prvak Opere HNK Osijek, Plesni ansambl Odjela suvremenog plesa OŠ Dragutina Tadijanovića pod vodstvom Tanje Pavošević, balerina Dora Luketić, članica Baletnog ansambla HNK Osijek i Tamburaški orkestar HKGD Dunav iz Vukovara pod ravnanjem Daria Hegeduša.

Na kraju svečanosti obilježavanje 75. godišnjice Gradskog muzeja Vukovar dokumentirano je zajedničkom fotografijom svih sudionika u perivoju ispred obnovljenog dvorca Eltz.

Novi muzejski postav za novo doba Kultura, znanost i obrazovanje u funkciji gospodarskog razvoja – novi hrvatski prirodoslovni muzej

Nakon potresom uzrokovanog oštećenja zgrade Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja 2020. godine, njegova obnova polako se privodi kraju. Građevinski su radovi na obnovi same zgrade pred završetkom, nakon čega slijedi i uređenje novoga prirodoslovnog postava. Otvorenje jedne od naših najvažnijih kulturnih institucija kakav je Hrvatski prirodoslovni muzej očekuje se s velikom pažnjom, ali i nestrpljenjem. To ne čudi jer je svaki novi postav nekog muzeja velik događaj za sam muzej, ali i za cjelokupnu kulturu. Hrvatski prirodoslovni muzej naš je najveći prirodoslovni muzej, a

svakako spada među veće muzejske institucije. Ima impresivnu zgradu u kojoj se nalazi i u kojoj se baštini ogromno prirodoslovno pa i antropološko blago.

Hrvatski prirodoslovni muzej nalazi se u gornjogradskoj povijesnoj zgradi koja je kroz stoljeća mijenjala svoju namjenu – od prvotne palače namijenjene stanovanju, zatim kazalištu, pa sjedištu političke stranke, pa uredu državne uprave te na kraju – muzeju. Funkcionalnost te povijesne plemićke palače iz 18. stoljeća u odnosu na djelatnosti Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja koji se u njoj nalazi često je bila vrlo upitna. Ponajviše zbog smanjenih mogućnosti za ekspoziciju bogatih muzejskih zbirki koje su se kroz godine postojanja HPM-a povećavale. No, vrijednost i osobitosti same zgrade, kako za Muzej, tako i za grad, kao dio njegove turističke ponude, potaknula je na razmišljanje o njezinoj rekonstrukciji u cilju stvaranja funkcionalne zgrade namijenjene baš muzejskoj djelatnosti. Sam proces rekonstrukcije zgrade riješio je, između ostaloga, pitanja

dostupnosti muzeja posjetiteljima s raznim oblicima invaliditeta, čime ovaj muzej postaje dostupan svima, unatoč brojnim preprekama koje ima sama zgrada kao stara, višestoljetna građevina. Tako Hrvatski prirodoslovni muzej postaje inkluzivni *muzej za sve*.

Oduvijek je ovaj muzej bio među posjećenijim i popularnijim hrvatskim muzejima, a s vremenom se etablirao i kao centar prirodoslovlja u Hrvatskoj. Već u devedesetim godinama prošlog stoljeća započelo se s nastojanjima da se korisnicima pruži novi, što bogatiji doživljaj Muzeja povezujući razne segmente muzeja i kulture kako bi se privukla i neka nova publika. Stalno se promišljalo kako postići veću funkcionalnost prostora i zgrade Muzeja, što je iziskivalo i znatna financijska sredstva. Muzej je zajedno s Gradom Zagrebom kao partnerom 2016. godine dobio financijska sredstva iz EU fondova namijenjena izradi projektne dokumentacije za potpuno preuređenje same povijesne zgrade, a u prosincu 2020.

godine i za radove na rekonstrukciji i dogradnji zgrade i realizaciji novoga stalnog postava te stvaranja novih sadržaja Muzeja. Ovime je omogućeno da Muzej riješi probleme koji su ga dosada sprječavali u razvoju. Prije svega se htjelo neadekvatne prostore za izlaganje i čuvanje prirodoslovne građe pretvoriti u prostore prilagođene novim standardima, a također je postojala i potreba da se poveća prostor za popratne sadržaje (prodajni dio, prostor za edukativne sadržaje itd.). Velik problem bila je i zastarjela infrastruktura. Na sve to pridodala su se oštećenja nastala u potresima 2020. godine. Ovom velikom rekonstrukcijom i dogradnjom Muzej dobiva novu vrijednost, prije svega za posjetitelje, koji će imati moderan, stručan, ugodan i zanimljiv muzej 21. stoljeća pun kreativnih interaktivnih sadržaja za sve uzraste posjetitelja.

Zgrada Muzeja ima ukupnu površinu 3.703 m². Prvom velikom adaptacijom 1985. godine Muzej je dobio lijepi prostrani otvoreni

atrij, ulazni prostor, ali bez prodajnog dijela, tek s prostorom za povremene izložbe, veliki laboratorij te radne prostore za djelatnike u novouređenom potkrovlju, a postavi su bili smješteni na dva kata: prvi kat dijelili su mineraloško-petrografski i geološko-paleontološki stalni postav, dok je drugi kat skoro u cijelosti bio zoološki stalni postav. No, tada nisu uređivani infrastrukturni dijelovi Muzeja, što je kroz godine rada muzeja postajalo sve većim problemom.

Muzej 21. stoljeća

Svojevrsna prekretnica u postojanju Muzeja bila je prije spomenuta 2016. godina kada je dobivena financijska potpora Europske unije preko Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije u iznosu od 3.734.000 HRK (oko 500.000 EUR) bespovratnih sredsta-

va za izradu projektne dokumentacije novog Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja.¹

Cilj novog Muzeja jest temeljitom obnovom, modernizacijom i opremanjem prema suvremenim muzejskim standardima ponuditi Zagrepčanima i turistima, kojih je u Zagrebu sve više i više, suvremene muzejske sadržaje. Obnova Muzeja doprinijet će revitalizaciji i očuvanju kulturne baštine Gornjega grada te će suvremeni prirodoslovni muzej doprinijeti boljoj promociji turističke ponude kako Zagreba, tako i cijele Hrvatske.² Najvažnije je ipak da će se ponuditi moderan pogled na prirodoslovnu baštinu naše zemlje i šire regije. Ovaj projekt od iznimne je važnosti i za graditeljsku baštinu Zagreba, zato što je zgrada Muzeja zaštićena kao nepokretno pojedinačno kulturno dobro jer je dio gradske kulturne baštine, a i nalazi se na istaknutom mjestu u povijesnoj jezgri

Zagreba. Rekonstrukcija i revitalizacija omogućit će afirmaciju arhitektonskih, građanskih i kulturnih obilježja zgrade te pridonijeti boljoj interpretaciji i interakciji s vrijednostima zagrebačke arhitekture i kulture.

Projekt izrade projektne dokumentacije nazvan je *Kultura, znanost i obrazovanje u funkciji gospodarskog razvoja – novi Hrvatski prirodoslovni muzej*, a projekt realizacije novog muzeja, rekonstrukcije i dogradnje zgrade i novog postava s implementacijom novih sadržaja, nosi naziv *Čuvar baštine kao katalizator razvoja, istraživanja i učenja – novi Hrvatski prirodoslovni muzej*.³ Nakon izrađene stručne koncepcije novoga stalnog postava u kojoj su sudjelovali svi stručni djelatnici muzeja, ideja za projekt potekla je od ravnateljice muzeja prof. dr. sc. Tatjane Vlahović koja je zajedno s koordinatoricom novoga stalnog postava, muzejskom savjetnicom dr. sc. Ivom Mihoci i projektantskim timom te djelatnicima Muzeja kroz sve ove godine vodila projekt prema konačnom cilju – novom muzeju. Ideja novog muzeja uključila je i neke nove aktivnosti, a jedna od prvih bilo je preseljenje muzejskih zbirki u novi prostor – novouređenu čuvaonicu u Novom Petruševcu, prvu specijaliziranu muzejsku čuvaonicu u Hrvatskoj. Također, rekonstrukcija Muzeja omogućava postavljanje reprezentativnog i modernog novoga stalnog postava koji, sada znatno prostraniji, ima i bolju protočnost i komunikaciju posjetitelja. Nadalje, prostrani muzejski atrij sada je natkriven te konceptualno povezuje sve muzejske cjeline, a osim toga, natkriveni atrij za Muzej je dodana vrijednost jer se tako može koristiti za razne kulturne sadržaje tijekom cijele godine, bez obzira na vremenske prilike. Novi Muzej sada ima više prostora za izvođenje raznih pedagoških i drugih aktivnosti za posjetitelje, što je i velik doprinos obrazovnom programu s obzirom na veće mogućnosti za prezentacije prirodoslovnih tema, što je baš jako važno za moderan muzej u kojem obrazovanje poprima

sve važniji status. Muzej kao i grad Zagreb u cjelini dobivaju i dva nova polivalentna i voluminozna prostora koji će biti na raspolaganju brojnim dionicima kao i samom muzeju, multi-medijsku dvoranu površine 162 m² te dodatni izložbeni prostor u podzemnom dograđenom aneksu na 318 m². Novost je u Muzeju i novi „otvoreni“ laboratorij, u kojemu će posjetitelji, posebno naši najmlađi, vidjeti kako se i što radi u muzejskim laboratorijima. Također, posjetitelji imaju priliku promatrati i što se događa „iza kulisa muzeja“, tj. kako se pripremaju muzejski eksponati za izlaganje. U novim prostorima sada ima mjesta i za organizaciju raznovrsnih tečajeva, seminara za studente, znanstvenike ili hobiste – amatere. Naposljetku, u sklopu Muzeja otvara se i veliki prostor za održavanje radionica za djecu, zatim suvenirnica i muzejski bistro, kao i novi pristup muzeju sa strane Tuškanca. Važno je istaknuti da Muzej postaje dostupan svima, slijepim, slabovidnim osobama, gluhim i nagluhim osobama, teško pokretnim i starijim osobama, majkama s djecom u kolicima. Svima. Novi Muzej postaje *muzej za sve*. To je ono što nas najviše veseli i raduje.

ZAKLJUČAK

Jedna od najljepših zagrebačkih palača iz 18./19. stoljeća danas je dom Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. Namjena ove građevine mijenjala se kroz povijest, a za grad Zagreb ima veliko kulturno-povijesno značenje. Sve te promjene namjene zgrade uvjetovale su adaptiranje zgrade prema potrebama stanara. Vanjsko pročelje ostalo je nepromijenjeno kroz sve te godine, ali su u unutarjem prostoru napravljene razne arhitektonske promjene. U ovu su zgradu 1868. godine kao privremeno rješenje dopremljene prirodoslovne muzejske zbirke, i one su danas za stalno izmještene na drugu lokaciju. Taj „privremeni“ muzejski smještaj, zahvaljujući značajnim sredstvima

1/ <https://www.hpm.hr/hr/EU%20projekti/%C4%8Cuvar%20ba%C5%A1tine%20kao%20katalizator%20razvoja,%20istra%C5%BEivanje%20i%20u%C4%8Denja%20E2%80%93%20novi%20Hrvatski%20prirodoslovni%20muzej/Rezultati%20projektnih%20aktivnosti> (15.9.2023.).

2/ <https://www.vecernji.hr/zagreb/izlazemo-skriveno-bлаго-130546> (20.9.2023.).

3/ Ravnateljica HPM-a prof. dr. sc. Tatjana Vlahović; koordinatorica postava i voditeljica stručnog tima: dr. sc. Iva Mihoci; Arhitektonski studio: Radionica arhitekture dr. Rako, Arhingtrade, Ured ovlaštene arhitekture Vanje Ilić.

^
Multimedijalna
dvorana

EU-a (Europski fond za regionalni razvoj i Fond solidarnosti Europske unije) i Grada Zagreba, (p)ostao je trajni dom Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. Zgrada Muzeja pretrpjela je i veliku štetu nakon potresa u 2020. godini, što je samo ubrzalo potrebu za obnovom. Uz potpunu rekonstrukciju interijera, Muzej postaje funkcionalniji, ima više prostora za postav, izložbenu aktivnost, obrazovne aktivnosti, a zahvaljujući novoj infrastrukturi moći će se koristiti i suvremene tehnološke prezentacije koje će posjetiteljima ponuditi iskustvo modernog muzeja.

Tako je ova zgrada konačno dobila svog „stalnog stanara“, a sve njene namjene – od kazališta do muzeja – pokazale su sve mogućnosti i funkcioniranje jedne povijesne građevine, danas posebno u novom kontekstu suvremene obrazovne muzejske prezentacije.

Literatura

- Agačić, D. et al., 1998: Moj Zagreb tak imam te rad. Kazališta, muzeji, izložbe. Duplo, Laurana, Libar, 1998, Zagreb.
- Gračanin, H. et al, 2012: Povijest grada Zagreba, Knjiga 1, Od prethistorije do 1918., Novi Liber, Zagreb. <https://bib.>

irb.hr/datoteka/616758.Zagrebacko_podrucje_do_osnutka_Biskupije.pdf

- Laszlo, Ž., 2001: Arhitekti i muzealci. *Vijesti muzealaca i konzervatora*, br. 4, str. 44-49.
- Maroević, I. 2002. Elementi za projektni program izgradnje muzeja, *Informatica museologica*, br. 33(3-4), str. 67-73.
- Mihoci, I., Vlahović, T., Bukovec, D. & Jandrić, N., 2014: Hrvatski prirodoslovni muzej-kovčeg dragocjenosti i teatar prirodoslovne raznolikosti (Hrvatska). *Priroda*, br. 14, str. 5-11.
- Radović, J., 1987, *HRVATSKI PRIRODOSLOVNI MUZEJ: iz prošlosti do budućnosti = Croatian natural history museum: from the past until the future*; Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb.
- Rako, G., Sabolić, J., Frković, F., Jakubek, A., Prokop, J. 2018: *Glavni projekt - prostor čuvaonica fundusa Hrvatskog prirodoslovnog muzeja*, Radionica arhitekture d.o.o., 43 str.
- Rako, G., Frković, F., Jakubek, A., Prokop, J., Sabolić, J., Stanić, I., 2018: *Glavni projekt – Arhitektonski projekt Preuređenje, dogradnja i rekonstrukcija zgrade i novi stalni postav Hrvatskog prirodoslovnog*

muzeja u Zagrebu – Palača Amadeo (Demitrova 1) Faza 1 i 2, Radionica arhitekture d.o.o., 191 str.

Internetski izvori:

- <https://www.hpm.hr/hr/EU%20projekti/%C4%8Cuvar%20ba%C5%A1tine%20kao%20katalizator%20razvoja,%20istra%C5%BEivanja%20i%20u%C4%8Denja%20%E2%80%93%20novi%20Hrvatski%20prirodoslovni%20muzej/Rezultati%20projektnih%20aktivnosti> (15.9.2023.)
- <https://www.vecernji.hr/zagreb/izlazemo-skriveno-bлаго-1305460> (20. 12. 2022)

Sažetak

Hrvatski prirodoslovni muzej uskoro se ponovno otvara za javnost, potpuno obnovljene zgrade i novoga suvremenog prirodoslovnog postava. Tako funkcionalnost zagrebačke gornjogradske povijesne plemićke palače iz 18. stoljeća, u odnosu na djelatnosti Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja koji se u njoj nalazi, dobiva svoj puni smisao i omogućava iskoristivost njegovih mogućnosti za ekspoziciju bogatih muzejskih zbir-

ki. Istovremeno tako obnovljeni Muzej, i zgrada i postav, postaju vrijednost i osobitosti Zagreba kao dio njegove turističke ponude, jer Hrvatski prirodoslovni muzej osim impresivne zgrade u kojoj se nalazi ima i ogromno prirodoslovno i paleoantropološko blago itekako zanimljivo i stanovnicima, ali i posjetiteljima grada Zagreba.

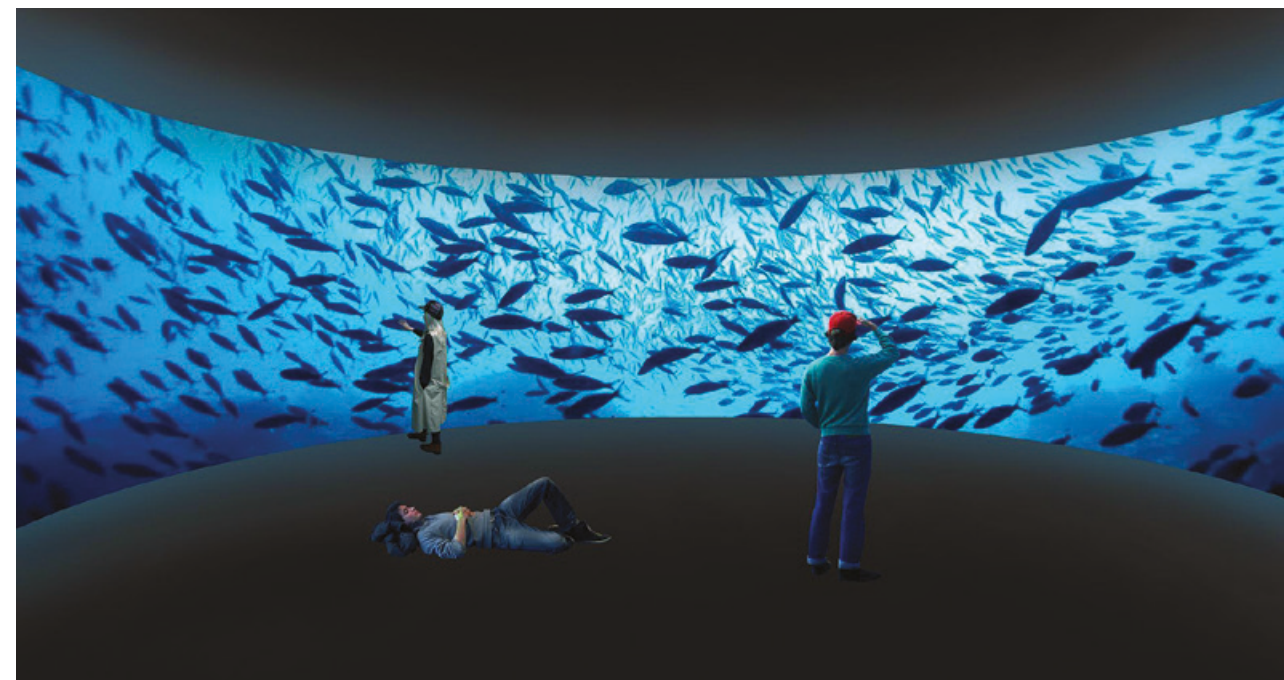
Povijesna gornjogradska zagrebačka palača iz 18. stoljeća kroz stoljeća je mijenjala svoju funkciju da bi u konačnici postala pravi dom bogatoj prirodoslovnoj građi te tako postala moderan prirodoslovni muzej kakav zaslužuje naš grad Zagreb. U ovu su zgradu 1868. godine kao privremeno rješenje dopremljene muzejske zbirke, koje su danas iseljene u novu muzejsku čuvaonicu na drugoj lokaciji, dok će u prostoru palače ostati muzejski stalni postav i djelatnici. Zgrada muzeja pretrpjela je i veliku štetu nakon zagrebačkog potresa u ožujku 2020., no zahvaljujući financiranju iz fondova EU i Grada Zagreba poduzeta je potpuna rekonstrukcija i dogradnja zgrade, kako bi se stvorilo više prostora za postav, izložbene i pedagoške aktivnosti te obrazovne aktivnosti, a zahvaljujući novoj infrastrukturi moći će se koristiti i suvremene tehnološke prezentacije koje će svim posjetiteljima ponuditi iskustvo modernog muzeja.

Fotografije:

Foto-vizualizacije novog postava HPM-a (vizuale izradili Radionica arhitekture d.o.o. i Ured ovlaštene arhitektice Vanje Ilić)

Fotografije:
Fotoarhiva HPM

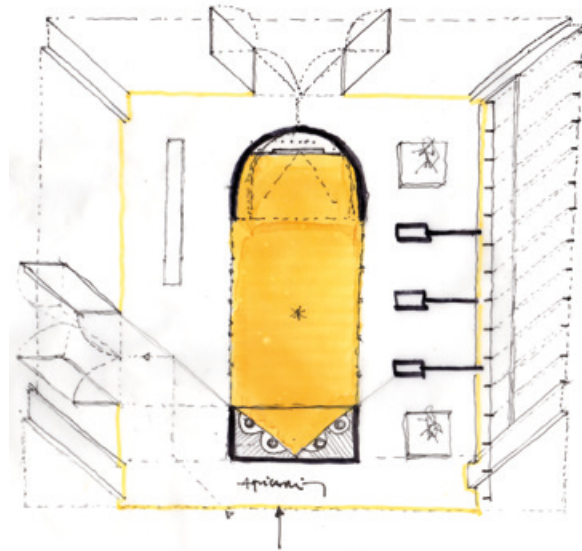
Postav more
v

Katarina Ivanišin Kardum,
Zvonimir Prusina i Janja Filipi

Apisarij Tehničkog muzeja Nikola Tesla

U lipnju 2023. otvoren je obnovljeni postav Apisarija Tehničkog muzeja Nikola Tesla (TMNT). Ovaj postav s tri zajednice medonosnih pčela koje stanuju u muzeju (u košnicama sa staklenim stijenka) osnovan je 1994. kao proširenje postava *Osnove poljodjelstva* Tehničkog muzeja. Vrlo atraktivna ideja postava iz 1994. već je neko vrijeme zahtijevala određene preinake kako bi se pridonijelo edukaciji o pčelama i boljem razumijevanju njihove važnosti kroz različite oblike komunikacije, od tekstualnih do multimedijalnih informacija (Sl. 1). Uz to je i sam interijer postava već bio u potrebi za obnovom nakon gotovo trideset godina od prve realizacije. Na obnovi se intenzivno radilo posljednje dvije godine. Iako mali, ovaj prostor, netipično za muzejski kontekst, stan je živim bićima – pčelama. Iz tog razloga trebalo je strpljenja kako bi se postigao funkcionalan

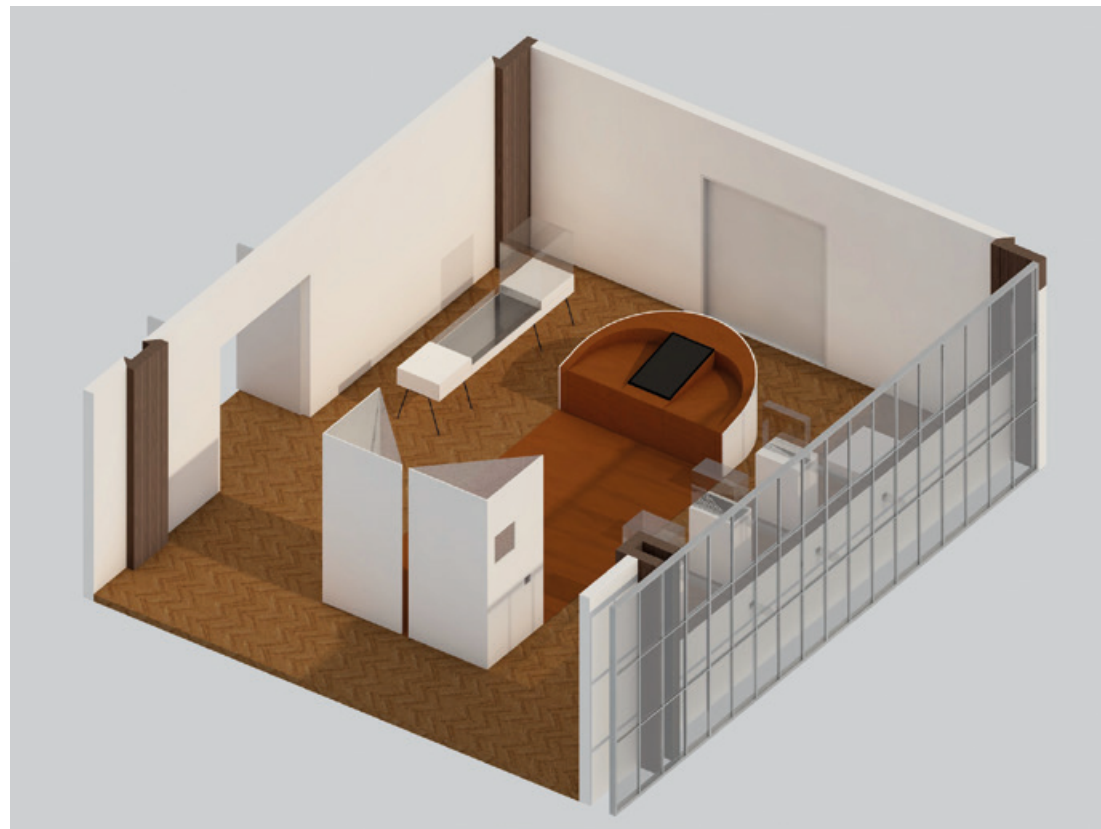

Sl. 1: Croquis prostora novog Apisarija;

autor: Zvonimir Prusina, disciplina+

Sl. 2: Aksonometrijski prikaz arhitektonskih elemenata interijera novog Apisarija;

autor: Zvonimir Prusina, disciplina+

Sl. 3: Formiranje međuprostora arhitektonskih elemenata (fotografija prilikom izvedbe);

autor: Zvonimir Prusina, disciplina+

rezultat kojim se poštuju potrebe pčela, koji je jednostavan za održavanje te pristupačan posjetiteljima. Postav je također trebalo obnoviti u okviru zadanog budžeta.

Autori arhitektonskog rješenja interijera arhitekti Zvonimir Prusina i Aleksandar Čelović inteligentno su pristupili ovom zadatku konceptom koji ovaj maleni prostor ujedno tretira kao fragment stalnog postava muzeja (nastavak odjela Poljodjelstva), ali i kao zaseban ambijent, pritom poštujući izvornu misao arhitekta Marijana Haberlea (Sl. 2). Svrha odjela je poučavanje o pčelama i njihovoj važnosti za čovjeka i planet Zemlju, s čim se posjetitelji susreću već na informativnim ilustracijama ulaznog prostora Apisarija koji čine centralno postavljene dvije dilatirane trokutaste prizme. Ove su prizme kao dva arhitektonska elementa koja zaustavljaju i informiraju posjetitelja, a istovremeno najavljuju sadržaj interijera Apisarija kroz arhitektonske elemente dilatacije prizmi i simetrične stropne rasvjete (Sl. 3, Sl. 4). Na istočnom zidu navedene su podvrste ili pasmine medonosne pčele

Sl. 4: Dilatacija dviju prizmi ulaznog prostora Apisarija;

autor: Marko Mihaljević

najzastupljenije u Europi. Detaljno je pojašnjenja klasifikacija sive pčele: *Apis mellifera carnica*, koja je prirodno rasprostranjena južno od Alpa u prostoru panonske nizine te je izvorna pasmina medonosne pčele u Republici Hrvatskoj. Naravno da je riječ o pasmini koja boravi u muzejskom Apisariju. Na desnom su „zidu“ vizualni prikazi izvornog područja sive pčele, te karta Zagreba – vizual kojemu je cilj upozoriti na vrijednost muzejskih pčela ilustrirajući doseg njihova leta, a time i njihovu korisnost kao oprašivača mnogobrojnih kultiviranih i samoniklih biljaka, na konkretnom primjeru grada Zagreba.

Ulaskom u prostor Apisarija posjetitelj zamjećuje stražnje plohe trokutastih prizmi/ muzejskih vitrina u kojima je putem predmeta – četiriju starih košnica – prikazan razvoj pčelinjeg stana, od dubine i pletare do šibljare. Ovi predmeti u vlasništvu Etnografskog muzeja na posudbi su u Tehničkom muzeju Nikola Tesla. Na suprotnoj strani prizmi polukružni je arhitek-

tonski element stola s uzdignutim ekranom i multimedijalnim sadržajem te ladicama u kojima su taktilni predmeti poput pčelarske opreme i odijela te knjiga za djecu i odrasle. Polukružni stol i spomenute vitrine povezane su mekanom podnom oblogom, čime se u arhitektonskom smislu nastojao dobiti svojevrsan interijerski paviljon unutar prostora Apisarija (Sl. 6). Također su tu vreće za sjedenje kako bi se posjetitelji mogli odmoriti, zadržati, čitati o pčelama ili pak samo uživati u zvuku i mirisu košnica. Multimedijalni sadržaj je vrlo bogat, od kratkih videopriloga koji su prevedeni i na znakovni jezik s engleskim titlovima, kojima se pojašnjava kako nastaje med, zašto pčela stvara pčelinji otrov i kako radi žalac, kako funkcionira krvotok pčele, kako funkcioniraju krila pčele prilikom leta, kako pčela komunicira unutar zajednice te kako se orijentira u prirodi. Ponuđene su različite igrice za djecu i odrasle poput kviza, pamtilice, slagalica te galerije medonosnog

bilja koja je ujedno i poveznica s muzejskim dvorištem, odnosno dijelom dvorišta u kojem je zasađeno mediteransko i kontinentalno bilje te su postavljene nastambe za solitarne pčele.

U Apisarij se prolaskom pokraj spomenutih ulaznih prizmi može pristupiti s lijeve ili desne strane. Ako se uđe s lijeve strane, na istočnom zidu su tekstualne i ilustrativne informacije o pčelinjoj zajednici, životnom ciklusu radilice itd., na hrvatskom i engleskom jeziku (Sl. 8). Na stolu ispred tog zida nalazi se *Apistorij – mala zbirka znanja o medonosnim pčelama* – knjiga za listanje u formi velikog registratora u kojoj su detaljnije obrađene teme poput rasprostranjenosti europskih medonosnih pčela, utjecaja pčela na razvoj ljudske zajednice, života pčelinje zajednice tijekom godine, razvoja svih članova zajednice u leglu, komunikacije unutar pčelinje zajednice, učestalijih bolesti, štetnika i neprijatelja pčela... U ostakljenom dijelu stola

izloženi su pčelinji proizvodi: med, vosak, pelud, propolis, matična mliječ i pčelinji otrov te pribor za skupljanje peludi i uređaj za prikupljanje pčelinjeg otrova. Na krajnjem dijelu stola izložena je replika starog učila koje se nekada koristilo kao nastavno pomagalo na Sveučilištu u Zagrebu, Agronomskom fakultetu. Riječ je o uvećanom trodimenzionalnom anatomskom modelu pčele u presjeku. U ladicama ispod modela pojašnjeni su dijelovi anatomije pčele. Model je također poslužio za potrebe snimanja spomenutog videomaterijala za multimediju, u suradnji sa stručnjacima u području pčelarstva. Suvremeno oblikovanje stola naslanja se na oblikovanje produkt dizajna 60-ih godina 20. stoljeća.

Uđe li se u Apisarij zdesna, prvi izloženi predmet je stara citka, također na posudbi od Etnografskog muzeja. Citkom se u prošlosti od-
vajao med iz saća košnica s nepokretnim saćem

Sl. 8:
Arhitektonski
element stola
s modelom
pčele + zidne
ilustrativne
informacije
o pčelinjoj
zajednici;

autor: Marko
Mihaljević

Sl. 6: Cjelina
obnovljenog
prostora
Apisarija;

autor: Marko
Mihaljević

(dubina, pletara, šibljara). Na taj način dobivao se muljani med. Logično je da je prva košnica s pčelama na koju nailazi posjetitelj upravo prirodni roj, u kojem pčele slobodno grade saće koje su učvrstile na strop i bočne stijenke. U prostor te košnice postavljena je grana koja dodatno učvršćuje saće. Ova košnica, kao i preostale dvije, staklenim je mostovima povezana s pročeljem Muzeja, odnosno vanjskim prostorom (Sl. 5, Sl. 7). Time posjetitelj osim života u koš-

Sl. 5: Komunikacija živih pčela i triju košnica interijera kroz transparentne mostove i vanjsko pročelje muzeja;

autor: Marko Mihaljević

nici može također zorno vidjeti izlazak iz košnice, te povratak pčela u košnicu s peludnim košaricama punim peludi.

Sljedeća košnica nakon prirodnog roja jest košnica s pokretnim saćem, u kojoj se nalazi pčelinja zajednica na okvirima sa saćem, koji su poredani paralelno. Pčelinja zajednica koju uzgaja čovjek ima iste članove kao i prirodan roj, odnosno jednu maticu, nekoliko desetaka tisuća radilica, a u aktivnom dijelu godine i nekoliko tisuća trutova.

Konačno, treća košnica je Apisarij u kojem su dva okvira pčelinje zajednice postavljena jedan iznad drugog radi lakšeg uvida. Matica je s leđne strane prsišta obilježena opalitnom pločicom u boji. To je međunarodna oznaka s godinom uzgoja matice. Matica može živjeti do pet godina, pa se za označavanje godine uzgoja upotrebljava pet boja. Pa kao što je uz prirodni roj izložena citka, do košnica s pokretnim saćem izložena je vrcaljka kojom se odvaja med iz saća košnica s pokretnim saćem. Tim postupkom saće ostaje cjelovito i može se vratiti pčelama u košnicu. Na taj način dobiva se vrcani med.

Arhitektonskom gestom oblikovanja novih tankih i visokih prozorskih zastora nastojao se poštovati izvorni raster pročelja arhitekta Haberlea.

Uz vrcaljku su izloženi pribor i oprema za rad s pčelama: pčelarska vilica, pčelarska dimilica, pčelarsko dlijeto, četka za ometanje pčela s okvira te zaštitna odjeća. Dio ove opreme koristi se i u sklopu edukativnog programa jer osim što je tematski stalni postav, Apisarij je ujedno i okvir i prostor za niz edukativnih programa tijekom cijele godine za različite ciljne skupine. Tako se primjerice dva puta godišnje u muzejskom dvorištu vrcu med.

Apisarij pridonosi edukaciji o pčelama i boljem razumijevanju njihove važnosti. Posljedica toga trebalo bi biti odgovor-

no ponašanje čovjeka prema urbanim ekosustavima te prirodi općenito. Blizak i istovremeno siguran kontakt s pčelama pridonosi smanjenju otuđenosti djece, ali i odraslih od prirode, a možda se kod dijela posjetitelja potakne i želja za bavljenjem pčelarstvom.

Apisarij je rezultat interdisciplinarne suradnje brojnih stručnjaka.

Nositelj projekta: Tehnički muzej Nikola Tesla; Markita Franulić, ravnateljica; autorica stručne koncepcije i voditeljica programa: Katarina Ivanišin Kardum, muzejska savjetnica pedagoginja, TMNT; autori arhitektonskog rješenja interijera: Zvonimir Prusina i Aleksandar Čelović, disciplina+; autorica vizualnog identiteta i ilustracija: Narcisa Vukojević, grafička dizajnerica; autor fotografija interijera: Marko Mihaljević; tekstovi: Katarina Ivanišin Kardum; prof. dr. sc. Janja Filipi, Sveučilište u Zadru, Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu; dr. sc. Dario Kremer, Sveučilište u Zagrebu, Farmaceutski botanički vrt „Fran Kušan“; recenzenti: prof. dr. sc. Nikola Kezić, Sveučilište u Zagrebu, umirovljeni profesor Agronomskog fakulteta; dr. sc. Marica-Maja Dražić, samostalna istraživačica; autor modela pčele u presjeku i cjelovitog modela pčele: Neven Bilić, akad. kipar; Deminutiv studio i Petra Dinjaški Petrović — suradnici; multimedija: Aplikacija NOVENA d.o.o.; videoprilozi u sklopu multimedije: Nikola Kezić — naracija, Katrin Novaković — animacije, Dubravka Sandev — prijevod na znakovni jezik, Dinko Bošnjak — snimanje i montaža; prijevod: Mirta Jurilj; lektura: Margareta Medjurečan; fotografije: Dario Kremer; Gradska pčelarska služba 112 (GPS-112) pod vodstvom HUP-a Pčelinjak; Zvonimir Ambruš, TMNT; priprema izložaka za izlaganje: Goran Martinović, restaurator, TMNT; prepariranje izloženih kukaca: Mir-

Sl. 7: Transparentni komunikacijski most između košnice prirodnog roja i vanjskog pročelja muzeja;

autor: Zvonimir Prusina, disciplina+

na Klaić, kustosica, Hrvatski prirodoslovni muzej; tehnička podrška: Zvonimir Ambruš, Igor Elez, Marijo Zrna, TMNT i Marko Ambroš, Deminutiv studio. Zahvaljujemo na suradnji i Etnografskom muzeju u Zagrebu, PIP d.o.o., HUP Ulište, HUP Pčelinjak, HUP Propolis i Ivici Grguriću.

Darko Komšo,
Slađana Bukovac

Rekonstrukcija Malog rinskog kazališta

Malo rimsko kazalište izvorno je imalo od 3.000 do 5.000 mjesta, a u obnovljenoj verziji, u skladu sa sigurnosnim i vatrogasnim standardima, ima ih oko 1.800, uključujući mjesta na centralnoj, polukružnoj orkestri. Objekt je parcijalno rekonstruiran u svom originalnom rasponu – gdje je to bilo moguće s obzirom na to da su na ruševine antičkog kazališta kroz povijest nadograđivane druge zgrade. Tijekom vremena na dijelovima kazališta podignuta je najprije utvrda Castropola, na čijem je mjestu kasnije izgrađena venecijanska utvrda Kaštel, podignuta je i Sveučilišna knjižnica, a na otvorenom prostoru

prema ulazu, gdje je nekada bio veliki atrij kazališta, podignuta je zgrada njemačke gimnazije u kojoj je danas Muzej.

Pula danas ima oko 52.000 stanovnika, a u rimsko ih je doba imala 5.000 (publika nije dolazila samo iz grada, već i s brojnih poljoprivrednih posjeda s vilama na području Istre). S obzirom na taj broj, kulturna je i društvena infrastruktura grada bila nevjerojatna: amfiteatar s kapacitetom od 22.000 gledatelja, Veliko rimsko kazalište koje je moglo primiti oko 5.000 gledatelja¹ te Malo, u koje ih je stalo više od 3.000. Iako Veliko rimsko kazalište nije sačuvano, nezaobilazna je referencija grada: valja zamisliti da je u rimsko doba skupa s amfiteatrom definiralo gradsku vizuru te da su te dvije građevine bile najveće i najmonumentalnije u ondašnjoj koloniji.

Malo rimsko
kazalište prije
rekonstrukcije
(Wikimedia
Commons)

1/ Starac, A.: „Od ulomka do rekonstrukcije“, str. 39.

Veliko rimsko kazalište nalazilo se na sjevernoj padini brijega Monte Zaro, a od srednjeg je vijeka do venecijanskog doba „razgrađivano“, i na kraju posve anulirano, jer je i ono služilo, i to u znatno većoj mjeri nego Malo, kao skladište obrađenog kamena koji je ugrađivan u druga zdanja. Njegovi su ostatci, na primjer, korišteni za izgradnju venecijanskog Kaštela, koji se nalazi na centralnoj uzvišici starog dijela grada. Njegove dimenzije možda može ilustrirati činjenica da je najviša točka fasade bila visoka 32 metra, jednako kao najviši toranj amfiteatra. Na mjestu građevine koja je počinjala na poziciji današnjeg Doma branitelja, a nekadašnjeg Mornaričkog kasina u Puli, i protezala se 85 metara u dužinu i 120 metara u širinu, danas stoje mnogo recentnije zgrade. Manje, to jest Malo rimsko kazalište za razliku od Velikog nalazilo se unutar gradskih zidina i imalo je sreću da je nekoliko stoljeća bilo zatrpano, a tek je početkom 20. stoljeća utvrđeno da je riječ o (još jednom) rimskom teatru.²

O uređenju javnog prostora uvijek se vode polemike, a po pitanju Maloga rimskog kazališta često se prigovara zašto se nije pristupilo obnovi metodom replike kako bi građevina bila rekonstruirana onakva kakva je originalno bila. Svakom tko ima predodžbu u kojoj je mjeri izvorna zgrada bila masivna jasno je da bi takva gomila kamena posve ugušila u međuvremenu izgrađen i napučen prostor. Osim što bi brijeg kamena bio invazivan za okoliš, metoda faksimila ne može se koristiti ako nisu poznati svi detalji nekadašnje građevine. S Malim rimskim kazalištem to nije slučaj; ne zna se na primjer jesu li tribine bile u cijelosti od kamena ili je dio bio drven. Obnova metodom replike (faksimila) vodila bi stvaranju povijesnog falsifikata. Stoga je rekonstrukcija izvedena kontrastnim materijalima, onima kojih u originalnoj građevini nema. Osim dijela obnovljenog bijelim betonom, u tribine je ugrađeno 90 tona čelika, ali ta je težina neprimjetna, struktura dje-

2/ Gobić-Bravar, Đ. (2022): "Povijesna istraživanja i zahvati na Malom rimskom kazalištu u Puli"; str. 1.

luje kao da lebdi, a ulogu nekadašnje scenske zgrade, od koje su danas iznad tla ostali samo fragmenti, preuzela je stražnja fasada Muzeja na koju je montiran ekran površine 333 četvorna metra. Kako bi zadržali čak i fizički razmak između arheoloških i suvremenih slojeva građevine, arhitekti su reverzibilnu konstrukciju, koju je moguće ukloniti tako da na originalnom spomeniku ne ostanu nikakva oštećenja, većim dijelom postavili na visoke stupove.

Najveći je projektantski izazov bio osmisliti temelje. Tribina koja treba držati blizu 2.000 posjetitelja stoji nad arheološkim nalazima, među kojima nema mnogo praznog prostora, niti je prostor pravilno raspoređen. Na nasumičnom ritmu temelja valjalo je uspostaviti pravilnu geometrijsku strukturu. Zbog malih dimenzija, temelji su morali biti sidreni u stijenu, a čelična tribina nije mogla biti proizvedena u pogonu, nego su se dijelovi spajali varenjem nakon što su dopremljeni na lokaciju: to je bilo nužno kako bi se izbjegle matice i vijci, čije postupno otpuštanje proizvodi vibracije i kvari akustiku prostora. Sve skupa je za tijesne proporcije pulske starogradske jezgre bio i ozbiljan logistički podvig: valjalo je dizalicama, kamionima i drugom teškom mehanizacijom na stotine puta proći uskim mediteranskim

^ Malo rimsko
kazalište
nakon
obnove

(foto:
Slađana
Bukovac)

^
Pogled na obnovljeno Malo rimsko kazalište iz zraka

(foto: ING-GRAD)

prometnicama. Redovi današnjih tribina, i ondje gdje su betonske i gdje su čelične, i po visini i po dubini odgovaraju izvornim proporcijama. Omjer je 1:2, što točno odgovara naputku iz *Deset knjiga o arhitekturi* čuvenoga rimskog arhitekta iz 1. stoljeća prije naše ere, Vitruvija.

Za razliku od rimske verzije, u kojoj je kazalište bilo poluzatvoreno (platneni se krov navlačio samo po potrebi), rekonstruirana verzija bez scenske zgrade i bez okolnog zida ima posve drugačiju, panoramsku atmosferu; tribine postaju vrsta vidikovca s kojeg se promatra okolni gradski pejzaž. Premda je to danas teško zamisliti, jer smo naviknuti na postojeću situaciju, vrlo je slična situacija i s Arenom: njezina „transparentnost“ i „otvorenost“ nije njezina originalna osobina, nego je posljedica toga što su vrijeme i ljudi reducirali elemente od kojih se sastoji građevina.

Rekonstrukcija antičkih kazališta, pogotovo rimskih, iznimno je zahtjevan zadatak na koji se kroz vrijeme odgovaralo na različite načine. Neka rješenja bila su toliko kontroverzna da su dovela do sudske odluke o rušenju: teatar u Saguntu³, u Valenciji, arhitekti Giorgio

Grassi i Manuel Portacelli obnavljali su do 1993. godine. Objekt je izgrađen u 1. stoljeću naše ere, dakle u isto vrijeme kada i pulska kazališta. Tribine su obukli u mramor, a pročelje su scenske zgrade izgradili gotovo posve iznova, prema dostupnim podacima o njezinom nekadašnjem izgledu, i u njega ugradili postojeće ostatke. Sud je njihov zahvat proglasio kršenjem Zakona o povijesnoj baštini. Arhitekti su se branili da su htjeli restaurirati ne toliko kazalište samo, već s vremenom narušen odnos *cavee* i *scaene* (tribine i scenske zgrade); da je osamdeset posto fragmenata koje su zatekli na lokaciji bila nadogradnja, te da je njihova intervencija reverzibilna. Nije prošlo, ali isto tako nije izvršena ni presuda: ispostavilo bi se da bi uklanjanje naknadno dodanih dijelova još više naudilo arheološkom lokalitetu.⁴ Valja napomenuti kako je, bez obzira na tužbu i sudski epilog, ovaj projekt ušao u finale nagrade Mies Van der Rohe za 1994. godinu, te da španjolski Zakon o povijesnoj baštini zabranjuje ili je makar u vrijeme ove intervencije zabranjivao rekonstrukciju zaštićenih spomenika, osim ako je u pitanje dovedena njihova stabilnost. Prigovor konzervatora bio je na dlaku istovjetan argumentu koji se koristi za kontrastnu metodu obnove pulskog spomenika: arhitekti Grassi i Portacelli, tvrdili su restauratori i konzervatori, nisu imali dovoljno detaljne podatke na osnovi kojih bi mogli sličnim materijalima obnoviti teatar.

Možda je upravo stoga drugi, recentniji španjolski primjer znatno manje invazivan, toliko da na prvi pogled izgleda kao provizorno, privremeno rješenje. Nešto starije (1. stoljeće prije naše ere) i nešto manje (kapacitet za 6.000 posjetitelja, dok je Sagunto sagrađen za 8.000 posjetitelja) kazalište u Tarragoni u Kataloniji⁵ (antički Tarraco bio je najstarije rimsko naselje na Iberijskom poluotoku, a i to je grad koji osim teatra ima i amfiteatar, samo znatno

slabije sačuvan od pulskog, te rimski cirkus) spada u kompleks antičkih građevina uvrštenih na UNESCO-ov popis. Od teatra je ostala sačuvana osnovna struktura, ali u ruinama. Arhitekt Toni Gironès u zadatak si je dao da prostor od 6.000 četvornih metara učini pristupačnim i prohodnim. U tu je svrhu u recentnom zahvatu, koji je dovršen 2018. godine, postavio šumu korodiranih metalnih šipki, međusobno spojenih kako bi tvorile vrstu visećeg mosta iznad arheoloških ostataka teatra. Baš kao i u Puli, željezna konstrukcija dijelom oponaša nekadašnje oblike, proporcije i perimetar tribina. Razlika je u tome da ovaj objekt nije vraćen svojoj prvobitnoj funkciji: nije riječ o rekonstrukciji, nego o adaptaciji, intervencija služi samo da se lokacija učini pristupačnom, i da se predoči njezina izvorna forma.

Malo rimsko kazalište nagrađeno je Nagradom Bernardo Bernardi Udruženja hrvatskih arhitekata na području oblikovanja i unutrašnjeg uređenja za 2023. godinu, a dobilo je i počasno priznanje žirija Nagrade Piranesi na Piranskim danima arhitekture, u konkurenciji arhitekata i radova iz jedanaest zemalja. Građevina je tek nedavno dovršena, i tek joj predstoji recepcija stručne javnosti.

Kompleksnost ovog projekta, na kojem su svakoj fazi radova prethodila arheološka istraživanja koja je vodila Silvana Petešić, pri čemu su se radovi zaustavljali pri svakom novom otkriću, a potom je slijedila konzervacija i restauracija Đeni Gobić Bravar, teško je uopće predočiti. Možda je najtočnije reći da je gotovo svima u velikom timu ljudi koji su radili na projektu, od ravnatelja Muzeja do autora rasvjete Deana Skire, od radnika na gradilištu koji su na početku uglavnom bili iz Hrvatske i okolnih zemalja, da bi u kasnijoj fazi gradnje počeli pristizati iz Nepala, ovo bilo iskustvo koje se teško može ponoviti dva puta u životu.

Internetski izvori

(svim stranicama pristupljeno 15. kolovoza 2023.):

- Starac, A.: „Od ulomka do rekonstrukcije“; str.39; Arheološki muzej Istre, 2009. (https://www.academia.edu/10776973/Od_ulomka_do_rekonstrukcije_From_Fragment_to_Reconstruction)
- Gobić-Bravar, Đ.: „Povijesna istraživanja i zahvati na Malom rimskom kazalištu u Puli“; str. 1; (<https://hrcak.srce.hr/file/422395>)
- Arcquitectura Viva: „Roman Theatre, Sagunto“ <https://arquitecturaviva.com/works/teatro-romano-sagunto>
- Cohn, D.: „Court Case Tests Limit of Spain's Preservation Law“, Architectural Record
- www.architecturalrecord.com/articles/4200-court-case-tests-limit-of-spains-preservation-law
- Nacionalni arheološki muzej u Tarragoni, *home page* <https://www.mnat.cat/en/the-theatre/>

Teatar u Saguntu (Wikimedia Commons)

3/ „Roman theatre, Sagunto“, Arcquitectura Viva.

4/ Cohn, D.: „Court Case Tests Limit of Spain's Preservation Law“, Architectural Record.

5/ Nacionalni arheološki muzej u Tarragoni, *home page*.

Silvija Brkić Midžić

Hrvatski muzej medicine i farmacije u virtualnom okruženju

Hrvatski muzej medicine i farmacije prvi je muzej znanosti osnovan u okrilju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u čijem sastavu već dugo djeluju općepoznati i etablirani umjetnički muzeji. Idejna je začetnica i pokretačica osnivanja Muzeja povjesničarka medicine prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, upraviteljica Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU. Muzej je osnovan je 2014., a počeo je s radom od ožujka 2015. godine. Inicijalni fundus preuzet je od Akademijinog Odsjeka za povijest medicinskih znanosti, gdje je već više od pedeset godina bila pohranjena Zbirka za povijest medicine i farmacije.¹ Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti za Muzej je namijenila prostor bivše tiskare, površine oko 350 m², u prizemlju svoje zgrade u Gundulićevoj ulici 24 u Zagrebu. Temeljni su zadatci Muzeja prikupljanje, zašti-

ta, stručna obrada i prezentiranje hrvatske medicinske i farmaceutske baštine. Specifični su ciljevi muzejske djelatnosti promoviranje razumijevanja ljudskog tijela, bolesti i liječenja kroz povijest, povećanje razine obaviještenosti javnosti o medicini i farmaciji, dokumentiranje i prezentiranje značajnih događaja, osoba, ustanova te etičkih, znanstvenih, tehničkih, političkih, pravnih, ekonomskih, socijalnih, psiholoških, pedagoških i drugih aspekata medicine u hrvatskom društvu, kao i stvaranje poticajnog okruženja i nadahnuća za buduću liječnike, ljekarnike i znanstvenike. Stalni postav u budućem prostoru Muzeja kao i povremene izložbe bit će namijenjeni najširoj publici, od stručne i znanstvene zajednice, učenika i studenata do građanstva svih dobnih skupina. Muzeološku koncepciju HMMF-a odobrilo je Hrvatsko muzejsko vijeće 2. veljače 2017. Arhitektonski projekt rekonstrukcije, obnove i uređenja prostora za Muzej potpisuje arhitekt Goran Rako (Radionica arhitekture).

Sl. 1. Fragment
idejnog rješenja
likovnog
postava
Hrvatskog
muzeja
medicine i
farmacije
(autor: Ante
Rašić)

1/ Fatović-Ferenčić (2014).

Scenarij stalnog postava izradili su Želimir Laszlo, Stella Fatović-Ferenčić, Silvija Brkić Midžić i Martin Kuhar, dok je idejno rješenje likovnog postava autorski rad Ante Rašića (sl. 1). Građevinska dozvola pribavljena je 2019. i produljena do 2025. godine, a trenutno su u tijeku radovi na konstrukcijskoj obnovi zgrade u kojoj će u prizemlju biti uređen prostor za Muzej. Muzejski fundus kontinuirano se obogaćuje donacijama medicinskih ustanova i privatnih osoba iz liječničkih i ljekarničkih obitelji, tako da danas sadrži više od 6.000 predmeta raspoređenih u petnaest zbirki. Programi Hrvatskog muzeja medicine i farmacije razvijaju se u trajnom partnerstvu s Odsjekom za povijest medicinskih znanosti HAZU, u suradnji s vanjskim stručnim suradnicima te hrvatskim medicinskim i farmaceutskim društvima, ustanovama i tvrtkama. U razvojnoj strategiji važna je uloga komunikacije, tj. predstavljanje Muzeja i muzejske građe stručnoj i široj javnosti putem izložbi popraćenih katalozima, objavljivanjem na vlastitoj mrežnoj stranici, društvenoj mreži *Facebook*, u stručnim glasilima i medijima te sudjelovanjem u manifestacijama i na stručnim skupovima, jer je prepoznatljivost i pozicioniranje novog muzeja u zajednici neophodan preduvjet ostvarivanja zacrtanih ciljeva muzejske djelatnosti. Glavni strateški cilj Hrvatskog muzeja medicine i farmacije jest otvaranje Muzeja za javnost. U očekivanju uređenja vlastitog prostora, izložbe se postavljaju u prostorima drugih ustanova kao što su Knjižnica HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Gliptoteka HAZU, Farmaceutsko-biokemijski fakultet, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica Božidara Adžije i druge. Do sada je organizirano osam izložbi s popratnim publikacijama. Zbirka narodne medicine² i Zbirka

2/ Brkić Midžić (2017); Fatović-Ferenčić i Brkić Midžić (2017b).

3/ Fatović-Ferenčić i Brkić Midžić (2016).

4/ Fatović-Ferenčić i Brkić Midžić (2017a); Fatović-Ferenčić i Brkić Midžić (2019).

5/ Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU, <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063739112448>.

6/ Mrežna stranica Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU, <https://hmmf.hazu.hr/>.

7/ Brkić Midžić i Fatović-Ferenčić (2021).

Sl. 2. Dr. Ivo
Padovan:
*Transmetalni
pristup do
šupljine srednjeg
uha*, originalni
8-milimetarski
crno-bijeli film

(snimio: Mihovil
Pansini), Zagreb,
1954., inv. br.
HMMF-4790

tvornice lijekova Kaštel³ u cijelosti su predstavljene javnosti na izložbama i publicirane, a većim dijelom i Zbirka diploma i povelja⁴. Muzej ima svoju stranicu na društvenoj mreži *Facebook*⁵ od 2016., otkada je zastupljen i na mrežnoj stranici HAZU, dok je vlastita mrežna stranica Muzeja⁶ objavljena 2020. godine.

U razdoblju opće društvene krize izazvane potresom i pandemijom COVID-19 hrvatski muzeji su zauzeli aktivan stav i prilagodili svoju djelatnost novonastaloj situaciji. Tako je i Hrvatski muzej medicine i farmacije intenzivirao svoje aktivnosti u virtualnom okruženju. S obzirom na okolnosti pandemije i potresa *Noć muzeja* 2021. bila je digitalna, pa smo odlučili sudjelovati s osobitim segmentom ostavštine akademika Ive Padovana⁷. Predstavljena je projekcija digitaliziranog filmskog zapisa operacije srednjeg uha iz 1954. godine na digitalnoj platformi manifestacije, uz popratni informativni tekst (sl. 2). Navedenu operaciju izveo je Ivo Padovan, a snimio Mihovil Pansini 1954. godine na Otolaringološkom odjelu Opće bolnice „Dr. Mladen Stojanović“ u Zagrebu (danas Klinika za otorinolaringologiju i kirurgiju glave i vrata Kliničkog bolničkog centra Sestre mi-

losrdnice). Film je pobudio veliko zanimanje hrvatske medicinske zajednice i šire javnosti, a predstavljen je i na mrežnoj stranici Hrvatske liječničke komore.

Veći dio papirnate građe Hrvatskog muzeja medicine i farmacije digitaliziran je i objavljen na portalu DiZbi.HAZU⁸, a od rujna 2023. muzejska građa je dostupna i na portalu eKultura. Za digitalno snimanje muzejske građe zaslužni su vanjski suradnici Muzeja: Srećko Budek, Goran Vržina, Goran Kos, Stanislav Novak i Zoran Svrtan. Građa je raspoređena u deset virtualnih zbirki prema vrstama materijala i temama. Virtualna zbirka *Medicinski crteži* predstavlja

izvorne crteže – nastavne plakate iz zbirke zagrebačke ORL klinike na Šalati (sl. 3), dok *Reklamne razglednice* prezentiraju radove dizajnera Pavla Gavranića iz 1930-ih za tvornicu lijekova Kaštel u Zagrebu (preteču Plive) (sl. 4). Zbirka

^ Sl. 4. Ulazna ikona virtualne zbirke *Reklamne razglednice* (*Interphan*, reklamna razglednica tvornice lijekova Kaštel, dizajn: Pavao Gavranić, Zagreb, 1930-ih, inv. br. HMMF-140, snimio: Srećko Budek)

^ Sl. 5. Ulazna ikona virtualne zbirke *Diplome i povelje* (Počasna diploma zlatne medalje Eugenu Viktoru Felleru za Elsa-fluid, London, 1901., inv. br. HMMF-272, snimio: Goran Vržina)

^ Sl. 3. Ulazna ikona virtualne zbirke *Medicinski crteži* (Shematski prikaz organa i područja u domeni otorinolaringologije, Zagreb, 1930-ih, inv. br. HMMF-1878, snimio: Stanislav Novak)

8/ Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <https://dizbi.hazu.hr/>.

< Sl. 6. Ulazna ikona virtualne zbirke *Fotografaska baština ORL klinike u Zagrebu* (Zbirka ORL klinike na Šalati, fotografija iz fotoalbuma Klinika za uho, nos i grlo Medicinskog fakulteta u Zagrebu, nepoznati autor, 1954. – 1971., inv. br. HMMF-4895(11), digitalno snimio: Goran Vržina)

Diplome i povelje sadrži dokumente o školovanju i postignućima hrvatskih liječnika i ljekarnika (sl. 5), a memorijalne zbirke predstavljaju građu iz ostavština pojedinih istaknutih liječnika (*Memorijalna zbirka Franje Kogoj*, *Memorijalna zbirka Anice Jušić*, *Memorijalna zbirka Sergija Dogana*).

Dio bogate fotografske građe iz muzejskog fundusa predstavljen je u virtualnim zbirka-*ma Fotografaska baština ORL klinike u Zagrebu* (sl. 6) i *Fotografaska baština Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj* (sl. 7). *Javnozdravstveni plakati* iz zbirke Vladimira Čepulića svjedoče o

< Sl. 7. Ulazna ikona virtualne zbirke *Fotografaska baština Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj* (Prva zdravstvena pomoćnica u Hrvatskoj u Šestinama osnovana 1923. godine, nepoznati autor, inv. br. HMMF-5000, digitalno snimio: Zoran Svrtan)

hrvatskim javnozdravstvenim kampanjama provedenim u razdoblju aktivnog djelovanja Andrije Štampara (sl. 8). Virtualna zbirka *Ljekarništvo u grafici* donosi grafičke prikaze starih ljekarni (sl. 9) i alkemijskih laboratorija te reklamne crteže Otta Antoninija.

Prva virtualna izložba Hrvatskog muzeja medicine i farmacije pod naslovom *Sergije Dogan: memorijalna građa u zbirkama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*⁹ (sl. 10) ostvarena je u partnerskoj suradnji s Hrvatskim liječničkim zborom, a postavljena je u rujnu 2022. godine. Riječ je o ostavštini hrvatskog neurologa Sergija Dogana (1916. – 1979.) koja se čuva u Hrvatskom muzeju medicine i farmacije i Odsjeku za povijest medicinskih znanosti HAZU, a ovom prezentacijom slikovito se ispisuje njegov život sačuvanim predmetima pridonoseći svojom raznolikošću mozaiku jednog životnog iskustva, jedne liječničke struke, jednog puta koji je obilježio razvoj medicine i neurologije na našim prostorima. Za oblikovanje, programiranje i implementaciju virtualne izložbe zaslužna je tvrtka *Link2*. Uz virtualnu izložbu publiciran je e-katalog, ali i tiskani katalog¹⁰ u maloj nakladi.

Digitalizacijski projekti Hrvatskog muzeja medicine i farmacije i njegove aktivnosti u virtualnom okruženju predstavljene su hrvatskoj AKM zajednici na stručnom skupu *15 godina projekta Digitalizirana zagrebačka baština: 2007.-2022.*¹¹ (Knjižnice grada Zagreba, Starčevićev trg 6, Zagreb, 1. prosinca 2022.) te na *Dvanaestom festivalu hrvatskih digitalizacijskih projekata*¹² (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 4. i 5. svibnja 2023.).

Sl. 8. Ulazna ikona virtualne zbirke Javnozdravstveni plakati („Ako me volite, ne ljubite me u usta, ne kašljite mi u lice, ne pljujte na pod“, plakat Škole narodnog zdravlja, Zagreb, 1930-ih, inv. br. HMMF-4363, snimio: Zoran Svrtan)

LITERATURA

- Brkić Midžić, S. 2017. Katalog Zbirke narodne medicine Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU. U: Pećina, M., S. Fatović-Ferenčić (ur.). *Narodna medicina – izvori i istraživanja* (Rasprave i građa za povijest znanosti; knj. 17. Razred za medicinske znanosti; sv. 10). Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 241-347.
- Brkić Midžić, S. i S. Fatović-Ferenčić. 2021. The memory of heritage: Donation from Ivo

Padovan's legacy preserved at the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy of the Croatian Academy of Sciences and Arts. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Medicinske znanosti* 547 (54-55), 110-119.

- Brkić Midžić, S. i S. Fatović-Ferenčić. 2023. *Sergije Dogan – memorijalna građa u zbirkama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb. Katalog virtualne izložbe.
- Fatović-Ferenčić, S. 2014. Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU: od zbirke do muzeja u osnivanju. *Vijesti muzealaca i konzervatora* 2014, 38-40.
- Fatović-Ferenčić, S. i S. Brkić Midžić. 2016. *Kaštel na vrhuncu: oglašavanje i ambalaža lijekova tvornice Kaštel u Zagrebu 1930-ih i 1940-ih*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb. Katalog izložbe.
- Fatović-Ferenčić, S. i S. Brkić Midžić. 2017a. *Diplome hrvatskih liječnika iz Zbirke diploma i povelja Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU*. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. Katalog izložbe.
- Fatović-Ferenčić, S. i S. Brkić Midžić. 2017b. *Muzejski vremeplov* [deplijan izložbe]. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Fatović-Ferenčić, S. i S. Brkić Midžić. 2019. *Diplome i povelje hrvatskih farmaceuta iz zbirke Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Hrvatsko farmaceutsko društvo, Zagreb. Katalog izložbe.

Sl. 9. Ulazna ikona virtualne zbirke *Ljekarništvo u grafici* (Stara ljekarna, Alfred Schweitzer, Njemačka, 19. st., inv. br. HMMF-84, snimio: Zoran Svrtan)

Sl. 10. Naslovnica virtualne izložbe *Sergije Dogan: memorijalna građa u zbirkama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 2022. (oblikovanje: *Link2*)

9/ Virtualna izložba *Sergije Dogan* dostupna je na poveznici: <https://dogan.hmmf.hazu.hr/>.

10/ Brkić Midžić i Fatović-Ferenčić (2023).

11/ *Digitalizirana zagrebačka baština: 2007.-2022.* <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/digitalizirana-zagrebacka-bastina-2007-2022/61807>; videosnimka svih izlaganja na skupu dostupna je na poveznici: <https://www.youtube.com/watch?v=ut-B6asYLY4k>.

12/ D-fest: Dvanaesti festival hrvatskih digitalizacijskih projekata, 4. i 5. svibnja 2023. : programska knjižica, https://dfest.nsk.hr/wp-content/uploads/2023/04/D-fest2023_programska.pdf.

Petra Korbus

Novo ruho stare škole – osuvremenjena čuvaonica Muzeja Ivanić-Grada

Muzej Ivanić-Grada je mlada muzejska ustanova koja je svoja vrata otvorila posjetiteljima prije tek sedam godina, točnije u travnju 2016. godine. Muzej je smješten u Parku hrvatskih branitelja u centru Ivanić-Grada. Djeluje kao zavičajni muzej općeg tipa, a svojim djelovanjem pokriva šire područje Ivanić-Grada. Muzej se nalazi u zgradi stare škole izgrađene još 1861. godine. Iako su se s godinama u zgradi izmijenili brojni sadržaji, mnogi građani se još uvijek sjećaju svog djetinjstva provedenog u klupama ove školske zgrade. U svome radu Muzej se uglavnom bavi istraživanjem povijesnog kontinuiteta naseljavanja prostora i razvoja društvene zajednice od kasnoga srednjeg vijeka do suvremenosti, s posebnim naglaskom na razdobljima koja su snažno obilježila povijesni razvoj grada i njegova zaleđa.

Nekoliko godina nakon osnutka, Muzeju je dodijeljen kat zgrade stare škole u obližnjem mjestu Dubrovčaku Lijevom, koji se trebao koristiti kao „privremena čuvaonica“. Stara škola je zaštićeno kulturno dobro i predstavlja ambijentalno i povijesno važan akcent u sklopu središta sela. Zgrada je gradsko vlasništvo i udaljena je desetak kilometara od muzejske zgrade. Dislocirana čuvaonica sama po sebi može predstavljati problem, no, ono što je

predstavljalo veći nedostatak u muzejskom radu jest loše stanje zgrade koja je tada već godinama vapila za kompletnom sanacijom, a potom i odgovarajućom adaptacijom i opremanjem. Dakako, svaki muzej ima svoje probleme vezane uz temu čuvaonice i situacija vjerojatno nikome nije idealna, ali svi se trude nositi što bolje s problemima i izvući najbolje iz situacije. Najčešći problemi su manjak sredstava, loša komunikacija među različitim razinama „zapovjednog lanca“, nedostatak prostornih kapaciteta pa čak i fizičko nepostojanje čuvaonice, da spomenem samo neke probleme.

Kao što je dobro znano unutar struke, osnovni uvjet za početak obrade građe je adekvatan prostor u kojem se predmeti mogu sustavno pohranjivati, prema nekom logičnom rasporedu. Iako nije bio baš adekvatan, dobivanje konkretnog prostora kata stare škole svejedno je označavalo korak naprijed u muzejskom radu. Bilo je potrebno još mnogo truda i vremena kako bi se prostor mogao koristiti namjenski u pravom smislu, a ne samo kao nešto „privremeno“. Apliciranjem na brojne natječaje, Muzej Ivanić-Grada uspio je osigurati sredstva za obnovu krovišta zgrade svoje čuvaonice uz pomoć Ministarstva kulture i medija, Zagrebačke županije i Grada Ivanić-Grada. Krovište je potpuno obnovljeno 2020. godine te su planirani i daljnji radovi u etapama.

Planove je dijelom promijenio drugi od dva razorna potresa koja su zadesila Hrvatsku 2020. godine, osobito petrinjski potres koji se dogodio 29. prosinca 2020. i u kojem je naš kraj više stradao. Posljedica potresa bilo je i jako oštećenje dviju crkvi koje se nalaze u blizini stare škole, crkve sv. Nikole u Dubrovčaku Lijevom i crkve sv. Maksimilijana biskupa u Posavskim Bregima. S obzirom na to da zgrada stare škole nije stradala u potresu, čemu je djelomično doprinijelo i novo krovište, Muzej Ivanić-Grada uputio je prijedlog za kompletnu sanaciju zgrade stare škole, u prvom redu zato da čuvaonica bude osposobljena za čuvanje crkvenog inventara u vrijeme trajanja obnove oštećenih crkvi. Prijedlog skladištenja pokretnog inventara župnih crkvi u prostoru zgrade stare škole odobrili su i djelatnici Konzervatorskog odjela u Zagrebu zaduženi za pokretnu kulturnu baštinu.

Još jednom, Muzej su financijski poduprli Zagrebačka županija, Ministarstvo kulture i medija te Grad Ivanić-Grad u ovom velikom pothvatu. Nakon opsežnog posla izrade pro-

< Slika 2. Stražnje pročelje stare škole u Dubrovčaku Lijevom.

Autor fotografije: Marko Klak

jekta cjelovite konstruktivne sanacije, adaptacije i opremanja zgrade, sakupljanja svih potrebnih dokumenata, preporuka i smjernica obnove, provođenja postupaka javne nabave i bezbroj administrativnih peripetija, radovi na zgradi stare škole konačno su započeli u listopadu 2022. godine. Planirani rok cjelovite obnove bio je lipanj 2023. godine, no, zbog malih poteškoća, rok je pomaknut na rujanj 2023. godine, a sudeći prema napretku radova sve će biti dovršeno do tada. Kat stare škole već je u potpunosti obnovljen i opremljen, a u prizemlju predstoje još neki radovi manjeg opsega.

Slika 1. > Zgrada stare škole u Dubrovčaku Lijevom.

Autor fotografije: Marko Klak

^ Slika 3. „Privremena“ čuvaonica u staroj školi, kada je Muzej tek dobio zgradu na korištenje. Autor fotografije: Marko Klak

^ Slika 4. Spremište u Društvenom domu Dubrovčak Lijevi, u vrijeme obnove zgrade stare škole. Autorica fotografije: Petra Korbus

Prilikom planiranja adaptacije i opremanja čuvaonice, Muzej se vodio preporukama i standardima za njihovo uređenje koje su u ime Muzejsko-dokumentacijskog centra oblikovale viša kustosica Iva Validžija i dokumentaristica Dunja Vranešević. Opremanje prostora prepušteno je stručnjacima u toj vrsti posla. Na temelju zahtjeva prostora te potreba Muzeja, u potpunosti je osmišljena najsuvremenija oprema i najpovoljnije iskorišten sav prostor. Čuvaonica je opremljena najsuvremenijim poličnim regalima, ormarima, pokretnim ljestvama, prenosivim aluminijskim sanducima, radnim stolovima i stolicama, mrežastim okvirima za vješanje slika te arhivskim ladičarima za velike formate.

Osim prostora čuvaonice za pohranu predmeta, dio zgrade je adaptiran za druge potrebne radne prostorije – prostor za čišćenje i rad na predmetima, karantenu, prostor za sastanke, prostoriju za pedagoške djelatnosti s posjetiteljima, uredske prostorije i slično. Na katu zgrade nalaze se dvije velike prostorije čuvaonice opremljene poličnim regalima i jed-

na manja, opremljena ormarima i ladicama. U prizemlju su smještene ostale radne prostorije.

U ovom prijelaznom razdoblju, dok traje obnova stare škole, svi su muzejski predmeti preseljeni u obližnji Društveni dom, koji nije najpogodnije mjesto čuvanja muzejskih predmeta. Prostor koriste i drugi, iako ne u tolikoj mjeri kao prije potresa, i više osoba ima ključ. Također, nije moguće raditi na obradi predmeta na tom mjestu zbog izrazito ograničenih prostornih kapaciteta, nepostojanja radnog prostora i nemogućnosti manevriranja predmetima.

Također, tijekom ovoga prijelaznog perioda, pokretni inventar iz obiju crkvi nalazi se na nekoliko lokacija. Dio stvari iz crkve u Posavskim Bregima nalazi se u privremenom skladišnom prostoru u blizini Lekenika, a dio u kontejneru u blizini crkve kojoj pripada. Predmeti iz crkve sv. Nikole u Dubrovčaku Lijevom nalaze se u Društvenom domu, zajedno s muzejskim predmetima. Po završetku sanacije, adaptacije i opremanja stare škole, djelatnici Konzervatorskog odjela Zagreb izaći će na teren te će se utvrditi koji će se inventar ponovno

^ Slika 7. Obnovljena prostorija kata čuvaonice.
Autor fotografije: Marko Klak

^ Slika 8. Obnovljena i opremljena središnja (najmanja) prostorija kata čuvaonice. Autor fotografije: Marko Klak

vratiti na staro mjesto kada crkve budu gotove, a koji će biti ustupljen Muzeju te biti zamijenjen novim. U vrijeme pisanja ovog rada u srpnju 2023. godine, za crkvu u Dubrovčaku još uvijek je u tijeku izrada projektne dokumentacije, a na crkvi u Posavskim Bregima započela je konstrukcijska obnova. Teško je predvidjeti kada će radovi na crkvama završiti, a crkve ponovno biti otvorene za vjernike.

Suradnja ustanova bilo koje vrste (u ovom slučaju kulturne i vjerske) može služiti boljitku i tih ustanova i cijele zajednice. Sinergijskim djelovanjem olakšava se napredak i uspjesi, iako se možda na prvi pogled ne čini da će biti tako. Svi se veselimo danu kada će naša čuvaonica biti u potpunosti dovršena, a važni predmeti našega baštinskog naslijeđa biti čuvani na mjestu i u uvjetima kakve zaslužuju.

^ Slika 5. Radovi na prostoriji kata čuvaonice.
Autor fotografije: Marko Klak

^ Slika 6. Radovi u hodniku kata čuvaonice. Autor fotografije: Marko Klak

^ Slika 9. Nova oprema jedne od prostorija čuvaonice na katu stare škole. Autor fotografije: Marko Klak

^ Slika 10. Nova oprema druge od dvije velike prostorije kata stare škole. Autor fotografije: Marko Klak

O izložbama

dr.sc. Snježana Vujčić-Karlo
Izložba *Mahovine* – primjer suradnje između muzeja, srednjih škola i fakulteta

Iva Kranjec
Tresao se grad, rodila se suradnja...

Vesna Vukelić Horvatić
U životu i smrti – crtice iz zajedničkoga života Bele i Miroslava Krleže

Mateja Fabijanić
Performativno-instalacijski rad *Sun worker* – naiva kao trajna inspiracija

Ante Žaja
Izložba *A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner*

Izložba Mahovine – primjer suradnje između muzeja, srednjih škola i fakulteta

Izložba *Mahovine* otvorena je 21. ožujka 2022. u Prirodoslovnom odjelu Narodnog muzeja Zadar u Zadru. Nastala je zahvaljujući suradnji između triju srednjih škola – Gimnazije Vladimira Nazora, Prirodoslovno-grafičke škole Zadar i Ekonomsko-birotehničke i trgovačke škole Zadar, Botaničkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu te Prirodoslovnog odjela Narodnog muzeja Zadar koji je začetnik ideje i organizator pripreme izložbe.

Cilj postavljanja ove izložbe bio je široj javnosti približiti mahovine kao sveprisutnu skupinu biljaka koju smo često skloni ne primijetiti. Također, željelo se potaknuti srednje škole na suradnju i privući populaciju srednjoškolskih učenika u muzej na takav način da ga ne shvate samo kao mjesto gdje su promatrači, već kao mjesto koje mogu svojim djelovanjem oblikovati.

Ideja o izložbi nastala je tijekom 2019. godine kada su uspostavljeni kontakti s profesorima srednjih škola i fakulteta, dogovorena suradnja te razvijene ideje o načinu suradnje i

organiziranja učenika u istraživanju i postavljanju izložbe. S obzirom na ograničenja rada u grupi zbog mjera zaštite od bolesti COVID-19 organizaciji suradnje pristupalo se vrlo oprezno, radilo se u malim grupama i u skladu s preporukama o zaštiti učenika i djelatnika. Osnovna ideja bila je uvesti učenike u problematiku mahovina kao grupe organizama koje su svi svjesni, ali koja je zbog toga što su mahovine sitne često zanemarena i smatrana nevažnom. Isto tako, željeli smo učenicima približiti sve faze osmišljavanja i izrade izložbe – od skupljanja, spremanja, čuvanja, obilježavanja predmeta, odabira predmeta za izložbu i osmišljavanja koncepcije i dizajna izložbe te im, na samom kraju, omogućiti da i oni na izložbi osmisle i načine grafit na jednom zidu kako bi barem dio izložbe smatrali isključivo svojim djelom.

Prikupljanje građe započelo je 2019. godine. Iako je većina građe skupljena od strane stručnog osoblja iz NMZ-a i PMF-a, učenici svih triju škola skupljali su mahovine na terenskim izlascima sa svojim profesoricama te učili o načinu sabiranja, zaštiti prirode, obilježavanju predmeta te izradi brijarija. Determinaciju građe obavili su djelatnici PMF-a. Fotografiranje i odabir fotografija kao i determinacije vrs-

ta na fotografijama obavili su djelatnici NMZ-a i PMF-a. Osmišljavanje i realizaciju likovnog postava obavili su djelatnici NMZ-a i učenici Prirodoslovno-grafičke škole s profesoricama. Postav su realizirali djelatnici NMZ-a.

Izložba se sastoji od tri cjeline. U prvom dijelu nalazi se izbor iz mahovina koje dolaze u Hrvatskoj s osnovnim podatcima o svakoj vrsti te podatci o njihovoj biologiji i ekologiji. Tekstove i crteže izradila je kustosica koja je i snimila fotografije različitih vrsta. Na jednom zidu nalazi se grafit koji su pod vodstvom profesorice Prirodoslovno-grafičke škole osmislili i izradili učenici. U drugom dijelu nalazi se dio s malim vrtovima sa živim mahovinama skupljenim na raznim staništima Zadarske i Ličko-senjske županije te prezentacija o mahovinama i staništima koja zauzimaju. Prezentaciju je od fotografija koje je snimila kustosica izradila profesorica Prirodoslovno-grafičke škole. Treći je dio izložbe učionica – radionica koja je namijenjena grupama djece vrtićkog uzrasta, učenika osnovnih i srednjih škola te fakulteta gdje se izvode radionice od kojih su neke povezane s izložbom mahovina, ali većina je vezana uz neke druge životinjske skupine kako bi se što više polaznika privuklo na samu izložbu, jer tema *Mahovine* može se polaznicima činiti nedovoljno zanimljivom. U tu svrhu razvijeno je 14 radionica te su osmišljene nove edukativne igre koje polaznike potiču na učenje kroz zabavu i međusobnu suradnju kako bi uspješno riješili problem koji je u igri zadan.

Na kraju – zašto mahovine?

Mahovine su najstarije kopnene biljke, potomci zelenih alga koje su se počele prilagođavati na uvjete života na kopnu prije nekih 500 milijuna godina. Danas ih je poznato oko 25.000 vrsta, od čega u Hrvatskoj oko 800, što je dobrih deset puta manje od broja vrsta vaskularnih biljaka, njihovih mlađih, krupnijih i na kopneni život bolje prilagođenih srodnika. Bez obzira na to mahovine nisu ni rijetke niti

^ Slika 2. Pojedinačne vrste mahovina izložene su u staklenim kuglicama. Detaljan opis vrsta nalazi se na pločicama na kubusu ispod kugli. Foto: S. Vujčić-Karlo

^ Slika 3. Druga izložbena cjelina s mikrostaništima živih mahovina. Foto: N. Čop

Slika 1. Prva izložbena cjelina obuhvaća sistematsku razdiobu mahovina, izbor iz hrvatske brioflore te grafit sa stranim pojmovima povezanim s mahovinama koji su izradili učenici. Foto: S. Vujčić-Karlo

jedan majušni svijet raznolikih stabalaca, listića i tobolaca koji krije gotovo neiscrpne varijacije na temu, poput neke klasične skladbe.

Mahovine su vrsta biljaka koje često zane-marujemo u svakodnevnom životu, ali imaju izuzetno važnu ulogu u održavanju ekosusta-va. Mahovine su važne za očuvanje kvalitete zraka, tla i vode, a također igraju ključnu ulogu u očuvanju biološke raznolikosti. Izlaganje ma-hovina u muzeju može imati nekoliko svrha:

1. Edukacija: izložba mahovina u muzeju može posjetiteljima pružiti priliku da nauče više o ovoj važnoj vrsti biljaka. Posjetitelji mogu naučiti o različitim vrstama mahovi-na, njihovom životnom ciklusu, ekološkoj ulozi i značaju u očuvanju prirode.
2. Promicanje svijesti: izložba mahovina u muzeju može pomoći u podizanju svijesti o važnosti očuvanja prirode. Kroz izložbu, posjetitelji mogu naučiti kako mahovine pomažu u održavanju prirodnih ekosus-tava te kako bi mogli pridonijeti njihovu očuvanju.
3. Znanstveni rad: muzeji su važni za znan-stveni rad i istraživanje. Izlaganje mahovina u muzeju može pružiti priliku za daljnje istraživanje ove vrste biljaka. Mahovine se mogu koristiti kao pokazatelji okolišnog zagađenja i klimatskih promjena te ih se može koristiti u znanstvenim istraživanjima.

> Slika 4. Primjer mikrostaništa s mahovinama skupljenim na otoku Ošljaku. Foto: N. Čop

U konačnici, izložba mahovina u muzeju može pružiti priliku za bolje razumijevanje ove važne vrste biljaka i njihove uloge u održavanju prirodnih ekosustava.

Sada, za vrijeme trajanja izložbe, možemo zaključiti kako je izložba *Mahovine* sasvim sigurno ispunila prve dvije svrhe, a hoće li is-puniti i treću pokazat će vrijeme. Izložba je popraćena katalogom i dvama plakatima o izložbi.

^ Slika 5. Kokedame (tradicionalne japanske kugle od mahovina) također su dio postava. Izradili su ih učenici srednjih škola. Foto: N. Čop

^ Slika 6. Veći broj vrsta mahovina predstavljen je putem makrofotografije. Foto: S. Vujčić-Karlo

Podaci o izložbi

Organizator: Prirodoslovni odjel Narodnog muzeja Zadar

Otvorenje: 21. ožujka 2022.

Mjesto održavanja: Prirodoslovni odjel, Medulićeva 2, 1. kat, Zadar

Autori izložbe: Snježana Vujčić-Karlo, Antun Alegro

Autorica koncepcije: Snježana Vujčić-Karlo

Stručni suradnici: Antun Alegro, Jelena Barbarić-Gaćina, Sanja Fabac, Vesna Krnčević, Marija Nižić, Martina Perić

Lektorica: Daria Gospodnetić

Likovni postav izložbe: S. Vujčić-Karlo, V. Krnčević

Fotografije: A. Alegro, Gordan Lukač, Anja Rimac, S. Vujčić-Karlo

Tekstovi: A. Alegro, S. Vujčić-Karlo

Shematski prikazi: S. Vujčić-Karlo

Voditeljice pedagoških radionica:

J. Barbarić-Gaćina, S. Fabac, V. Krnčević, M. Nižić, M. Perić, S. Vujčić-Karlo

Prezentacija *Gdje žive mahovine?*

(montaža): M. Perić

Videouradak (snimanje i montaža):

V. Krnčević i učenici Prirodoslovno-grafičke škole, Zadar

Tehnički postav: Natali Čop, Ivan Klapan, Milan Marinković, Mirna Matas, Ivica Mrkić, S. Vujčić-Karlo, učenici Prirodoslovno-grafičke škole Zadar pod vodstvom prof. V. Krnčević i M. Perić, učenici Gimnazije Vladimira Nazora Zadar pod vodstvom prof. S. Fabac i M. Nižić, učenici Ekonomsko-birotehničke i trgovačke škole Zadar pod vodstvom prof. Jelene Barbarić Gaćina

Izložbu postavili: Prirodoslovni odjel, Narodni muzej Zadar; Gimnazija Vladimira Nazora, Zadar; Prirodoslovno-grafička škola Zadar; Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola Zadar

Izložbu omogućili: Zadarska županija, vlastita sredstva Narodnog muzeja Zadar

^ Slika 7. Naslovnica kataloga izložbe *Mahovine*

< Slika 8. Plakat za izložbu *Mahovine*

Tresao se grad, rodila se suradnja...

U nedjelju, 22. ožujka 2020., u šest sati i 24 minute, Zagreb je uzdrmao potres, magnitude 5,5 po Richterovoj ljestvici. U sedam sati i jednu minutu, Zagreb je uzdrmao drugi potres, magnitude 5 po Richterovoj ljestvici. Jedna je osoba poginula. Građani su preplašeno stajali na ulicama, trgovima, parkovima i parkiralištima. Dimnjaci i zabatni zidovi popadali su s građevina po ulicama i dvorištima. Zagreb je *ranjen*. Cijelim svijetom vladala je pandemija koronavirusa, koja je spasila mnogo života te potresne nedjelje.

„...Sravnivši svoj žepni sat sa onim stalnim chronometrom, pronašao je prof. Stožir, da je zagrebački potres započeo u 7h 33m 53s, te trajao 10 sekunda. Posljedci ovoga potresa bijahu užasni. Izvješće zagrebačkoga motrilišta glasi: Iza prvoga udarca uzvitala se celim gradom silna prašina; dimnjaci i silno ciglovlje popadaše

s krovova, vatrobrani zidovi porušiše se te pokriše ulice ruševinom. Jedan čovjek je mrtav a više njih ranjeno”.¹

Zagrebački potresi 1880. i 2020. godine u svojim su izvješćima gotovo istovjetni. Dimnjaci i zabatni zidovi učinili su najviše štete. Građevine, sakralne i profane, koje su bile izgrađene do 1880. godine stradale su u istoj mjeri u oba potresa. Građani Zagreba i okolice pretrpjeli su veliki strah i bili zabrinuti za svoje najmilije. Danas, više od tri godine nakon potresa, među građanima je i dalje prisutan strah, te svako podrhtavanje nije nimalo ugodno.

Ideja za izložbu poprimila je okvire u listopadu 2021. godine za vrijeme poslovnog posjeta Savskoj 1. Zapovjednik Siniša Jembrih spomenuo je tada da radi na fotomonografiji potresa i da bi želio sudjelovati na izložbi, a ja sam se dvoumila između dviju tema za izložbu: potres ili cijepljenje? Naišla sam na odlične negative cijepljenja protiv velikih boginja se-

^ Iva Kranjec, 19. 4. 2023.

^ Iva Kranjec, 19. 4. 2023.

^{1/} Torbar, Josip, *Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880.*, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Tisak Dioničke tiskare, 1882., 3.

^ Marijan Kranjec, 27. 10. 2022.

^ Marijan Kranjec, 27. 10. 2022.

^ Nepoznati autor, 27. 10. 2022.

^ Iva Kranjec, 8. 3. 2023.

damdesetih u Zagrebu, pa su mi bili inspiracija. No, nakon razgovora sa Sinišom i kolegom Martinom, ideja izložbe o potresu učinila mi se u tom trenutku savršenom. Tu je sve krenulo.

I sama ponukana strahom od potresa i njegovim posljedicama, odlučila sam pročitati što više literature vezane za tu prirodnu pojavu i povezati se s ljudima koji su direktno i indirektno vezani za djelovanje prije, tijekom i nakon potresa. Sa stručnjacima iz različitih područja, poput vatrogasaca, građevinara i statičara, geologa i seizmologa, alpinista i speleologa te povjesničara umjetnosti, surađivali smo na

katalogu i postavu izložbe kako bismo posjetiteljima objasnili pojave potresa, njegove posljedice te zaštitu od potresa. Stručni suradnici bili su Josip Atalić, Ivona Baniček, Marina Čalogović, Tomislav Fiket, Dragan Damjanović, Siniša Jembrih, Ana Kaniški, Tihomir Marjanac i Ivica Sović te Iva Kušan – bez njih ta izložba ne bi bila uspješna niti izvediva. Oni su doprinjeli svojim znanjem i iskustvom u obliku postavljanja seizmografa pomoću kojega je svaki posjetitelj mogao skokom napraviti „svoj” potres, zatim „shake table” pomoću kojega su posjetitelji mogli mehanički izmjeriti

potres pomoću aplikacije na mobilnom telefonu. Također, bile su postavljene girije koje su posjetitelji mogli slobodno podignuti te osjetiti koliko je teška vatrogasna oprema.

Izložba *ZG POTRES. HALO 193.* interpolirana je u dijelove stalnog postava Muzeja grada Zagreba jer oni nude kontekst svojim originalnim izlošcima koji se odnose na povijest Grada, koji je tijekom svoje povijesti često bio pogađan potresima, što nadopunjuje, obogaćuje i objašnjava samu izložbu. Posjetitelji izložbe imali su i mogućnost razgledati cijeli stalni postav. Osim konteksta za izložbu, stalni postav je prostorno bio dovoljno velik za izložbu o potresu.

Izložba je bila edukativna i interaktivna, tekstualno jezgrovita i bogata

Hrvoje Ujlaki, 27. 10. 2022.

Miljenko Gregl, 27. 10. 2023.

Andrea Petek, 27. 10. 2022.

Marijan Kranjec, 27. 10. 2022.

multimedijom. Vodeći se motom: *Što manje slova za čitanje*, informacije su bile prezentirane u duhu vremena u kojem živimo. Budući da u svakodnevnom životu koristimo digitalne tehnologije, one su bile uključene u izložbu kao medij prijenosa informacija. Televizori, njih 13 postavljenih kroz stalni postav, sadržavali su videozapise koji su trajali najviše minutu i pol te slikovno i pomoću teksta objašnjavali potrese, posljedice potresa, njihovo predviđanje itd.

Izložba je bila fokusirana na vizualni sadržaj i interaktivnost putem izložaka koje posjetitelji mogu dotaknuti, isprobati, pokrenuti te doživjeti i putem predmeta i opreme, digitalnih fotografija, audio i videozapisa, instrumenata i sprava koje su izradili posuditelji i stručni suradnici. Videozapisi predaju mehaniku potresa, predaju što se događa sa Zemljinom unutrašnjosti kada se dogodi ta prirodna pojava, kao i posljedice koje su vidljive na površini Zemlje. Jer, kažu da ne ubija potres, nego loša izgradnja.

Za vrijeme trajanja izložbe Muzej grada Zagreba postao je članom projekta *Smanjenje*

rizika od požara uz Ministarstvo kulture i Javnu vatrogasnu postojbu te su održane dvije radionice. Prva je imala naslov *Upotreba vatrogasnih aparata* i organizirana je 25. siječnja 2023. u Savskoj 1. Bilo je predavanje i na kraju radionica, gdje su svi radnici Muzeja koji su bili prisutni sami uzeli vatrogasni aparat i ugasili vatru, naravno, u kontroliranim uvjetima.

Druga radionica i predavanje održani su u Muzeju grada Zagreba 19. travnja 2023., a predavačica je bila Žana Matulić Bilač, konzervatorica-restauratorica savjetnica za štafelajne slike na različitim nosiocima i polikromiranu drvenu skulpturu s Restauratorskog odjela u Splitu. Tema predavanja bila je *Tri razine preventivne zaštite fondusa Muzeja grada Zagreba*, gdje je autorica najviše govorila o svojim iskustvima zaštite predmeta. Radionica se nastavila na predavanje u fizičkom obliku, gdje smo probali čistiti predmete različitim sredstvima i alatima.

Izložba je bila otvorena 27. listopada 2022. i trajala je do 2. travnja 2023., a posjetilo ju je više od 15.000 posjetitelja.

Javna vatrogasna postrojba Zagreb, 25. 1. 2023.

U životu i smrti – crtice iz zajedničkoga života Bele i Miroslava Krleže

U Muzeju grada Zagreba, 7. srpnja 2021. godine bila je otvorena izložba *U životu i smrti – crtice iz zajedničkoga života Bele i Miroslava Krleže*, kojom je obilježena četrdeseta obljetnica smrti ovo dvoje znamenitih ljudi.

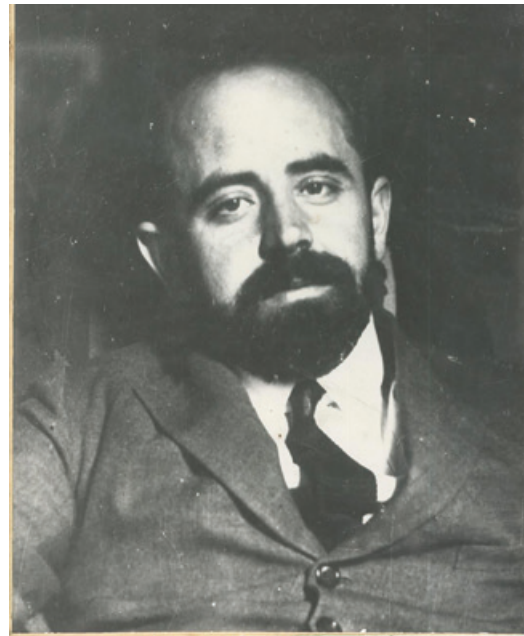
Planirano je da bude otvorena do konca rujna, ali zbog velikog interesa publike Muzej je izložbu odlučio ostaviti otvorenom do 9. siječnja 2022.

Suočeni s razornim potresima u 2020. godini i vidljivim oštećenjima unutar memorijalnog prostora na Krležinu Gvozdu, kao logično rješenje nametnula nam se izložba kojom bi se obilježila obljetnica smrti Bele i Miroslava Krleže, ali i skrenula pozornost javnosti na potrebu što brže obnove stana na Krležinu Gvozdu i njegove revitalizacije.

Sam koncept izložbe bio je inspiriran literarnim svjedočenjem Elize Gerner u njenoj knjizi *Oproštaj s Gvozdom*. Izložba je bila koncipirana tako da se prate adrese na kojima su Bela i Miroslav Krleža živjeli, sve do posljednjeg počivališta na Mirogoju. Većina postava izložbe – predmeti, pisma, računi i brojne fotografije – prikazani su po prvi put u javnosti, a posebno je posjetiteljima bila zanimljiva blagovaonica bračnog para Krleža koja je za izložbu donesena iz potresom oštećenog stana i koja je dominirala središtem izložbenog prostora.

Izložbom se pokušalo muzeološkim jezikom „zaviriti“ u njihov privatni život iza zatvorenih vrata vile na zagrebačkom Gvozdu, otkriti drugu, intimnu stranu njihovih društva, putovanja, izleta. Prikazan je bio njihov život promatran kroz prizmu onoga što o njima znamo iz raznih arhivskih izvora, memoarskih

Bela Krleža, >
Foto Tonka, MGZ-65011

^ Portret Miroslava Krleže, fragment veće fotografije, autor nepoznat, 1929., MGZ 57438 (presnimka: Miljenko Gregl)

< Bela i Miroslav Krleža na Brijunima s obitelji Broz, autor nepoznat, Brijuni, oko 1950. MGZ-POH-MMBK-699/2003

< Krležin portret sa šeširom, autor nepoznat, MGZ-POH-MMBK-568/2003

zapisa, znanstvenih radova, novinskih članaka i sjećanja suvremenika.

Zajednički život i ljubav Bele i Miroslava Krleže bili su prikazani, tematski odijeljeno, kroz stanove i adrese na kojima su živjeli. Veza bračnog para Krleža bila je, unatoč početnom protivljenju njihovih obitelji, okrunjena sa šezdeset i dvije godine braka ili, da budemo, kako je to napisala Eliza Gerner – „krležijanski precizni“: „Proveli smo zajedno 61 godinu, 5 mjeseci i 9 dana. To se ne može zaboraviti...“¹ Na Gvozdu su proveli trideset godina života (od 1952. pa do smrti 1981.), a prvi se susret zbio 1909. godine u Otočcu. Od tada pa do konačnog utaborenja na Gvozdu promijenili su četiri zagrebačke adrese (Mihanovićeva ulica, Radišina ulica – današnja kneza Mislava, braće Kavurića – današnja Hebrangova i naposljetku Gvozdo), koje su itekako bile važne za njihove

1/ Gerner (1993).

Bela i Miroslav Krleža ispred HNK, B. Kelemenić, 27. 11. 1969., MGZ-POH-MMBK-713/2003

profesionalne i privatne živote, a izložba je studiozno i tečno kronološki povezala mjesta i vremena radnje s akterima, kontekstom i prilikama, odnosno čestim neprilikama bračnog para Krleža. Na izložbi je posebna tema i odnos Krležinih s mnogim značajnim ljudima iz toga perioda. U njihovim životima posebno je mjesto zauzimalo prijateljstvo Krleže i Tita, a samim time i njihovih supruga – Jovanke i Bele. Pored prijateljstva s Titom i Jovankom, izložba je govorila i o odnosima s dr. Vranešićem, Franjom i Ankicom Tuđman, glumicom Elizom Gerner i njezinim suprugom Milanom Arkom, poljskom spisateljicom Zofijom Nalkowskom, intrigantnom pojavom međuratnog Zagreba – Irinom Kuninom Aleksander, kostimografkinjom Laticom Ivanišević, književnikom i publicistom Enesom Čengićem, Krležinim vozačem Josipom Živkovićem...

Bračni par Krleža svojim je javnim djelovanjem obilježio kulturni i politički život Zagreba, Hrvatske i ondašnje Jugoslavije okupljajući oko sebe mnoge znamenite osobe iz kulturnoga i političkoga života tadašnjega vremena. Izložba o privatnom životu Bele i Miroslava Krleže

završena je, ali postoje još uvijek, kada su u pitanju javne osobe, neistražene priče koje čekaju da ih netko ispriča. Za početak, nadamo se da ćemo opet imati privilegiju „posjetiti“ Belu i Krležu na mjestu na kojem su živjeli zadnjih trideset godina svoga života – na Krležinu Gvozdu 23!

LITERATURA

- Banović, S. 2012. *Bela i Miroslav Krleža u NDH – vedri repertoar kao cijena za život*. U: *Intelektualci i rat: 1939. – 1947. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti*.
- Bogišić, V. 2015. *Bela dijete drago*. Naklada Ljevak, Zagreb.
- Gerner, E. 1993. *Oproštaj s Gvozdom. Razgovori s Krležom*. AGM, Zagreb.
- Gerner, E. 1988. *Osvrnuh se sjetno*. Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, Zagreb.
- Glišić, I. i D. Radočaj. 2013. *Vodič kroz Krležu ili Priča o godinama opasnog življenja*. Studio TiM, Rijeka.
- Ivanišević, L. 2010. *Slušaj i gledaj, Latice: sudbina jedne obitelji*. Naklada Ljevak, Zagreb.

Postav izložbe U životu i smrti – crtice iz zajedničkog života Bele i Miroslava Krleže (foto: Miljenko Gregl, 2022.)

Postav izložbe U životu i smrti – crtice iz zajedničkog života Bele i Miroslava Krleže (foto: Miljenko Gregl, 2022.)

▼ ▼

Mateja Fabijanić

Performativno- instalacijski rad *Sun Worker* – naiva kao trajna inspiracija

U povodu Međunarodnog dana muzeja Hrvatski muzej naivne umjetnosti organizirao je performativno-instalacijski rad mladoga samoukoga umjetnika, psihologa po struci, Josipa Kresovića. Dvo-dnevni događaj, realiziran 18. i 19. svibnja 2023., odvijao se u prvoj dvorani postojećih prostora Muzeja u Čirilometodskoj ulici. Potaknut ob-

novom nove zgrade – budućih novih prostora HMNU-a u Demetrovoj 18, Josip Kresović je s velikim entuzijazmom pristao na suradnju i osmislio zanimljiv procesualni projekt koji ima mogućnost beskonačnog nastavljanja. U jednom od prvih razgovora s Josipom otkrili smo da ga naivna umjetnost prati odmalena, od prvoga susreta s *Čitankom za hrvatski jezik* i reprodukcijama radova Ivana Rabuzina u njoj. Poželio je tada i on jednoga dana stvarati, biti umjetnikom. Iako su ga životni odabiri usmjerili u psihologiju, Rabuzinove su slike u njemu stvorile umjetničku iskru koja posljednjih godina i aktivnim bavljenjem umjetnošću supostoji s ovim praktičnoživotnim nužnostima.

Dvadesetak godina kasnije, nanovo inspiriran radovima Ivana Rabuzina, čija je stogodišnjica rođenja bila 2021. te su stoga njegovi najreprezentativniji radovi istaknuti u prvoj izložbenoj dvorani, i potaknut prošlogodišnjom 70. obljetnicom postojanja Muzeja (osnovan 1952. kao najstariji muzej naive u svijetu), Josip je osmislio simbolički obljetnički rad. Analizom prezentiranih radova Ivana Rabuzina izdvaja i osamostaljuje krug, gradivni element Rabuzinovih slika. Krug sadrži bogatu simboliku i prisutan je u likovnom izričaju od početaka ljudske kulture. Krug je simbol svemira, savršenstva, apsoluta, ali i Sunca, stoga i sunčeve godine (365 dana), cikličnog protoka vremena. Josip stoga stvara 71 krug – sunce koje polaže u bijele kvadratne okvire i na podu muzeja stvara instalacijsku mrežu rasporeda 7 x 10, nazvanu *Field of suns* (Polje sunaca).

Svako sunce jedna je godina postojanja Muzeja, a mreža je svojevrsni „timeline“, vremenska lenta trajanja Muzeja. „Sunca“ su napravljena od žutih dječjih balona, simbola koje Josip veže uz djetinjstvo. Puni ih finim pijeskom, poput onoga u pješčanim satovima, utiskuje na njih štambiljem sintagme „zaboravljeno djetinjstvo“ i „minula priroda“. Riječi su to kojima se Josipovo nesvjesno poigralo dok je čitao literaturu o Rabuzinom opusu.

Sl. 1. Plakat za performativno-instalacijski rad *Sun Worker*, dizajn: Josip Kresović

Sl. 2. Instalacija *Field of Suns*, Josip Kresović, HMNU, 2023.

Izvorno je riječ o minulom djetinjstvu i zaboravljenoj prirodi,¹ no slučajna zamjena čak je i bolje odgovarala Josipovu senzibilitetu: „[...] priroda, koja prolazi, koja nestaje, koju uništavamo. Djetinjstvo, koje zatambljavamo, od kojeg bježimo, kojeg se ne sjećamo.“²

Cijeli proces punjenja balona – sunaca odvija se pred posjetiteljima Muzeja u prvoj izložbenoj dvorani u kojoj je umjetnik u svom plavom radničkom odijelu okružen remek-djelima Ivana Rabuzina. Simbolika plavoga radničkog odijela nije slučajna. Josip – *Sun Work-*

Sl. 3, 4. *Sun Worker*, HMNU, 2023., foto: Vedran Husremović

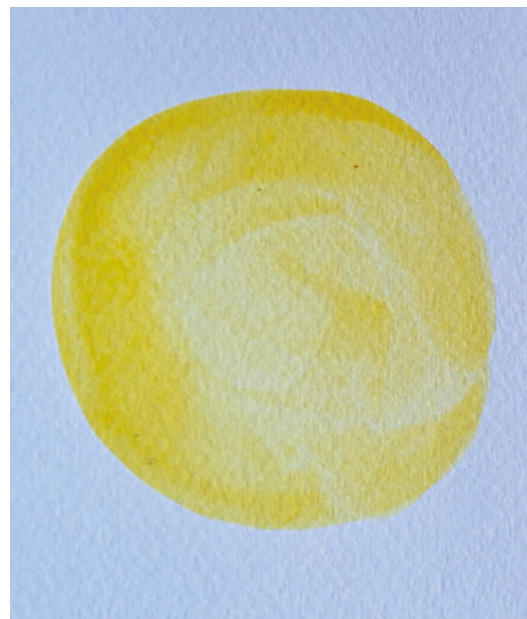
1/ Crnković (2012).

2/ Iz razgovora s umjetnikom, M. Fabijanić, 2023.

er, dolazi u Muzej, oblači svoju radnu odoru i odrađuje punu radnu smjenu, od 9 do 17 sati. Umjetnik je pritom i radnik. Umjetnost jest rad. Koja iziskuje višestruke napore, predanost i vrijeme. Ne samo to – podsjetimo, naši naivni umjetnici bili su radnici: bilo da su kao seljaci radili u polju, brinuli se o stoci i gospodarstvu, ili radeći u tvornicama. Ivan Rabuzin bio je obrtnik – stolar. Odluku i vrijeme za bavljenje ekonomski neisplativom djelatnosti – umjetnosti nije bilo lako naći tada, a nije ni danas.

Višesatni manualni rad, ponavljanje istog uzorka te pečatiranje nisu strani Josipovim radovima. Teme su to prisutne i u njegovim prethodnim performansima, poput *Workera* (2020.) i posebice intimnog *Rollera* (2021.).³ u kojemu rekonstrukcijom višegeneracijske obiteljske priče prenosi očevo iskustvo bivanja *Gastarbeiterom*, a koje je svakako oblikovalo i njegov identitet. Identitet, kreiran za nas i prije našega rođenja, a čijim ishodištima više-manje (ne)svjesno, ponavljanjem, pokušavamo ovladati i dati time vlastiti pečat.

Sl. 5. Oslikana >
dopisnica,
Josip Kresović,
HMNU, 2023.

3/ Sa službene umjetnikove stranice www.naonar.com.

Posljednje, 71. sunce, Josip ostavlja nezapečaćeno, a njegov okvir, 71., ostaje prazan. Ovo sunce simbol je ove godine, koja još nije dovršena, i koje tek čeka mjesto u okviru. S obzirom na to da ova godina označava početak konkretnih građevinskih radova na zgradi, po završetku instalacije u muzeju, Josip u simboličkoj procesiji posljednje sunce nosi do nove lokacije te ga kao kamen temeljac polaže ispred nove zgrade. Tim je činom dvodnevni performans dovršen.

No, kako čitav događaj ne bi bio samo jednosmjernan, za publiku je osmišljen interaktivni kutak. Josip je ručno oslikao dopisnice pred kojima su posjetitelji stavljeni u ulogu umjetnika. Dano im je na izbor da po vlastitom nahođenju na dopisnicu s oslikanim žutim suncem odaberu i otisnu izraz „zaboravljeno djetinjstvo / childhood gone“ ili „minula priroda / nature forgotten“ i potom na poleđinu dopisnice napišu na što ih izraz asocira. Dopisnicu su potom mogli ponijeti sa sobom, ostaviti je u Muzeju ili poslati je e-poštom. Od četrinstotinjak dopisnica, 49 ih je ostavljeno u Muzeju sa zanimljivim promišljanjima. Navest ćemo nekoliko, u izvorniku:

NATURE FORGOTTEN – „Nature has so many stories to tell us. Let's remember them“
ZABORAVLJENO DJETINJSTVO – „Svi mi odrasli zaboravimo naći dijete u sebi, dok stalno pokušavamo naći i tu 'odraslu' osobu“
NATURE FORGOTTEN – „We may forget nature, but it never forgets us“
NATURE FORGOTTEN – „We moved to the cities for a better life, but I look around at all the concrete and wonder: Where did we lose sight of nature?“
NATURE FORGOTTEN – „Nature has healing power. No worry!“
ZABORAVLJENO DJETINJSTVO – „Svakim danom sve sam dalje od njega“
CHILDHOOD GONE – „Never forget to listen to your inner child. Dream big!“

<
Sl. 6, 7. Postav
izložbe *Sun
Worker*, Galerija
„Štengice“,
HMNU, 2023.

Dvodnevni Josipov performans u dva je dana vidjelo petstotinjak posjetitelja koji su iskazali velik interes za novu interpretaciju naive i odlučili podijeliti s nama svoja promišljanja.

Josipov dvodnevni performans i procesija nošenja 71. sunca do novoga muzeja pomno su fotografirani i videodokumentirani (autor fotografija i videa je Vedran Husremović). Zbog interesa publike i sigurnosti instalacije, odlučili smo je izložiti u dinamični prostor muzejskog stubišta, čime je Muzej dobio još jedan izložbeni prostor i neformalnu Galeriju „Štengice“. Dosad neutralni ulazni dio Muzeja dobio je drugu priliku i izvrsno služi kao eksperimentalni izlagački prostor. U ovom slučaju, Josipova instalacija ujedno je rad za sebe, ali funkcionira i kao suvremeni uvod u reprezentativnu prvu dvoranu Rabuzinovih djela.

Hrvatski muzej naivne umjetnosti ovim je projektom otvorio vrata budućim suradnjama

s mladim umjetnicima kojima želi ojačati sveze između institucije i slobodnoga umjetničkog rada te poticati suvremene umjetnike na dijalog s fundusom HMNU-a. Dok čeka preseljenje u nove, veće prostore, ujedno je ponudio novu interpretaciju naivne umjetnosti publici i dodatno oplemenio ponudu osmišljavanjem novoga izložbenog prostora za privremene intervencije.

Literatura

- Crnković, V. 2012. *Hrvatski muzej naivne umjetnosti / Vodič kroz muzejsku zbirku // Naiva, art brut i autsajderska umjetnost /// Antologija*. Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb.
- Josip Kresović, službena stranica, www.naonar.com (pristupljeno 10. kolovoza 2023.)

Ante Žaja

Izložba *A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner*

U Berlinu, gradu simbolu Njemačke, Europe i tragičnog 20. st., podijeljenom i ujedinjenom, organizirana je izložba posvećena 90. godišnjici rođenja pionira njemačke suvremene izlagačke prakse, Rudolfa Zwirnera¹, nekadašnjeg tajnika *Dokumente2*, suosnivača prvog svjetskog sajma umjetnosti *Art Cologne*. Zwirner stariji² svoju je drugu galeriju osnovao 1962. u Kölnu i od poslijeratne, razrušene Zapadne Njemačke napravio svojevrstni kulturni centar svijeta; ključna je osoba u povijesti tzv.

Autor Ante Žaja. Izložba *A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner*, PalaisPopulaire by Deutsche Bank, Berlin 2023. Popis izloženih umjetnina.

Mit Werken von With works by	
Georg Baselitz	André Masson
Hans Bellmer	Jakob Mattner
Joseph Beuys	Olaf Metzel
Louise Bourgeois	Henri Michaux
Serge Charchoune	Piet Mondrian
Natalie Czech	Michael Müller
Gaspard Diziani	Bruce Nauman
Albrecht Dürer	Michael Oppitz
Max Ernst	Blinky Palermo
Jean Fautrier	Panamarenko
Dan Flavin	Giuseppe Penone
Lucio Fontana	Raymond Pettibon
Bruno Goller	Francis Picabia
George Grosz	Pablo Picasso
David Hockney	Angelika Platen
Merlin James	Sigmar Polke
Jasper Johns	Robert Rauschenberg
Asger Jorn	Gerhard Richter
Martha Jungwirth	Henri Rousseau
On Kawara	Fred Sandback
Martin Kippenberger	Matija Skurjeni
Konrad Klapheck	Daniel Spoerri
Astrid Klein	Giovanni Domenico Tiepolo
Yves Klein	Jean Tinguely
Gary Kuehn	Cy Twombly
Mark Lammert	Franz Erhard Walther
Maria Lassnig	Andy Warhol
Sol LeWitt	Franz West
René Magritte	
Agnes Martin	

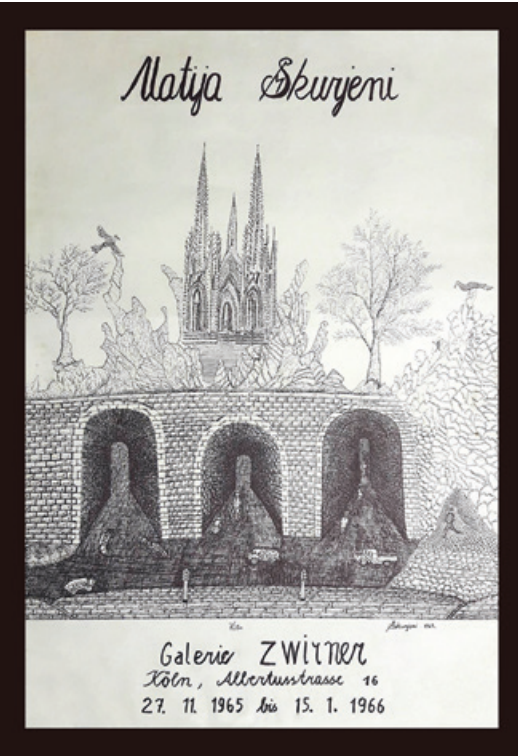
Autor Ante Žaja. Izložba *A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner*, Berlin 2023. S lijeva na desno: Joseph Beuys, Albrecht Dürer, Andy Warhol, Robert Rauschenberg

Izložba *A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner*, PalaisPopulaire by Deutsche Bank, Berlin 2023. Ante Žaja, ulaz u izložbeni prostor.

1/ https://de.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Zwirner (pogledano 29. kolovoza 2023.)
2/ https://en.wikipedia.org/wiki/David_Zwirner_Gallery (pogledano 29. kolovoza 2023.)

tržišta umjetnina. Može se pojednostavljeno reći kako je ono što je politički za poslijeratnu razrušenu i podijeljenu, postnacističku Njemačku bio znameniti kancelar Konrad Adenauer, to je za slobodni razvitak i jačanje suvremene umjetnosti i kulture bio Rudolf Zwirner. Reprezentativna i obljetnička izložba postavljena je u jednom od najprestižnijih berlinskih muzeja, *PalaisPopulaire*, a autorski je potpisuju kustos Phillip Bollmann i kustos i suvremeni umjetnik Michael Müller. Izloženi su radovi najznačajnijih umjetnika 20. st.: Pabla Picassa, Andya Warhola, Josepha Beuysa, Davida Hockneya, Georgea Grosza, Rene Magrittea, Yves Kleina, Gerharda Richtera, Pieta Mondriana, Jaspere Johnsa, Louise Bourgeois, Maxa Ernsta, Cy Twomblya, Georga Baselitza i dr. Većina je imala prve europske samostalne izložbe i *happeninge* u *Galerie Rudolf Zwirner*, a neke je kao talentirane mlade umjetnike prepoznao i uspješno promovirao. S obzirom na to da su vrijedne umjetnine za izložbu posuđene iz *Deutsche Bank Collec-*

Plakat 2. samostalne izložbe Matije Skurjenija u *Galerie Rudolf Zwirner*, Köln 1965-66. Vlasništvo: Muzej Matije Skurjenija

^ Autor nepoznat. Lijevo Rudolf Zwirner, desno Konrad Klapheck, s otvorenja 1. samostalne izložbe Matije Skurjenija u *Galerie Rudolf Zwirner*, Köln 1963. Vlasništvo: Muzej Matije Skurjenija.

tion, iz velikih svjetskih muzeja, i od privatnih kolekcionara, izložba je trajala relativno kratko, od 29. srpnja do 14. kolovoza 2023.

Matija Skurjeni imao je svoju prvu samostalnu izložbu 1963. u *Galerie Rudolf Zwirner*, neposredno nakon izuzetno uspješnog prvog izlaganja u inozemstvu, u *Galerie Mona Lisa* u Parizu, krajem 1962. u organizaciji pariških nadrealista. Po svjedočenju Radovana Ivšića, tajnika Andréa Bretona (koji je prisustvovao otvorenju pariške izložbe), "mladi njemački dinamični galerist Rudolf Zwirner", prijatelj sli-

kara Konrada Klaphecka³, vidio je Skurjenijeve slike u Parizu i odlučio mu organizirati izložbu u novootvorenoj galeriji u Kölnu. Zanimljivost je te povijesne izložbe kako je poznata kolekcionarka Charlotte Zander⁴ kupila pola Matijinih slika, sljedeći Rudolfov savjet, a da izložba nije bila ni otvorena. Kasnije je Skurjeni dva puta samostalno izlagao u toj znamenitoj i renomiranoj galeriji.

Slika Matije Skurjenija naziva: *Iznenadni posjet*, 1958. – 1961., ulje na drvu, 78 x 67,5 cm, *Sammlung Susanne Zander*, smještena je u pr-

3/ https://en.wikipedia.org/wiki/Konrad_Klapheck (pogledano 29. kolovoza 2023.)

4/ https://de.wikipedia.org/wiki/Sammlung_Zander (pogledano 29. kolovoza 2023.)

^ Autor Ante Žaja. Izložba *A Life in Pictures: A Portrait of Seeing for Rudolf Zwirner*, Berlin 2023. Lijevo gore slika: Matija Skurjeni, ispod crtež: Pablo Picasso, desno slika: Henri Rousseau, u sredini gore Sigmar Polke, ispod dolje Cy Twombly.

vom dijelu izložbenog prostora. Ispod nje originalni je crtež Pabla Picassa, desno ulje Henrija Rousseaua, u sredini gore rad Sigmara Polkea, dolje manji crtež Cya Twomblyja. Za muzejsku fotodokumentaciju napravio sam pedesetak fotografija u visokoj rezoluciji, a za muzejsku biblioteku kupio dva prestižna kataloga izložbe, s iscrpnom bibliografijom i velikim reprodukcijama svih radova. Pored slike Matije Skurjenija otisnuta je dokumentarna fotografija s njegove prve samostalne izložbe iz 1963., kao i preslika plakata druge izložbe iz 1965.-66. U katalogu su ljubazno zahvalili *Muzeju Matije Skurjenija*

i ravnatelju na posudbi dokumentacije, kao i pomoći oko izložbe. Izdavač kataloga jedna je od danas najuglednijih izdavačkih kuća monografija i umjetničkih kataloga iz Njemačke, *Buchhandlung Walther and Franz König*⁵ iz Kölna, koji su krenuli skromno početkom 1960-ih s umjetnicima iz *Galerie Rudolf Zwirner*.

Jedan od kustosa pismeno mi je posvjedočio kako se na otvorenju izložbe Rudolf Zwirner zaustavio ispred slike Matije Skurjenija i rekao: "Nije li nevjerojatno. To je tako sjajna slika, jedna od najboljih na izložbi ovdje! Apolutno je volim.".

5/ https://de.wikipedia.org/wiki/Buchhandlung_Walther_König (pogledano 29. kolovoza 2023.)

Edukacija

Marina Junger
Edukativna muzejska akcija i digitalni mediji u Gradskom muzeju Čazma

Iz programa Hrvatskog muzejskog društva

Lucija Sekula
28. edukativna muzejska akcija *Za(jedno) svi za muzej*

Nikolina Hrust, Vlasta Krklec
Noć muzeja 2023.

Sunčica Nagradić Habus
Godišnje nagrade HMD-a za projekte realizirane u 2022. godini i **Nagrada za životno djelo**

Maša Hrustek Sobočan
O Muzeju Međimurja u Čakovcu

Renata Brezinščak, Vlasta Krklec
Stručni izlet članova Hrvatskog muzejskog društva u Čakovec – u posjet Muzeju Međimurja Čakovec i Muzeju nematerijalne baštine „Riznica Međimurja Čakovec“

IN MEMORIAM
Ljerka Albus (1953. – 2023.)
Branko Spevec (1949. – 2023.)

Edukativna muzejska akcija i digitalni mediji u Gradskom muzeju Čazma

Međunarodni dan muzeja obilježava se 18. svibnja još od 1977. godine u organizaciji International Council of Museums¹

(ICOM). Opći cilj je podizanje svijesti o činjenici da su „muzeji važno sredstvo kulturne razmjene, bogaćenja kultura i razvoja međusobnog razumijevanja, suradnje i mira među narodima”.² Cilj se može ostvariti na različite načine putem različitih muzejskih akcija. Jedna od njih je Edukativna muzejska akcija (EMA) koja je u Hrvatskoj ove godine održana po 28. put. Održavala se od 18. travnja do 19. svibnja. Organizira ju Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskoga muzejskog društva, birajući svake godine relevantnu temu za trenutnu situaciju u kojoj se muzeji nalaze. Tema ovogodišnje EMA-e bila je *Za(jedno)*:

Sl. 1. Plakat EMA-e u Čazmi (autorica: Marina Junger)

Sl. 2. QR kod izložbe (autor: Davor Kirin)

1/ Međunarodni savjet za muzeje.
2/ <https://imd.icom.museum/what-is-imd/imd-in-short/> (25. 7. 2023.).

Sl. 3. QR kodovi očitavaju se putem mobilne aplikacije (autor: Davor Kirin)

Sl. 4. Izložba se može pregledati na pametnom mobitelu (autor: Davor Kirin)

svi za muzej, što je u praksi značilo kreiranje muzejskih programa u kojima će posjetitelji aktivno sudjelovati, uz minimalni angažman muzealaca koji svakodnevno rade taj posao. Konkretno, posjetitelji postaju kustosi. Iako su 1996. godine, kada je započeta ova akcija, ciljana publika bila djeca osnovnoškolskog uzrasta, danas u ovoj akciji sudjeluju i oni stariji.³ Program se prilagođava dobnoj skupini, kao i dobna skupina programu.

Gradski muzej Čazma ove se godine prvi put uključio u provođenje Edukativne muzejske akcije (Sl. 1), iako Međunarodni dan muzeja obilježava redovito. Već tradicionalno povodom Međunarodnog dana muzeja na web stranici Gradskog muzeja objavljuje se nova online izložba. Ove je godine kustosica Marina Junger pripremila izložbu pod nazivom *Počeci sporta u Čazmi – Hrvatski sokol*. Naime, Gradski muzej Čazma nema stalni postav kao ni prigodni prostor za povremene izložbe (izuzev dviju galerija sa svojim postavom) pa predmete iz fundusa raspoređene u 22 zbirke

uobičava izlagati i virtualno. Upravo su online izložbe odličan način prezentacije muzejske građe koja je dugotrajno u čuvaonici. Suvremeno doba i dostupnost multimedije promijenili su dosadašnju muzejsku praksu, odnosno tradicionalnu ulogu fokusiranu primarno na muzejske funkcije prikupljanja, čuvanja i istraživanja muzejskih predmeta. Veća pažnja usmjerena je na muzejske funkcije prezentacije i komunikacije bez obzira na fizički prostor i njegove karakteristike.⁴ Također, multimedija i digitalni mediji danas su neizostavni u komunikaciji, posebno s mlađim posjetiteljima. Online izložbe same po sebi za njih više nisu dovoljno atraktivne. Potrebno je pronaći dodatni „mamac“ koji će ih privući muzejskom sadržaju i zainteresirati ih. QR kodovi u praksi su se pokazali kao dobro rješenje. QR kod ili *quick response code* jest dvodimenzionalni matrični barkod (crtični kod) koji se može očitati na pametnim telefonima s ugrađenom kamerom i softverom za očitavanje ovakvih kodova.⁵ (Sl. 2, Sl. 3, Sl. 4)

3/ Laszlo Klemar i Miklošević (2020).
4/ Cukrov (2004).
5/ Artuković Župan (2015).

^ Sl. 5. Online izložba kustosice Marine Junger (autor: Davor Kirin)

^ Sl. 6. Učenici Osnovne škole Čazma demonstriraju potez u hrvanju (autor: Davor Kirin)

^ Sl. 7. Učnice Srednje škole Čazma prezentiraju žensku odbojku (autor: Davor Kirin)

Što se tiče EMA-e u Čazmi, kustosica Marina Junger povezala ju je s novom online izložbom *Počeci sporta u Čazmi – Hrvatski sokol* (Sl. 5). Izložba je nastala povodom obilježavanja 110 godina od odobrenja molbe za potvrdom pravila Društva za tjelovježbu „Hrvatski sokol“ u Čazmi, tako da se naziv čazmanskog programa – *ZA(JEDNO) kroz sport* prilagodio ovogodišnjoj temi EMA-e *Za(jedno): svi za muzej*. Program se odvijao kroz tri dana. Prvoga dana učenici Srednje škole Čazma uz sugestiju profesora tjelesne i zdravstvene kulture Nevija Birta prezentirali su nogomet, mušku i žensku odbojku. Drugoga dana učenici Osnovne škole Čazma uz sugestiju učiteljice Zrinke Birt prezentirali su odbojku, nogomet, mažoret, hrvanje, biciklizam i trčanje. Sportovi su ujedno predstavljeni i na izložbi. Treći dan bio je rezerviran za umirovljenike, odnosno za umirovljene sportaše. Naglasak je bio na umirovljenom novinaru i predsjedniku Matice umirovljenika Čazma Franji Jagatiću koji je „proveo“ posjetitelje kroz izložbu iz ugla sportskog novinara. Kasnije su se i ostali aktivno uključili u razgovor iznoseći razne činjenice o povijesti sporta na čazmanskom području iz vlastitih sjećanja (Sl. 6, Sl. 7, Sl. 8).

< Sl. 8. Treći dan bio je rezerviran za umirovljenike (autor: Davor Kirin)

Glavni cilj bio je privući nove posjetitelje u Gradski muzej Čazma prezentirajući im temu koja je njima bliska, na način koji je njima blizak. Sport je trebao biti poveznica između Muzeja i potencijalnih budućih posjetitelja koji Muzej ne posjećuju smatrajući ga nedovoljno atraktivnim, odnosno teme koje su obrađivane nedovoljno za njih zanimljivima. Pritom mislim na mlađe posjetitelje, tinejdžere koje je vrlo teško zainteresirati za muzejski sadržaj. Također, tu su i stariji posjetitelji koji kroz život nisu razvili naviku odlaska u muzej. Posjetitelji više nisu samo pasivni promatrači, već ak-

tivni sudionici i stvaratelji programa, čime je stvoren osjećaj ugone u prostorijama Muzeja koje inače smatraju stranim. Što se tiče tehnologije, stalni postavi i povremene izložbe obogaćene digitalnim medijima ponekad su presudni za dolazak većeg broja posjetitelja. Upravo je tehnologija ukinula brojne prepreke između muzeja i korisnika.⁶

Svaki posjetitelj tijekom trajanja akcije dobio je QR kod koji je, nakon što je očitavan na mobitelu, odveo posjetitelja na mrežnu stranicu Gradskog muzeja na kojoj se nalazila izložba. QR kodove su dobili i mlađi i stariji posjetitelji.

Oni mlađi već su imali aplikaciju za očitavanje kodova ili *Snapchat*, dok smo starijim zainteresiranim posjetiteljima pomogli oko instalacije aplikacije, ako je to bilo moguće. Korištenje QR koda i aplikacija svakako je novitet u radu s posjetiteljima Gradskog muzeja Čazma. Izložba je prezentirana na velikom ekranu pametnog TV-a smještenom na zidu prostorije *Kutak za kulturni trenutak*, a nalazi se i na *web* stranici Gradskog muzeja.⁷ Potrebno je napomenuti kako je sadržaj službene *web* stranice Muzeja usklađen sa Zakonom o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora Republike Hrvatske kojim se prenosi Direktiva (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. godine o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora.⁸ To konkretno znači da su umirovljenici na stranici mogli promijeniti veličinu fonta, zamijeniti postojeći font alternativnim fontom, povećati debljinu slova, razmak između riječi i prored te promijeniti kontrast stranice. Klikom na fotografiju, ona se mogla povećati. Sve su to dodatne mogućnosti digitalnih medija koje ne postoje u tradicionalnoj fizičkoj izložbi. To je ujedno i jedan od „mamaca“ da se izložbom postigne osjećaj ugone, a ne frustracije zbog nemogućnosti konzumiranja muzejskih sadržaja.

Imena svih sudionika programa našla su se u bubnju za nagrade na završnoj svečanosti 28. edukativne muzejske akcije u Narodnom muzeju Zadar koji je bio muzej domaćin ove godine. Jedna od dobitnica prigodne nagrade jest i Čazmanka Marta Nikolić. Marta je učenica Srednje škole Čazma, a na EMA-i

je prezentirala žensku odbojku. Prilikom preuzimanja nagrade rekla je kako joj se sviđala tema akcije, budući da se i sama bavi sportom. Također, smatra kako je ovakva akcija razuvjerala sve one koji Muzej smatraju tromim i monotonim. Najavila je da će ponovno posjetiti Gradski muzej u Čazmi, čime je ostvaren jedan od ciljeva akcije. (Sl. 9)

Literatura

1. Artuković Župan, I. 2015. Muzej i QR kodovi. *Informatica museologica*, 45-46: 133-134
2. Cukrov, T. 2004. Inovacije i posjetitelji muzeja. U: Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti (Zagreb, 15.-17. XI. 2001.). Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 363-368
3. Laszlo Klemar, K. i Ž. Miklošević. 2020. Edukativna muzejska akcija – obilježja i mogućnosti razvoja. *Etnološka istraživanja* 25: 49-65

Internet izvori:

1. Gradski muzej Čazma. <https://www.muzejcazma.eu/online-izlozbe/poceci-sporta-u-cazmi> (pristupljeno 24. kolovoza 2023.)
2. Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_358.html (pristupljeno 24. kolovoza 2023.)
3. Firšt, D. i N. Petljak. Interaktivne muzejske izložbe – primjeri i tehnologije. <https://www.ditdot.hr/interaktivne-muzejske-izlozbe-primjeri-i-tehnologije> (pristupljeno 25. kolovoza 2023.)

^ Sl. 9. Marta Nikolić preuzima prigodnu nagradu (autor: Gradski muzej Čazma)

6/ <https://www.ditdot.hr/interaktivne-muzejske-izlozbe-primjeri-i-tehnologije>

7/ <https://www.muzejcazma.eu/online-izlozbe/poceci-sporta-u-cazmi>

8/ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_358.html

Lucija Sekula

28. edukativna muzejska akcija *Za(jedno) svi za muzej*

U travnju i svibnju 2023. godine održana je 28. po redu Edukativna muzejska akcija u organizaciji Hrvatskoga muzejskog društva (Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju). Muzej domaćin bio je Narodni muzej Zadar, a voditeljica Akcije bila je Lucija Sekula, muzejska pedagoginja NMZ-a. Sudionici su se okupili pod temom *Za(jedno) svi za muzej*. U razdoblju od 20. travnja do 19. svibnja 2023. šezdeset muzeja i galerija, od kojih su neki sudjelovali u EMA-i po prvi put, priredilo je raznovrsne edukativne programe za svoje posjetitelje. Tema 28. EMA-e bila je uključiti posjetitelje u aktivno kreiranje i izvedbu osmi-

šljenih programa uz stručnu pomoć muzejskih djelatnika. Svaki prijavljeni sudionik u svom je muzejskom/galerijskom prostoru ili u prostoru suradnika realizirao zamišljene programe. Posjetitelji su postavljali izložbe, vodili po stalnim i povremenim izložbama, održavali radionice, prezentirali svoj rad drugim posjetiteljima, učili od baka i djedova, prikupljali predmete, zajedno s muzejskim djelatnicima učili o važnosti čuvanja i prezentiranja prirodne i kulturne baštine. Kreativnost je bila jedini uvjet za izvedbu programa. Prijedlog za temu temeljen je na godinama u kojima su muzejski prostori bili nedostupni posjetiteljima zbog pandemije uzrokovane koronavirusom, ali i potresom koji je pogodio i još uvijek pogađa brojne muzeje u Zagrebu. Kako su mnogi muzejski prostori još uvijek zatvoreni, dolazi do povećanja suradnje između muzeja i drugih institucija u realiziranju programa kako bi se posjetiteljima omogućio dodir s prirodnom i kulturnom baštinom. U 28. EMA-i upravo su posjetitelji bili vanjski suradnici, kreatori, izvoditelji muzejskih programa. Sudionici su svoje programe realizirali u suradnji s drugim muzejima, s odgojno-obrazovnim institucijama, domovima za starije i nemoćne, lokalnim stanovništvom, studentima, knjižnicama, umirovljenicima, ali i Zoološkim vrtom. Cilj ove teme bio je pokazati posjetiteljima da su važan čimbenik u radu muzeja i da u njemu mogu sudjelovati kao aktivni sudionici.

U 28. edukativnoj muzejskoj akciji, prema dobivenim izvještajima muzeja sudionika (50 muzeja i galerija poslalo je izvještaj), sudjelovalo je nešto manje od 80.000 posjetitelja (u fizičkom i *online* obliku). Više od 32.000 posjetitelja aktivno je tijekom mjesec dana preuzelo ulogu kustosa, kustosa pedagoga, voditelja marketinga, kreatora programa. Organiziranjem programa u kojem posjetitelji sudjeluju od početka stvaranja programa i u njegovom realiziranju, ne samo kao publika, već kao izvoditelji programa, pokazujemo koliko su nam posjetitelji bitni i dajemo im

važnu ulogu kreiranja sadržaja koji je prvenstveno namijenjen njima. Na isti način oni sami spoznaju koliko zahtjevno može biti realizirati program u prostoru koji često nema idealne uvjete za izvedbu. Naši posjetitelji su važna karika u očuvanju i zaštiti baštine koja je dio njihovog identiteta i potrebno je uključiti ih u rad muzeja koji djeluje u njihovoj neposrednoj okolini. Velik odaziv posjetitelja na sudjelovanje u Edukativnoj muzejskoj akciji i u 2023. godini pokazao je kako je Akcija hvalevrijedna i potiče stvaranje novih suradnji i nove potencijalne cjelogodišnje publike.

Završna svečanost 28. EMA-e održana je u petak, 19. svibnja 2023. u atriju Providurove palače u Zadru. Zamišljena je kao predstavljanje programa sudionika i okupljanje sudionika EMA-e.

Svečanost je započela u 9 sati, a svoj su program uživo predstavili: Narodni muzej Zadar, Arheološki muzej Zadar, Muzejska zavičajna zbirka Grada Novske i Gradski muzej Varaž-

din. Program su predstavili putem otvorenih radionica za sve posjetitelje, edukativnih materijala i promotivnih letaka.

Prirodoslovni odjel NMZ-a predstavio se putem raznolikoga edukativnog materijala prilagođenog polaznicima dječjih vrtića i učenicima osnovnih i srednjih škola. Posjetitelji su mogli vidjeti i zaigrati neke od brojnih igara vezanih uz životinje koje mogu vidjeti u Priro-

doslovnom odjelu (*memory igre, puzzle, slagalice, bojanke i drugo*). Program je predstavila voditeljica Odjela dr. sc. Snježana Vujčić-Karlo. Osim Prirodoslovnog odjela posjetitelji su imali priliku vidjeti i što drugi odjeli NMZ-a (Etnološki odjel, Muzej grada Zadra, Galerija umjetnina) mogu ponuditi posjetiteljima svih dobnih skupina (radne knjižice, deplijani, razglednice, *bookmarkeri*, katalozi i drugo). Kolegice i kolege iz Arheološkog muzeja Zadar predstavili su svim posjetiteljima novu muzejsku družinu Pinela i Kukicu koji su ih pozvali da im se pridruže u novim muzejskim avanturama. Gradski muzej Varaždin predstavio se putem raznolikoga edukativnog materijala, kao i promotivnih materijala o baštini grada Varaždina. Po prvi put u Edukativnoj muzejskoj akciji sudjelovala je i Muzejska zavičajna zbirka Grada Novske, čiji su se predstavnici posjetiteljima predstavili promotivnim materijalom i predmetima koji su nastali u sklopu programa realiziranog u EMA-i.

Učenci OŠ Zadarski otoci u sklopu projekta *Muzej u školi* demonstrirali su tradicijske igre pod nazivom *Igre dida moga – Zadarsku alku*,

vožnju „karićima“, pogađanje koluta, šetnju na „štulama“, vođenje kola. Učenci koji su sudjelovali u programu Muzejske zavičajne zbirke Grada Novske izveli su tradicionalne pjesme, a učenci Škole za primijenjenu umjetnost i dizajn Zadar predstavili su radionicu *Kako nas muzej pokreće* tehnikom zračnog kista. Učenci OŠ Šimuna Kožičića Benje PŠ Diklo, Zadar razveselili su prisutne posjetitelje i sudionike EMA-e plesnom radionicom *U muzeju zajedno zaplešimo!* na kojoj su predstavili svoju koreografiju koju su osmislili i naučili tijekom mjesec dana trajanja EMA-e uz savjete i pomoć Ivone Kovačević.

Za sam kraj svečanosti medijima su se obratile mr. sc. Vlasta Krklec, predsjednica Hrvatskoga muzejskog društva i Lucija Sekula, muzejska pedagoginja NMZ-a, voditeljica 28. EMA-e u svoje ime i u ime ravnateljice NMZ-a dr. sc. Renate Peroš.

Naposljetku, održano je izvlačenje nagrada u kojem su sudjelovali svi sudionici organiziranih programa u šezdeset muzeja i galerija s područja cijele Republike Hrvatske. Podijeljeno je četrnaest nagrada koje su osigurali muzeji sudionici 28. edukativne muzejske akcije.

U sklopu 28. EMA-e napravljen je i promotivni video prije početka Akcije u kojem su

neki od sudionika poslali svoj materijal s najavom programa. Video je objavljen na *Youtube* kanalu Narodnog muzeja Zadar i poslan svim sudionicima kako bi ga mogli koristiti na svojim mrežnim stranicama i društvenim mrežama. Također, napravljen je Instagram profil *Edukativna muzejska akcija* na kojem su se promovirali svi prijavljeni programi, a s ciljem dohvaćanja mlađe publike i povećanja njihovog sudjelovanja u Akciji. Instagram profil se svake godine prenosi na voditelja Akcije kako bi se nastavilo s promocijom. Naposljetku, napravljen je i završni video s programima muzeja domaćina i završne svečanosti 28. EMA-e.

Još jednom zahvaljujemo svim sudionicima na podršci i čestitamo na uspješno provedenoj 28. edukativnoj muzejskoj akciji u kojoj smo zajedno pokazali vrijednost i potrebu očuvanja, zaštite i promocije prirodne i kulturne baštine Republike Hrvatske. Zahvaljujemo na financijskoj podršci Ministarstvu kulture i medija RH, Zadarskoj županiji i Gradu Zagrebu koji su podržali i prepoznali važnost projekta Edukativne muzejske akcije, kao i medijima koji su pratili programe. Svim dosadašnjim i budućim sudionicima želimo uspješan nastavak organiziranja i provođenja Edukativne muzejske akcije.

Noć muzeja 2023.

Noć muzeja 2023. godine održana je osamnaesti put i pod sloganom „Muzeji su važni“ ušla u svoju punoljetnost, u tradicionalnom terminu posljednjeg petka u mjesecu siječnju od 18 do 1 sat iza ponoći.

Manifestacija je 27. 1. 2023. godine okupila 233 hrvatskih baštinskih institucija, ali i zainteresiranih kulturnih i obrazovnih ustanova, udruga i vjerskih zajednica, te dva muzeja iz Bosne i Hercegovine.

Programi su organizirani na više od 240 lokacija u 121 gradu, općinama i mjestima, a na portalu *noc-muzeja.hr* objavljena su 234 prijavljena programa. Zabilježeno je ukupno 300.856 posjetitelja.

Iako je i 2023. godine dio muzeja zbog nemogućnosti izlaganja u muzejskom prostoru bio zatvoren, pa je dio programa bio ponovo virtualan, većina baštinskih ustanova za 18. Noć muzeja otvorila je vrata svojih ustanova publici željenoj novih saznanja i iskustava. Muzeji, interpretacijski centri za posjetitelje, galerije, kulturni centri, društva i udruge pono-

vo su predstavljali baštinu na različite inovativne i publici primamljive načine, kao i svoj rad na njezinoj zaštiti i prezentaciji, podsjećajući publiku na godine prije korone i potresa koji su gotovo sve programe prebacili u virtualni svijet.

18. Noć muzeja vratila je publiku u baštini prirodna okružja i time razveselila mnoge redovne posjetitelje kulturnih ustanova i događanja koji svijet vole doživjeti u stvarnosti, a ne preko ekrana.

Svečano otvorenje 18. „punoljetne“ Noći muzeja održano je u Etnografskom muzeju u Zagrebu uz prisustvo ministricke kulture i medija RH Nine Obuljen Koržinek, gradonačelnika Grada Zagreba Tomislava Tomaševića i drugih visokih uzvanika, ravnatelja muzeja i galerija, te brojnih kulturnih ustanova. Otvorenje je započelo plesnom izvedbom umjetnica Margarete Firinger i Jovane Zelenović, a nakon otvorenja organizirano je stručno vodstvo zanimljivom izložbom *Lica gladi*.

Noć muzeja bila je izvrsno medijski popraćena u cijeloj Hrvatskoj, a HRT kao dugogodišnji partner organizirao je direktna jav-

< Vesna Jurić
Bulatović,
voditeljica
manifestacije Noći
muzeja 2023.

Vizual za
Noć muzeja
2023.
v

ljanja iz brojnih muzeja i galerija u posebnoj kulturnoj emisiji posvećenoj Noći muzeja.

Grad Zagreb i ZET omogućili su besplatan javni prijevoz za sve posjetitelje Noći muzeja u Zagrebu, koji je povezivao muzeje i galerije Donjeg i Gornjeg grada.

Hrvatsko muzejsko društvo kao glavni organizator nacionalne manifestacije Noći muzeja osobito zahvaljuje financijerima Ministarstvu kulture i medija RH, Gradu Zagrebu i Turističkoj zajednici grada Zagreba koji godinama prepoznaju važnost manifestacije Noći muzeja koja povezuje sve programe i aktivnosti hrvatskih muzeja i galerija u nekoliko noćnih sati održavanja, te privlači enorman broj posjetitelja i interes javnosti.

Na digitalnoj platformi *noc-muzeja.hr* posjetitelji su mogli pratiti sve programe Noći muzeja 2023, a također i virtualne sadržaje onih muzeja koji su bili zatvoreni radi obnove i preuređenja.

Na portalu *noc-muzeja.hr* na kojem su prijavljivani programi svih službenih sudionika

18. Noći muzeja publiku je prema broju klikova najviše zaintrigirao Muzej policije (57 klikova), program Općine Zrinski Topolovac *Ono smo što čuvamo* (29 klikova), poziv u Muzej gljiva (23 klikova), program Muzeja Croata insulanus Grada Preloga (18 klikova), te programi muzejskih jedinica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koji su, zbog zatvorenih izložbenih prostora, bili isključivo virtualni (17).

Objave na društvenim mrežama

Gotovo svi muzeji su svoje programe oglašavali i o njima izvještavali na društvenim mrežama, a većina ih je prenošena na stranicama Noći muzeja na Facebooku i na Instagramu.

Stranice Noći muzeja na društvenim mrežama su uređivane i ažurirane od 1. 1. do 7. 2. 2023. prateći najave i objave uz programe, te objavljujući popratne objave u elektroničkim medijima ili stranicama sudionika Noći muzeja. Objave su prenošene sa stranica muzeja i ostalih sudionika uz komentare kako

bi se korisnici društvenih mreža zainteresirali za programe koje su sudionici Noći muzeja pripremili. Uz postavljanje najava, prenošene su i objave sudionika koje su postavili na svojim društvenim mrežama.

U razdoblju od nešto više od mjesec dana Facebook stranica Noći muzeja stekla je 302 nove oznake „sviđa mi se“ i 400 novih pratitelja.

Doseg objava bio je 21.599, a zabilježen je 9.181 angažman. Među navedenima bilo je 1077 reakcija, 48 komentara, 44 dijeljenja, 2.787 pregleda fotografija i 825 klikova na poveznicu.

Doseg objava na Facebooku u samoj Noći muzeja 27. siječnja bio je 13.138, a na Instagramu 1.677.

Posjećenost stranice Noći muzeja na dan održavanja manifestacije 27. 1. 2023. bio je 4.730 na Facebooku, a 963 na Instagramu, a novih „sviđalica“ tog je dana na Facebooku dobiveno 43, a na Instagramu 48.

Prema demografskim podacima 74,60% pratitelja na društvenim mrežama su žene, a 25,40% muškarci.

Od lokacija prijava uobičajeno je predvodio Zagreb – 9.194, a potom Split – 1.619, Rijeka – 1.077, Varaždin – 565, Zadar – 515, Osijek – 422 i Pula – 344.

Među svim objavama na Instagramu najveći dosegi imala je najava programa Arheološkog muzeja Naron, najveći broj oznaka „sviđa mi se“ najava programa Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a najveći broj komentara najava događanja u Centru Med dvema vodama u Križevcima.

Ukupni dosegi objava na društvenoj mreži Instagram bio je 4.800, a među njima je predvodila objava o izložbi arhivske građe u Sveučilištu u Zagrebu (4.300), objava uz izložbu *Moleraj* u Muzeju Slavonije (3.800), zahvala posjetiteljima od Muzeja grada Splita (3.500). Snimka mnoštva posjetitelja u Memorijalnom stanu Marije Jurić Zagorke na Dolcu dosegla je 2.900 korisnika, a onih u Arheološkom muzeju Istre 2.300.

Isti dosegi od 2.300 korisnika imala je fotografija djelatnika Muzeja Slavonije na izložbi

Moleraj, a objava s dosegom 2.000 korisnika bila je najava programa Muzeja franjevačkog samostana Tolisa *Muzej Vrata Bosne u Orašju*. Objave s dosegom između 2000 i 1000 korisnika bile su one o programu Zavičajnog muzeja Poreč, program otvorenja Noći muzeja u Etnografskom muzeju Zagreb, najava prve Noći muzeja u Humu i program riječkog Muzeja moderne i suvremene umjetnosti.

Najviše „sviđalica“ na Instagramu dobile su prethodno spomenute objave s najvećim dosegom, te najava 18. Noći muzeja i obavijest o besplatnim linijama javnog prijevoza ZET-a, ali i obavijest o novoj lokaciji izložbenog prostora Hrvatskoga školskog muzeja, fotografije posjećenosti Muzeja gljiva i obavijest o programu kutinskog Muzeja Moslavine.

Završetkom 18. Noći muzeja Facebook stranica dostigla je 1.900 pratitelja, a profil na Instagramu 259 pratitelja.

Osvrnuvši se na 18. Noć muzeja 2023. možemo reći da se ova manifestacija vratila na velika vrata u klasičnom, ali i modernim teh-

nologijama i komunikacijom osuvremenjenom obliku. Redovni posjetitelji baštinskih ustanova s radošću su dočekali ponovno otvaranje izložbenih prostora bez ograničenja za obilazke, a oni nešto komotniji mogli su sudjelovati ili pregledavati raznolike programe koje su organizatori objavljivali kroz fotografije, videosnimke i virtualne izložbe preko interneta i društvenih mreža.

Tako je u 18. Noći muzeja svatko mogao naći za sebe najprikladniji način sudjelovanja u kulturnoj manifestaciji, a potaknuti viđenim objavama možda čak prijeći iz virtualnog u fizički svijet i odlučiti još iste večeri posjetiti neke ustanove, izložbene prostore ili druga mjesta kako bi se saznale neke zanimljivosti iz svijeta koji im je poznat ili istražiti neka potpuno nepoznata područja znanosti, kulture i umjetnosti. Vjerujemo da će sljedeća, 19. Noć muzeja ponovno posjetiteljima omogućiti takvu raznolikost programa, tema i prezentacija i ponovno otvoriti baštinske teme za klasične posjetitelje, ali i za sve brojniju novu publiku.

> Gostovanje u HRT-ovoj emisiji "Dobro jutro Hrvatska" povodom Noći muzeja 2023.

Anita Zlomislić, ravnateljica Hrvatskog školskog muzeja

Vlasta Krklec, predsjednica Hrvatskog muzejskog društva

Hrvojka Božić, ravnateljica Muzeja grada Karlovca

< Direktno snimanje HRT-ove emisije o Noći muzeja u Etnografskom muzeju u Zagrebu,

Goranka Horjan, Dražen Ilinčić, Vlasta Krklec

Sunčica Nagradić Habus

Godišnje nagrade
HMD-a za
projekte realizirane
u 2022. godini i
Nagrada za
životno djelo

Na Svečanoj dodjeli Nagrada Hrvatskoga muzejskog društva, održanoj u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu 12. prosinca 2023., dodijeljene su Godišnje nagrade projektima realiziranim u 2022. godini te Nagrada za životno djelo.

Na javni poziv za dostavu projektnih prijedloga raspisanom u proljeće ove godine pristigla su ukupno 34 prijedloga, od toga tri prijedloga za Nagradu za životno djelo.

Posebna priznanja HMD-a

Uz Godišnje nagrade Ocjenjivački sud HMD-a dodijelio je ove godine i Posebna priznanja za projekte realizirane u 2022. godini.

U dvorani >
Gorgona
Muzeja
suvremene
umjetnosti
Zagreb

Priznanje za realiziranu izložbu dodijeljeno je tako Tanji Kocković Zaborski (Etnografski muzej Zagreb) i Melaniji Belaj (Institut za etnologiju i folkloristiku) za izložbu *Lica gladi* koja je tijekom 2022. godine postavljena u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Posebno priznanje u kategoriji za izdavački projekt dodijeljeno je Muzeju suvremene umjetnosti Istre za likovnu monografiju *Hari Ivančić*, koja je pratila istoimenu izložbu. Izložba i monografija nastale su kao rezultat istraživanja, vrednovanja i samonametnute potrebe za novim, sadržajnijim i kompleksnijim iščitavanjem umjetnikova opusa i njegovim cjelovitim predstavljanjem.

Posebno priznanje u kategoriji za istraživački rad koji je rezultirao publikacijom dodjeljuje se Dunji Jakopović i Sunčici Nagradić-Habus (Savez Roma u Republici Hrvatskoj „KALI SARA“) za katalog izložbe *In Memoriam... Osobna svjedočanstva Roma i ne-Roma* koji se bavi stradanjem Roma u Drugom svjetskom ratu na prostoru tadašnje Nezavisne Države Hrvatske.

Posebno priznanje u kategoriji za međumuzejsku suradnju dodijeljeno je Muzeju suvremene umjetnosti Zagreb i Galeriji umjetnina Narodnog muzeja Zadar za suradnju na izložbi *Ratko Petrić – Baciti istinu u lice!* koja sagledava cjelokupno stvaralaštvo jednog od najintrigantnijih hrvatskih suvremenih umjetnika te njegov utjecaj na razvoj suvremenog kiparstva, ali i grafičkog dizajna.

Posebno priznanje izvan kategorije dodijeljeno je Kristini Mihovilić i Bibi Teržan za dugogodišnji rad na seriji monografija *Monkodonja*, u izdanju Arheološkog muzeja Istre, kojom je Ocjenjivački sud želio valorizirati rad nedavno preminule kolegice. Kristina Mihovilić bila je jedna od najznačajnijih stručnjaka za prapovijesnu arheologiju sjevernog Jadrana, posebice razdoblja brončanog i željeznog doba, i najvažnija istraživačica materijalne ostavštine Histra.

^ Izaslanik ministricke kulture i medija Nine Obuljen Koržinek

Godišnje nagrade HMD-a

Kategorija za realiziranu izložbu – Gradski muzej Varaždin za izložbu *Dobar tek! Kultura hrane u varaždinskom kraju*

Gradski muzej Varaždin realizirao je u palači Herzer izložbu *Dobar tek! – Kultura hrane u varaždinskom kraju* na kojoj je predstavljeno više do 700 predmeta iz fundusa Muzeja, koji kroz multidisciplinarni pristup govore o prehrambenim navikama i običajima, proizvodnji, trgovanju, pripremi, pohrani, posluživanju i konzumaciji hrane na varaždinskom prostoru

kroz prošlost i sadašnjost, pa i s pogledom u budućnost. Kako je to jedan od najvećih i najopsežnijih projekata varaždinskoga muzeja u posljednjih desetak godina, u čijem su osmišljavanju sudjelovali svi kustosi i restauratori svih odjela GMV-a, kao i više vanjskih suradnika, izložba je postavljena za razgled gotovo godinu dana.

Izložba o kulturi hrane na varaždinskom prostoru podijeljena je u tematske cjeline: *Proizvodnja hrane, Trgovina hranom, Tržnica, Kuhinja, Smočnica, Hrana kao likovni motiv, Za stolom i oko stola, Ugostiteljstvo i Hrana budućnosti*, kroz koje posjetitelji imaju priliku upoznati Varaždince u vremeplovu njihovih prehrambenih navika i običaja – od prapovijesti sve do sutrašnjice.

^ Nagrada GMV-u

Izložbeni postav upotpunjen je rekonstruiranim prikazima crne i bijele kuhinje, tržnice, trgovine, restorana, polja te raskošne gozbe, što doprinosi ilustrativnosti i zornosti teme, kao i sadržajnijem ugođaju za posjetitelje. Izložba je koncipirana tako da nastoji zaokupiti (gotovo) sva osjetila, pa posjetitelji imaju prilike doživjeti i mirise vezane uz neke namirnice odnosno jela prisutna u svakodnevici obiteljskog doma. Otkrivanje mirisa ujedno je i igra, gdje je potrebno spojiti odgovarajuću bočicu s aromom s pripadajućom kuhačom.

Autori izložbe su Elizabeta Igrec, Mišel Jelić, Mia Koščak, Davor Kraš, Petra Marincel, Nataša Mihinjač, Petar Nevžala, Jelena Rančić, Daša Suić Hižak, Lovorka Štimac-Dedić i Spomenka Težak. Oblikovanje postava potpisuju Lucija Berdin Kokol i Andrija Večenaj, dok je za vizualni identitet zadužen Vjeran Kostović. Uz izložbu su organizirana posebna stručna vod-

stva i tematske radionice te je osmišljena i tematska linija suvenira.

Kategorija za realizirani stalni postav – Prirodoslovni muzej Rijeka za stalni postav Kaštela Zrinski: *Divljina s pogledom na more*

Prirodoslovni muzej Rijeka, kroz EU projekte *Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana* i *KRASn'KRŠ*, u Kaštelu Zrinskih, u Brodu na Kupi, na oko 350 m² uredio je novi stalni postav *Divljina s pogledom na more*. Novi je postav ujedno i jedini muzejski postav u Gorskom kotaru kao i mjesto na kojem su sjedinjene i interpretirane značajke prirodne i kulturne baštine regije.

Novi stalni postav u Kaštelu Zrinskih odražava sve prirodne vrijednosti Kupske doline i Gorskog kotara, ali i sadržava elemente suživota čovjeka i prirode, kao što su tradicionalni oblici ribolova i lovstva (npr. pu-

harstvo), šumarstva, stočarstva, planinarenja i slično. Također, poseban dio stalnog postava posvećen je obitelji Zrinskih i povijesnom značaju Kaštela.

U stalnom postavu *Divljina s pogledom na more* na tri kata posjetitelji mogu otkriti dio prirodnog bogatstva i čarobne ljepote Gorskog kotara, prolazeći od Kupske doline i krškog podzemlja, preko goranskih šuma i planina sve do neba i oblaka. Atmosferičan postav prikazuje značajke, zanimljivosti i posebnosti prirode goranskog područja, ali i elemente tradicionalnog suživota čovjeka i prirode na ovom području.

U stalnom postavu *Divljina s pogledom na more* izloženo je više od 400 autentičnih eksponata, muzejskih predmeta iz zbirke Prirodoslovnog muzeja Rijeka. Postav omogućava posjetiteljima da zavire u sićušan svijet mahovina i lišajeva, posjete hladnu i mračnu ponikvu, istraže rudnik, osjete ekstremne vremenske uvjete na planini, iskušaju penjanje na umjetnu stijenu i pritom otkriju skrivene eksponate ili da čak upoznaju ribe, ptice i zmije uživo. Stalni postav kombinira klasičnu interpretaciju pisanim tekstom sa suvremenim multimedijским sadržajima, pozivajući na istraživanje i iskustveno učenje te zazivajući emotivni učinak.

Stalni postav čini jedinstvenu cjelinu s Interpretacijskim centrom Kulturno-turističke rute Putovima Frankopana, koju je kroz istoimeni projekt u prizemlju i na trećem katu Kaštela realizirala Primorsko-goranska županija.

Autori stalnog postava su Boštjan Surina, Željka Modrić Surina i Nadia Dunato Pejnović, dok su za scenarij odgovorni Boštjan Surina, Željka Modrić Surina i Klaudio Cetina. Oblikovanje stalnog postava potpisuje Klaudio Cetina. Realizaciju stalnog postava financijski su potpomogli Projekt Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana, Projekt KRASn'KRŠ, Zaštita i valorizacija baštine te razvoj održivog

turizma u prekograničnom krškom krajoliku, Ministarstvo kulture i medija, Primorsko-goranska županija te Grad Delnice.

Kategorija za realizirani izdavački projekt – Katarina Marić i Sunčica Mustać (Pomorski i povijesni muzej Istre) za publikaciju *Valvasor u Istri: 333 godine od tiskanja knjige „Slava Vojvodine Kranjske“*

Publikacija *Valvasor u Istri – 333 godine od tiskanja knjige „Slava Vojvodine Kranjske“* objavljena je u prosincu 2022. kao rezultat istraživačkog i prevoditeljskog rada muzejskih djelatnica Katarine Marić i Sunčice Mustać, uz savjete vanjskih stručnih suradnika na temu originalnog djela Johanna Weicharda Valvasora. Riječ je o projektu povodom 333. godišnjice tiskanja monumentalnog djela *Die Ehre deß Hertzogthums Crain / Slava vojvodine Kranjske* iz 1689. godine, čiji original čuva Povijesni i pomorski muzej Istre. Ova monografija u četiri sveska jedinstveno je književno i povijesno djelo koje svojim sadržajem predstavlja neiscrpan izvor podataka povjesničarima, arheolozima, povjesničarima umjetnosti, etnolozima, geografima, botaničarima, biolozima, zoolozima te inim znanstvenicima. Knjigu je autor realizirao zajedno s bakrorescima, književnicima i savjetnicima kao enciklopedijski konstruirano djelo na čak 3.532 stranice.

Publikacija *Valvasor u Istri – 333 godine od tiskanja knjige „Slava Vojvodine Kranjske“* sadrži biografiju autora Johanna Weicharda Valvasora, pregled nastanka originala te transkripciju i prijevod odabranih dijelova knjige koji se odnose na hrvatski dio Istre i dijelove Hrvatskog primorja. Tiskana je u tri zasebna izdanja, na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku.

Ono što odlikuje ovu publikaciju jest multidisciplinarni pristup zadanoj temi koja je sagledana s lingvističkog, povijesnog, antropološkog i drugih gledišta, ali i kao umjetnička inspiracija. Upoznaje širu publiku s Valvaso-

^ Dobitnici priznanja HMD-a za 2023. godinu

rovim djelom kao zajedničkom kulturnom baštinom regije i Europske Unije te ističe povijesne veze između regija s posebnim osvrtom na Istru. Pri izradi publikacije ostvarena je zaštita, valorizacija i digitalizacija građe muzejskog fundusa koja do sada nije bila prezentirana javnosti, kao i valorizacija nemuzejske građe. Također nudi i novi prijevod na hrvatski jezik iznimno važnog povijesnog izvora sa suvremenim interpretacijama.

Kategorija za provedeni istraživački rad koji je rezultirao izložbom – Jadranka Sulić Šprem (Prirodoslovni muzej Dubrovnik) i Frano Čizmić (Državni arhiv Dubrovnik) za istraživački rad koji je rezultirao izložbom Početak

U Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik 2022. godine otvorena je dugo očekivana izložba *Početak*. Autori izložbe su dr. sc. Jadranka Sulić Šprem, viša kustosica Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik i Frane Čizmić, arhivist Državnog arhiva u Dubrovniku. Izložba je otvorena povodom 150. obljetnice osnivanja Domorodnog muzeja koji je preteča današnjega Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik. Prikazuje događaje koji su doveli do osnivanja Muzeja, a ključnu ulogu u tome imali su Trgovačko-obrtnička komora za Dubrovnik i Kotor te njezin tadašnji predsjednik, ljekarnik Antun Drobac, koji je pokrenuo široku akciju prikupljanja raznih vrsta prirodnina, koja je nadišla okvire tadašnje Monarhije, a u svrhu osnivanja zbirki i kabineta prirodnopisa, poznavanja robe i fizike te kemijskog laboratorija. Osim prirodnina, u kabinetu su se prikupljali i predmeti kulturno-povijesnog, etnografskog značaja i drugi vrijedni predmeti, među kojima su najdragocjeniji oni vezani za prošlost dubrovačkog kraja, osobito nekadašnje Dubrovačke Republike.

Kabinet je uskoro nadišao svoju prvotnu namjenu da posluži nastavi realnih predmeta pa su Komora, Drobac i dubrovačka općina

došli na ideju o pretvorbi Kabineta u muzej. Akt o osnivanju Domorodnog muzeja (*Museo patrio di Ragusa*) sastavljen je 26. siječnja 1872.

U izložbi *Početak*, pored 404 prirodoslovna predmeta, izloženi su i dokumenti posuđeni od Državnog arhiva u Dubrovniku i Dubrovačkih muzeja. Odabrani su prirodoslovni predmeti iz zbirke koje su bile temelj za osnivanje muzeja: Zbirka minerala, Zbirka okamina, Zbirka mekušaca i Zbirka algi. Izložene su originalne kutije i natpisne pločice, čime je rekreirana prvotna organizacija zbirke.

Istraživanje koje je rezultiralo izložbom *Početak* predstavljeno je javnosti na značajnu obljetnicu za razvitak muzejske djelatnosti u Dubrovniku, 150 godina od osnivanja prve muzejske ustanove. Donijelo je nove spoznaje o darovateljima i samim zbirkama kako kroz arhivske dokumente tako i kroz popise koji su nastali u samim začetcima formiranja zbirke. Kroz likovni postav prikazana je izvorna organizacija najstarijih zbirke Muzeja koja do sada uslijed manjkave dokumentacije nije bila poznata. Ova izložba također je potvrda izvrsne suradnje dviju ustanova, Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik i Državnog arhiva u Dubrovniku, čija je ovo druga zajednička izložba.

Kategorija za provedeni istraživački rad koji je rezultirao publikacijom – Janja Kovač (Muzej Međimurja Čakovec) za monografiju Nematerijalna baština Međimurja

Projekt istraživanja nematerijalne baštine na području Međimurja započeo je 2016. godine kao dio priprema za novi stalni postav Muzeja nematerijalne baštine „Riznica Međimurja“. Osnova projekta je stručni rad kustosice s predmetima iz fundusa (pregled zbirke, detekcija predmeta vezanih uz pojedina dobra, promišljanje akvizicija za nadopunu fundusa) te istraživanja (čitanje literature, terenska istraživanja, izrada popisa nositelja vještina). Treća faza projekta ujedno je bila i

nastavljanje rada na na prikupljenim materijalima, oblikovanju tekstova i pripremi te odabiru fotografija za knjigu *Nematerijalna baština Međimurja*. Dodatno su istražena još tri nematerijalna dobra koja nisu zastupljena u stalnom postavu zbog kasnijeg upisa na liste ili nepostojanja suradnika na terenu pa je tako u knjizi zastupljeno 19 dobara s aktivnim nositeljima vještina na području Međimurja.

Knjiga je zamišljena kao popularno štivo za široko čitateljstvo s ciljem upoznavanja pojma nematerijalne baštine te prisutnih dobara na području Međimurja. Stoga nije opterećena znanstvenim aparatom, već se na kraju knjige nalazi popis preporučene literature za svako pojedino dobro ako netko želi nastaviti istraživati neku od tema. Kako bi bila dostupna što široj publici, pisana je dvojezično (hrvatski i engleski jezik). Uz tekst o svakom pojedinom dobru, knjiga je bogato opremljena visokokvalitetnim fotografijama nositelja vještina snimljenima prema uputama autorice kako bi se u njima uhvatila srž nematerijalne baštine.

Ova publikacija doprinijela je uspostavljanju i produbljivanju odnosa Muzeja i zajednice u kojoj Muzej djeluje, prije svega s nositeljima vještina i zainteresiranim dionicima, razvoju metodologije istraživanja i dokumentiranja nematerijalne baštine, dokumentiranju cjeline nematerijalne baštine jedne geografske i kulturne regije, a ne samo pojedinih dobara, povećanju vidljivosti rada i važnosti muzejskih djelatnika, a time i ugleda Muzeja u široj zajednici te promišljanju pitanja etičnosti u procesu istraživanja i dokumentiranja nematerijalne baštine.

Kategorija za pedagoško-edukacijski program – Muzej moderne i suvremene umjetnosti za program Nove priče o Benčiću

Nove priče o Benčiću obuhvaćaju tri vrste radionica koje su osmišljene i započele s provedbom u 2022. godini, a glavni cilj im je

razvoj publike za gradske kulturne ustanove kvarta Benčić u Rijeci.

Ovaj pedagoško-edukativni program osmišljen je nakon uspješne trogodišnje provedbe radionice *Priča o Benčiću* koju je Udruga za neformalno kulturno-umjetničko obrazovanje VMB započela provoditi 2019. godine u suradnji s Muzejom moderne i suvremene umjetnosti, a u sklopu programskog pravca *Dječja kuća Rijeke 2020 – Europske prijestolnice*. Autorice radionica su Ivana Lučić, tada muzejska pedagoginja (MMSU) i Ivana Golob Mihić, tada stručna suradnica (Udruga VMB).

Nove priče o Benčiću razvijane su kroz izradu novih „priča“, tj. radionica o zgradama odnosno institucijama i njihovim sadržajima u zoni kulturnog kvarta Benčić. Tako su nastale radionice *Priča o Muzeju moderne i suvremene umjetnosti*, *Priča o Muzeju grada Rijeke* te *Priča o Gradskoj knjižnici Rijeke* te su one proširene na dobne skupine za više razrede osnovne te srednje škole. Sam sadržaj i aktivnosti *Novih priča o Benčiću* osmišljeni su u suradnji s predstavnicima svake institucije te uz podršku Primorsko-goranske županije i Ministarstva kulture i medija.

Radionice se temelje na timskom radu, a zadatci su osmišljeni u formi asocijacija, prevođenja, pretraživanja postava, baza podataka i knjiga (knjižnice ili muzejskih kataloga), tematskih pisama sa zagonetkama, pogađanja i povezivanja pojmova, slagalica, snalaženja na karti, vremenskih kapsula te korištenja interaktivnih računalnih aplikacija. Nakon svakog timski riješenog zadatka voditelji (muzejski pedagozi ili knjižničari) ispričaju kratku priču o temi i pojmovima koji su bili u zadatku i povedu kratki dijalog o tome s učenicima.

Radionice su prikladne za izvođenje u sklopu nastave iz različitih redovnih ili izbornih predmeta kao što su Povijest, Likovna umjetnost, Hrvatski jezik, Moja Rijeka, Građanski odgoj i obrazovanje te Sat razredne zajednice. *Nove priče o Benčiću* tako predstavljaju

program razvoja publike nekadašnjeg industrijskog, a danas kulturnog kvarta grada, a ujedno su primjer uspješne međuinstitucijske suradnje, kao i suradnje javnih ustanova sa školama i organizacijama civilnog društva.

Kategorija za marketinško-propagandni program – Marina Brkić i Donata Smokrović (Arheološki muzej Zadar) za program *Zlatni sjaj naušnica iz Nina i Visočana*

Odjel za marketing i odnose s javnošću Arheološkog muzeja Zadar u sastavu Marina Brkić, voditeljica odnosa s javnošću i Donata Smokrović, voditeljica marketinga realizirao je marketinško-promidžbeni program *Zlatni sjaj naušnica iz Nina i Visočana*, osmišljen povodom obilježavanja 190. obljetnice Arheološkog muzeja Zadar.

U suradnji s poznatim hrvatskim brendom luksuznog zlatnog i srebrnog nakita, tvrtkom ZAKS d.o.o., izrađene su replike dvaju tipova bizantskih naušnica iz 8. stoljeća koje su pronađene u Ninu i Visočanima. Riječ je o naušnicama velike kulturno-povijesne vrijednosti koje predstavljaju lijepe primjerke hrvatske kulture, a čuvaju se u Arheološkom muzeju Zadar.

Nakon izrade naušnica osmišljena je promidžbena kampanja te je organizirano predstavljanje kroz program *Zlatni sjaj naušnica iz Nina i Visočana* koje je održano u Arheološkom muzeju Zadar.

Kroz izbor najvrjednijih primjeraka naušnica koje Arheološki muzej Zadar čuva u svom fondusu, u prezentaciji dr. sc. Radomira Jurića publika se upoznala s vrijednošću ovih naušnica, ali i spoznajama o vremenu u kojem su nastale. Zlatar Matej Glasnović iz tvrtke ZAKS d.o.o. kroz prezentaciju i kratki film upoznao je publiku s procesom izrade replika ovih naušnica. Cilj programa bio je pobuditi interes medija i široke publike te pridonijeti popularizaciji muzejskih postava, a ujedno unaprijediti suvenirsku djelatnost.

Realizacijom programa *Zlatni sjaj naušnica iz Nina i Visočana* Arheološki muzej Zadar dobio je originalan suvenir koji valorizira i promiče našu kulturnu baštinu, a ujedno kao takav pridonosi popularizaciji muzejskih postava i muzeja općenito.

Vrijednost ovog programa prepoznala je i Turistička zajednica Zadarske županije koja mu je dodijelila godišnju nagradu u kategoriji „proizvod“ za stvaranje originalnog suvenira koji valorizira i promiče kulturnu baštinu Zadarske županije.

Kategorija za međumuzejsku suradnju – Galerija umjetnina, Split i Nacionalni muzej moderne umjetnosti za suradnju na izložbi *Slava: Hrvatske umjetnice pozdravljaju Kiki Smith*

Izložba *Slava: Hrvatske umjetnice pozdravljaju Kiki Smith* ostvarena je u suradnji Nacionalnog muzeja moderne umjetnosti u Zagrebu i Galerije umjetnina u Splitu. Koncept izložbe potpisuje Branko Franceschi, ravnatelj NMMU i kustos zagrebačke izložbe, dok je kustosica splitske izložbe Jasminka Babić, ravnateljica Galerije umjetnina. Uz radove Kiki Smith izloženi su radovi hrvatskih umjetnica iz fonda obaju muzeja: Nevenke Arbanas, Dubravke Babić, Biserke Baretić, Jagode Buić, Vlaste Delimar, Ine Drutter, Marte Ehrlich, Ksenije Kantoci, Nives Kavurić-Kurtović, Milene Lah, Sofije Naletilić Penavuše, Aliete Monas Plejić, Vesne Popržan, Slave Raškaj, Naste Rojc, Neli Ružić, Edite Schubert, Marije Ujević Galetović i Vlaste Žanić.

Izložba je kroz inovativnu sinergiju dviju muzejskih institucija koncipirana oko 19 radova Kiki Smith kojima su predstavljeni kako širina tematskog obuhvata, tako i multidisciplinarnost te tehnička svestranost umjetničinog opusa. U dijaloškom postavu u Nacionalnom muzeju moderne umjetnosti pridruženi su im radovi 14 hrvatskih umjetnica iz muzejske zbirke, a u Galeriji umjetnina radovi 11 umjet-

▲ Ružica Marić i predsjednica HMD-a Vlasta Krklec

nica iz zbirke splitskog muzeja, koji sa stvaralaštvom Kiki Smith ostvaruju rezonanciju i suglasje. S obzirom na to da je riječ o umjetnici koja je temu životnog iskustva žene nametnula kao jedno od ključnih pitanja suvremene umjetničke prakse i polazišta suvremene figuracije, bila je to izvrsna prilika za predstavljanje doprinosa naših umjetnica lokalnoj i općoj tradiciji figuracije u razdoblju koje obuhvaćaju oba muzeja.

Izložba je uz uvođenje opusa jedne od najpoznatijih svjetskih umjetnica u izravno iskustvo lokalne publike istovremeno potvrdila i visoku stvaralačku razinu hrvatskih umjetnica i afirmirala kvalitetu zbirke obiju muzejskih institucija. Zajednički katalog koji je objedinio obje izložbe, a koji će zahvaljujući Kiki Smith

doživjeti postupnu internacionalnu distribuciju, međunarodnoj će publici predstaviti hrvatske umjetnice.

Nagrada za životno djelo Hrvatskoga muzejskog društva

Ružica Marić, dugogodišnja ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar

Ružica Marić rođena je 1952. godine u Borovu. Nakon završetka gimnazije upisala je studij arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Poslije studija zaposlila se u Gradskom muzeju Vukovar kao kustosica Etnografske zbirke te je u suradnji s etnologinjom Zdenkom Lechner vodila terenska istraživanja tradicijske kulture. Već sljedeće godine preuzima mjesto kustosice Arheološke zbirke.

Godine 1981. u suradnji s Odsjekom za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu organizira prva istraživanja na arheološkom lokalitetu Vinograd Streim. Godine 1984. jedna je od inicijatora i uz dr. Aleksandra Durmana autorica projekta i organizatorica velikih sustavnih arheoloških istraživanja na svjetski poznatome lokalitetu Vučedol koji je imao za cilj stvoriti uvjete za realizaciju projekta Arheološkog parka i Muzeja vučedolske kulture. Arheološka istraživanja vođena su svake godine u mjesecu rujnu u periodu od 1984. do 1990. godine.

Tijekom 1991. godine, kada dolazi do agresije na Republiku Hrvatsku, u suradnji s drugim kolegama muzealcima iz Gradskog muzeja Vukovar radi na zaštiti muzejske građe i njezinog deponiranja u prostore Dvorca Eltz, a prema uputama Ministarstva kulture i propisima Haške konvencije. U prvim danima agresije na Vukovar fotografiranjem razorenih objekata stvara dokumentarnu građu o razaranjima spomenika kulture u Vukovaru i o tome izvještava domaću stručnu javnost. U progonstvu sredinom rujna nastavlja djelovanje u Muzejskom dokumentacijskom centru u Zagrebu na prikupljanju dokumentacije o baštini Vukovara i ratnim razaranjima. Sudjeluje u radu niza komisija koje su se bavile temama zaštite kulturne baštine u oružanim sukobima. U suradnji s Poglavarstvom grada Vukovara i Ministarstvom graditeljstva, kao članica Komisije za pripremu povratka i obnovu Vukovara, radi na stvaranju strateškog dokumenta kao polazišta za projekte povratka i obnove Vukovara.

Nastavlja djelovanje kao ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu koji je bio smješten u Muzeju Mimara u Zagrebu. Nastavlja promicati vrijednosti kulturne baštine Vukovara i sudjeluje u izvješćima za međunarodne komisije o razmjerima ratnih šteta. Preuzima vođenje novonastale zbirke donacija hrvatskih likovnih umjetnika, ustanova i pojedinaca pod nazivom *Muzej Vukovara*

u progonstvu. U vremenu od 1994. do 1997. godine organizira izlaganje ove zbirke u svim velikim muzejima i galerijama od Dubrovnika preko Makarske, Splita, Šibenika, Sinja, Zadra, Rijeke, Pule, Varaždina, Đakova i Osijeka do Vinkovaca, gdje uz organizirane *Dane Vukovara* u suradnji s klubovima Vukovaraca i kulturnim institucijama toga mjesta održava niz predavanja i prezentacija o povijesti grada, ratnim razaranjima i vrijednostima kulturne baštine Vukovara.

Osmislila je i ostvarila ciklus izložbi pod nazivom *Povratak – Baština i obnova* kojima je u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom u Zagrebu, Arheološkim muzejom u Zagrebu, Galerijom Klovičevi dvori, Etnografskim muzejom u Zagrebu i Posudionicom i radionicom narodnih nošnji prezentirala crkvenu, arheološku, etnografsku i povijesnu baštinu Vukovara. Svaka od ovih izložbi ima svoj katalog u čijoj je realizaciji sudjelovala svojim priložima.

Za vrijeme mirne reintegracije kao ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar u suradnji s Ministarstvom kulture sudjeluje u aktivnostima za povratak Gradskog muzeja Vukovar na domicilnu adresu u Dvorac Eltz. Kao članica stožera za obnovu kulturne baštine grada Vukovara, prvi put ulazi u razoreni Vukovar 18. prosinca 1996. te od sredine 1997. godine, kada započinje proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, nastavlja intenzivno djelovanje na uspostavljanju rada Gradskog muzeja Vukovar u razorenom Dvorcu Eltz. Nakon primarne obnove Muzej je otvorio svoja vrata posjetiteljima 27. svibnja 1998. godine. Sudjelovala je kao članica stručne skupine Ministarstva kulture za povrat muzejskih zbirki otuđenih u vrijeme Domovinskog rata.

U najvećem muzeološkom projektu Vlade Republike Hrvatske i Razvojne banke Vijeća Europe, koji pod nazivom *Obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok – Vukovar – Vučedol* provodi Ministarstvo kulture, vodila je i koordinirala sve organizacijske postupke tehničke,

muzeološke i financijske naravi kako bi se prema muzeološkoj koncepciji, koje je autorica i nositeljica s kolegama kustosima Gradskog muzeja, realizirala obnova Gradskog muzeja Vukovar u Dvorcu Eltz. Autorica je, s dr. sc. Aleksandrom Durmanom, i muzeološke koncepcije Arheološko-turističkog parka Vučedol.

Autorica je muzeološke koncepcije Stalnog postava Gradskog muzeja Vukovar koji je realizirala s kolegama kustosima Gradskog muzeja i vanjskim suradnicima. Prva faza stalnog postava s uređenim svečanim dvoranama dvorca Eltz otvorena je 2013. godine. Stalni postav Gradskog muzeja u cjelini s prikazom prošlosti vukovarskog kraja i Vukovara od prapovijesti do danas otvoren je 23. siječnja 2014. godine. Na tri kata Velikog dvora, na površini od 3.500 m² izloženo je 2.000 restauriranih predmeta.

Ružica Marić je uz kolegu Zorana Leskovca autorica muzeološke koncepcije Franjevačkog muzeja Vukovar. Autorica je, uz stručni tim, muzeološke koncepcije stalnog postava Vukovarskog vodotornja – simbola hrvatskog zajedništva. Trenutno radi na projektu muzeološke prezentacije perivoja Dvorca Eltz sa šetnicom i parkom skulptura, koji predstavlja završnu fazu revitalizacije kompleksa Dvorca.

Vlada RH imenovala je Ružicu Marić u Stožer za obnovu spomenika kulture Grada Vukovara, Zajednicu zemalja podunavskih regija, Ministarstvo turizma kao članicu Savjeta za kulturni turizam Hrvatske turističke zajednice. Bila je predsjednica Kulturnog vijeća Grada Vukovara u dva navrata te članica Kulturnog vijeća Vukovarsko-srijemske županije. Članica je Savjeta za obnovu i razvoj Grada Vukovara te članica Savjeta za europske integracije Vukovarsko-srijemske županije. Članica je Odbora Festivala glumca, a od 2014. i dopredsjednica. Članica je Vukovarskog festivala lutkara, Vukovar film festivala te je inicijatorica velikog broja aktivnosti koje se odnose na rad s predškolskim i školskim ustanovama, udrugama i ustanovama u kulturi grada Vukovara.

Rješenjem Ministarstva kulture u dva četverogodišnja mandata imenovana je za predsjednicu Hrvatskoga muzejskog vijeća koje koordinira rad svih muzeja i galerija u Hrvatskoj.

Tijekom svih godina djelovanja u Muzeju dala je na stotine intervjuva medijima u kojima je promovirala vrijednosti kulturne baštine Vukovara. Snimila je na stotine televizijskih intervjuva te sudjelovala u specijaliziranim emisijama za kulturu, dok je urednik Ante Marić snimio polusatni dokumentarni film o njenom životu pod nazivom *Ruža Vukovarska*.

Kao rezultat intenzivnog rada na prezentiranju kulturne baštine i suvremenog trenutka hrvatske kulturne scene Gradski muzej Vukovar osvojio je niz nagrada: EMYA SILLETTO 2016. koju dodjeljuje Europski muzejski forum, *The Best in Heritage* 2017. te Povelju Republike Hrvatske 2017. godine za poseban doprinos u očuvanju i prezentiranju kulturne baštine Vukovara, posebno u uvjetima rata i razaranja i poslijeratnoj obnovi.

Ukazom predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana Ružica Marić odlikovana je 1996. godine Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića; godine 1998. Redom hrvatskog pletera za promicanje kulturne baštine u zemlji i inozemstvu; Ukazom Predsjednika Republike Hrvatske 1999. godine Spomen medaljom Vukovar za djelatan doprinos mirnoj reintegraciji hrvatskog Podunavlja; godine 2003. dobitnica je Medalje Grada Vukovara, a 2009. godine Medalje Vukovarsko-srijemske županije. Grad Vukovar dodijelio je Ružici Marić Nagradu za životno djelo na Svečanoj sjednici u povodu Dana grada Vukovara 2020. godine.

U kratkom obraćanju kolegama muzealcima po primitku Nagrade za životno djelo Ružica Marić je istaknula da nimalo ne sumnja u budućnost hrvatskih muzeja i muzejske struke, jer „ste muzej upravo svi vi“.

O Muzeju Međimurja u Čakovcu

**Kompleks Starog grada
Zrinskih u Čakovcu** naj-
veći je profani spomenik
Međimurske županije
sa statusom zaštićenog

nepokretnog kulturnog dobra od nacionalnog
značenja za Republiku Hrvatsku. Ime Zrin-
ski je dobio prema poznatoj obitelji hrvatskih
banova i neustrašivih ratnika – branitelja gra-
nica ugarsko-hrvatskog kraljevstva od prodora
Osmanlija, obitelji Zrinski. Od 1954. godine u
Starom gradu djeluje Muzej Međimurja Čako-
vec.

Stalni postavi podijeljeni su na dvije muzej-
ske jedinice: **klasični zavičajni postav** Muzeja
Međimurja Čakovec u sklopu palače i **suvreme-
ni postav nematerijalne baštine** pod imenom
Riznica Međimurja u vanjskoj fortifikaciji.

Klasični stalni postav prezentira arheo-
loške, etnografske, povijesne i kulturno-povi-
jesne zbirke, uključujući i likovnu galeriju s
izložbenim salonom unutar palače za povre-
mene izložbe.

Novitet unutar njega je novi postav na dru-
gom katu pod nazivom *Zrinski i čakovečki Stari
grad*. Suvremeni izložbeni koncept elaborira

svakodnevni život obitelji Zrinski kroz političke
i vojne teme te teme iz svakodnevnog života
poput djetinjstva i obrazovanja, prehrane i
blagovanja, mode i odijevanja, položaja žena,
književnog stvaralaštva i vjerskog života. Za
postav su posuđeni iz Hrvatskoga povijesnog
muzeja prekrasni primjerci hladnog i vatrenog
oružja iz razdoblja 16. i 17. stoljeća kao što su
puške, kubure, mačevi i samostrel. Sastavni
dio izložbe su i hologramske naočale i tableti
koji sadrže posebno osmišljenu aplikaciju po-
moću koje posjetitelji mogu sami kreirati iz-
gled Starog grada Zrinskih.

Novi stalni postav *Riznice Međimurja* ori-
jentiran je na očuvanje, interpretaciju i promo-
ciju nematerijalne međimurske baštine. Muzej
je inovativan, moderan, tehnološki osviješten,
društveno odgovoran, prijateljski orijentiran
prema svim socijalnim skupinama s naglaskom
pristupačnosti prema slijepim i slabovidnim
osobama.

Na prvom katu postava *Riznice* pod nazi-
vom *Minijature* prezentiraju se sva zaštićena
nematerijalna kulturna dobra koja nalazimo na
području Međimurja te vjerovanja i predaje kao
oblik usmenopredajne baštine ovog područja.

Nadalje se nastavlja dio o usmenoj tradiciji. Tu
su prezentirane vrlo žive i intrigantne priče o
nadnaravnim bićima poput svečara, dravskih
i murskih deklica i vila, vodenjaka, vraga, pes-
janeka. Postojanje ovih bića duboko je po-
vezano s okolišem i prirodnim pojavama s koji-
ma su se ljudi na ovom području susretali. Dio
postava posvećen je predaji o zmaju Pozoju
koja još uvijek živi u Međimurju.

Tema donjeg dijela postava pod nazivom
Stoljeća utvrde uvjetovana je prostornom iz-
vornom namjenom iz vremena kada su tamo
bile smještene tamnice, oružje i oprema,
stanovi vojske, konjušnice i slično. Postav je
podijeljen na sljedeće interpretacijske cjeline:
*Razvoj oružja i opreme te sustav obrane čako-
večke utvrde od 13. do 17. stoljeća, Zatvorenici
u čakovečkome Starom gradu od 16. do sredine
20. stoljeća, Život u čakovečkome Starom gradu,
Vojni pohodi međimurskih feudalnih gospodara,
Obrambeni sustav na rijeci Muri u 16. i 17. sto-
ljeću.*

U opremanju novog postava *Riznice* mak-
simalno su se iskoristile mogućnosti novih
tehnologija poput 3D mapping tehnologije,
hologramskog prikaza, multimedijskih ekrana

i prikaza, 4D tehnologije doživljaja vibracija,
zvukova i svjetlosnih efekata, specijalizirana
aplikacija za pametne telefone s uslugama
vođenja i interpretacije.

Posjetitelji mogu vidjeti repliku čardaka na
rijeci Muri, repliku dravske šajke (čamca), au-
torsku kiparsku izvedbu dekonstruirane legen-
de o čakovečkom zmaju Pozoju, svijetleće stab-
lo svijeta, hiperrealistične skulpture povijesnih
likova u prirodnoj ljudskoj veličini, tradicijsku
međimursku pokladnu masku „pikač“, holo-
gram Nikole Zrinskog Sigetskog, zatvorenike
u tamnicama, tajni labirint i poučne animacije.

^ Stari grad
Zrinskih u
Čakovcu

Autor:
Denis
Perci

Riznica >
Međimurja

Autor:
Aleksandar
Novak, 2021.

< Turski aga u
tamnici

Autor: Silvio
Benc

Renata Brezinščak
Vlasta Krklec

Stručni izlet članova Hrvatskog muzejskog društva u Čakovec – u posjet Muzeju Međimurja Čakovec i Muzeju nematerijalne baštine „Riznica Međimurja Čakovec“

Nakon nekoliko godina stanke zbog pandemije i potresa, HMD ponovno pokreće svoj program stručnih posjeta hrvatskim muzejima koji su se istaknuli svojim novim postavima ili atraktivnim izložbama. Ove godine predloženo je da članovi Društva posjete Muzej nematerijalne baštine „Riznica Međimurja Čakovec“ koji je 2022. godine dobio nagradu Hrvatskog muzejskog

društva za najbolji stalni postav.

Stručni posjet Muzeju "Riznica Međimurja" predstavljao je izuzetno značajno iskustvo koje, osobito nama muzealcima, omogućava uvid u kulturno naslijeđe i povijest Međimurja. Dojmove dobivene tijekom posjeta muzeju dijelimo s vama.

Stručni izlet organiziran je 1. travnja 2023. godine s polaskom iz Zagreba. Okupilo se sim-

patično društvo, danas aktivnih muzealaca i naših kolegica muzealki koje su u zaslužnoj mirovini. Mladost i iskustvo omogućilo je ugodno druženje tijekom puta razmjenjujući neka muzejska iskustva.

Nakon više nego ugodnog puta stiglo se u divan grad Čakovec, središte Međimurja. Dočekali su nas ljubazni domaćini, ravnateljica Maša Hrustek Sobočan i suradnici, koji su nam poželjeli toplu dobrodošlicu na prekrasnoj muzejskoj terasi s divnim pogledom uz kavu i odlične domaće međimurske klipiće. Nakon ugodnog međusobnog upoznavanja, ravnateljica Muzeja nam je ispričala osnovne informacije o Muzeju i povijesti obnove Muzeja, te o onome što danas obnovljeni Muzej nudi posjetiteljima.

Već prvi dojmovi dolaska pred obnovljenu utvrd u oduševili su nas. Pristup muzeju je vrlo jednostavan, a započinje u suvenirnici kupovinom ulaznica i vrlo maštovitih, praktičnih i lijepih suveniru. Muzej se sastoji iz dva dijela – dva stalna postava podijeljena na dvije muzejske jedinice: klasični zavičajni postav Muzeja Međimurja Čakovec u sklopu palače i suvre-

Stručni izlet
HMD-a
- Muzej
Međimurja
Čakovec

< U ugodnom
društvu s
ravnateljicom
Muzeja
Međimurja
Čakovec

< Maketa Starog
grada Čakovca

meni postav nematerijalne baštine pod imenom *Riznica Međimurja* u vanjskoj fortifikaciji.

Muzej nematerijalne baštine „Riznica Međimurja Čakovec“ smješten je u fortifikaciji Starog grada Zrinskih u Čakovcu. Tako smo od ravnateljice saznali da je kompleks Starog grada Zrinskih u Čakovcu najveći svjetovni spomenik Međimurske županije sa statusom zaštićenog nepokretnog kulturnog dobra od nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku. Ime Zrinski je dobio prema poznatoj obitelji hrvatskih banova i neustrašivih ratnika – branitelja granica Ugarsko-hrvatskog kraljevstva od prodora Osmanlija, obitelji Zrinski. Od

1954. godine u Starom gradu djeluje Muzej Međimurja Čakovec. Muzej je vlasnik Starog grada i djeluje kao županijska ustanova.

Riznica se prostire na dodatnih 2.400 m², no kako je taj postav zaista vrlo impresivan i toliko zanimljiv uopće se ne osjeća umor zbog obilaska i razgleda Muzeja. Novi Muzej orijentiran je na očuvanje, interpretaciju i promociju međimurske baštine obuhvaćajući naslijeđe, tradiciju, usmenu predaju, znanja i vještine. Muzejski postav Riznice osmišljen je i izveden u sklopu projekta „Rekonstrukcija i revitalizacija fortifikacije Starog grada Čakovec u Muzej nematerijalne baštine“.

< U obilasku Starog grada Čakovca

Postav Muzeja je vrlo dojmljiv i nadasve zanimljiv. Osim originalnih izložaka, oduševio nas je dizajn vitrina, njihova praktičnost, nako skrivene, a pune predmeta. Također ono što nas je iskreno oduševilo jest da se u svakoj prostoriji nalaze taktilne grafike, audiozapisi o predmetima namijenjeni slabovidnim i slijepim osobama. Za gluhe i nagluhe osobe, zvučne informacije s multimedija titlovane su.

Izložbe u Muzeju pružaju sveobuhvatan pregled kulturne i povijesne baštine Međimurja. Imali smo tako priliku vidjeti različite aspekte života u regiji kroz različita razdoblja. Izložene su zbirke predmeta koje između ostalog pokazuju veliku etnografsku baštinu ovoga kraja, zatim tu su i fotografije i drugih predmeta koji jasno ilustriraju bogatu povijest područja. Posebno su impresivne bile sobe s tradicionalnim obrtima i običajima Međimurja. Razgledavajući Muzej shvatili smo zašto je baš on dobio prestižnu muzejsku nagradu. Zaista, Muzej pruža interaktivna iskustva koja su nama, ali i svim posjetiteljima zasigurno, omogućila da bolje razumijemo kontekst i značaj pojedinih predmeta. Opremljenost Muzeja suvremenom tehnologijom dodatno obogaćuje posjetiteljsko iskustvo. Multimedijalne prezentacije, audiovodiči i drugi interaktivni

^ Dio stalnog postava

^ Obiteljsko stablo Zrinskih

sadržaji pridonose dinamici muzejskog posjeta. Sve navedeno tako predstavlja ovaj muzej kao socijalno osjetljivu ustanovu gdje je jako izražena svijest o važnosti izjednačavanja mogućnosti konzumiranja kulturnih sadržaja. Ovakvim pristupom Muzej je istinski inkluzivan muzej u kojem se svi, a posebno osobe s invaliditetom osjećaju dobrodošlo i cijenjeno.

I edukativni pristup u postavima više je nego sjajan. Muzej je usmjeren na edukaciju posjetitelja o povijesti, umjetnosti i kulturi Međimurja kroz razne multimedijalne sadržaje, kvizove i slično. Na kraju razgleda Muzeja, obaju postava, bili smo zaista oduševljeni viđenim i doživljenim. Naravno, ukupnom dojmu doprinijela je u svakom slučaju i arhitektura sada prekrasno uređene utvrde kao i dizajnerska izvedba postava koja odražava spoj tradicije i suvremenih pristupa muzejskoj ekspoziciji. Prostrane dvorane i pažljivo postavljene eksponate stvaraju ugodan prostor za razgled i proučavanje izloženog. Kretanje po muzeju je jednostavno i posjetitelji se lako orijentiraju i kreću.

Na kraju možemo samo reći *Bravo!* za ovaj muzej i sve njegove djelatnike koji zajedničkim radom doprinose zanimljivosti i izvrsnosti ovoga muzeja.

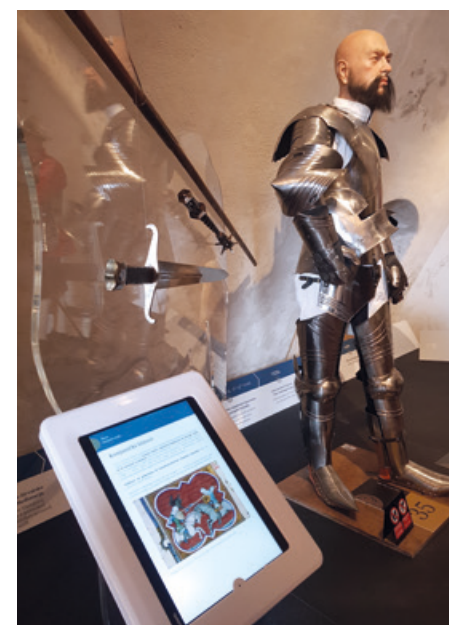
Nakon zajedničkog ručka u popodnevnom satima krenuli smo puni dojmova i priča natrag za Zagreb. Na putu prema Zagrebu razvila se diskusija o viđenom, o postavima ovoga i drugih muzeja kao i ideje za neke nove muzejske destinacije.

< Legenda o zmaju Pozoju

< Tradicijska međimurska pokladna maska "pikač"

< Primjena modernih tehnologija u stalnom postavu

In memoriam

Ljerka Albus
(17. IV. 1953. –
15. V. 2023.)

U 71. godini 15. svibnja 2023. preminula je naša kolegica Ljerka Albus, umirovljena muzejska savjetnica u Gradskom muzeju Varaždin. U Muzeju je kao voditeljica etnografskih zbirki radila od 1983. sve do umirovljenja 2018. godine. Tijekom svog rada realizirala je nekoliko autorskih izložbi, među kojima su *Sakralna zbirka Etnografskog odjela GMV-a*, *Vidovečka narodna nošnja* te izložbe vezane uz Božić i neke tradicijske obrte. Suautorica je i više izložbi nastalih u suradnji s kolegama u GMV-u, kao i u drugim hrvatskim muzejima, od kojih je posebno zapažena bila izložba o lepoglavskoj čipki, s kojom je varaždinski muzej gostovao u Košicama, Bratislavi i Ravensburgu. Sudjelovala je na brojnim etnološkim skupovima, često i

s izlaganjima vezanima uz etnografsku baštinu varaždinskoga kraja. Kao muzejska etnologinja bavila se i terenskim istraživanjima o božićnim običajima, nekim starim zanatima i narodnim nošnjama s varaždinskog područja, gdje je, obilazeći okolna sela, razgovarala s tamošnjim žiteljima, istodobno upoznajući i ovdašnju dijalektalnu govornu raznolikost. Kao rođena Osječanka, *štokavka*, uspješno je svladala i taj segment nematerijalne kulturne baštine, što je razvidno u narodnim izrazima koje je zabilježila u svojim terenskim zapisima. Njezin rad ostao je zapisan u brojnim tekstovima u katalogima izložbi, kao i u stručnim člancima u nizu publikacija, a toplina i vedrina kojom je zračila ostat će zabilježena u našim sjećanjima.

In memoriam

Branko Spevec
(8. IV. 1949. –
18. VIII. 2023.)

Ugledni varaždinski kulturni djelatnik Branko Spevec preminuo je u 74. godini 18. kolovoza 2023. U svom radu ostvario je zapažene uspjehe i značajno doprinio kulturnom životu Varaždina. Premda je po vokaciji bio stomatolog, čime se bavio od završetka fakulteta 1974. do 1990. godine, njegovo trajno profesionalno i životno nadahnuće bila je kultura, osobito glazba i likovna umjetnost, kojima je posvetio velik dio svog života. Kroz privatno poduzeće za marketing, organizaciju i posredovanje u kulturi *Garestin d.o.o.*, koje je sa suradnicima osnovao 1989. godine, realizirao je brojne likovne izložbe, objavio nekoliko književnih izdanja i grafičkih mapa te prigodnih zlatnika i srebrnjaka s motivima iz hrvatske kulturne baštine i organizirao niz međunarodnih koncerata i ostalih kulturnih događanja.

U razdoblju od 2004. do 2012. bio je ravnatelj Gradskog muzeja Varaždin. Među značajnijim projektima GMV-a

tijekom njegova mandata bili su: rekonstrukcije palače Herzer i prizemlja palače Sermage, adaptacija prvoga kata južnoga krila Staroga grada, otvaranje triju cjelina stalnih muzejskih postava (*Staklo, keramika, satovi, Hrvatski majstori 20. stoljeća, Dodirom do spoznaje* za slijepe i slabovidne osobe u stalnom postavu *Svijet kukaca*), osnivanje Konzervatorsko-restauratorskog odjela i Dokumentacijskog odjela, opremanje radionica i čuvaonica, informatizacija te uvođenje dodatnih programskih sadržaja, čime se povećao broj posjetitelja, kao i vlastiti prihodi GMV-a. Osim po poduzetničkim sposobnostima, Branka Speveca djelatnici Muzeja i kolege uvijek će pamтити i kao čovjeka iznimno pozitivnog duha.

2023.